

Димензије: 68 x 143 мм. Боја: плава боја, уз додатак окержutih и зелених тонова

У ошћицају: од 20. октобра 2006.

Година издања: 2012.

Пошћис јувернера: Дејан Шошкић

У ошћицају: од 11. маја 2012.

Новчаница номиналне вредности 200 динара

Година издања: 2005.

Ошћис лица: портрет Надежде Петровић, приказ скулптуре Надежде Петровић, обриси цркве манастира Грачаница, сликарска четкица

Ошћис наличја: фигура Надежде Петровић као добровољне болничарке у време Првог балканског рата, приказ цркве манастира Грачаница, део композиције с једне од слика Надежде Петровић, велики грб Републике Србије у горњем левом углу новчанице, на плавој подлози.

Пошћис јувернера: Радован Јелашић

Димензије: 70 x 147 мм. Боја: браонцрвена, уз додатак плавих тонова

У ошћицају: од 2. јула 2005. Заштитни елементи. УВ заштита

Година издања: 2011.

Пошћис јувернера: Дејан Шошкић

У ошћицају: од 30. септембра 2011.

Новчаница номиналне вредности 500 динара

Година издања: 2004.

Ошћис лица: портрет Јована Цвијића, географа

Ошћис наличја: фигура Јована Цвијића, стилизовани приказ етно мотива

Пошћис јувернера: Радован Јелашић

Димензије: 70 x 147 мм. Боја: плавозелена, црвенобраон, зелена и жута боја

У ошћицају: од 17. септембра 2004. Заштитни елементи. УВ заштита

Година издања: 2007.

Пошћис јувернера: Радован Јелашић

У ошћицају: од 4. јуна 2007.

Година издања: 2011.

Пошћис јувернера: Дејан Шошкић

У ошћицају: од 30. децембра 2011.

Година издања: 2012.

Пошћис јувернера: Јоргованка Табаковић

У ошћицају: од 7. децембра 2012. године

Новчаница номиналне вредности 1.000 динара

Година издања: 2003.

Ошћис лица: портрет Ђорђа Вајферта, приказ комплекса објеката Вајфертове пиваре, кинеграм «Свети Ђорђе убија аждају»

Ошћис наличја: фигура Ђорђа Вајферта у седећем положају, део

ентеријера зграде Народне банке Србије, приказ пригодне медаље

Пошћис јувернера: Млађан Динкић

Димензије: 72 x 151 мм. Боја: црвена, окержута, плавозелена

У ошћицају: од 24. марта 2003. Заштитни елементи. УВ заштита

Година издања: 2003.

Пошћис јувернера: Кори Удовички

У ошћицају: од 15. септембра 2003.

Година издања: 2006.

Пошћис јувернера: Радован Јелашић

У ошћицају: од 18. јула 2006.

Година издања: 2011.

Пошћис јувернера: Дејан Шошкић

У ошћицају: од 30. децембра 2011.

Новчаница номиналне вредности 2.000 динара

Година издања: 2011.

Ошћис лица: портрет Милутина Миланковића, централним делом новчанице доминира фигура Милутина Миланковића за радним столом, испод које је графички приказ његових прорачуна померања снежне границе за протекли део квартара од 600.000 година.

Ошћис наличја: фигура Милутина Миланковића, фрагмент стилизованог приказа сунчевог диска, а у централном делу доминира приказ Миланковићевог рада „Путања северног небеског пола“.

Пошћис јувернера: Дејан Шошкић

Димензије: 74 x 155 мм. Боја: доминирају сивомаслинали тонови уз додатак жутонаранцасте и плаве боје

У ошћицају: од 30. децембра 2011.

- заштитни елементи

-УВ заштита

Година издања: 2012.

Пошћис јувернера: Јоргованка Табаковић

У ошћицају: од 7. децембра 2012.

Новчаница номиналне вредности 5.000 динара

Година издања: 2003.

Ошћис лица: портрет Слободана Јовановића

Ошћис наличја: фигура Слободана Јовановића, фрагмент зграде Савезне скупштине и стилизован приказ ентеријера скупштинске сале

Пошћис јувернера: Млађан Динкић

Димензије: 76 x 159 мм. Боја: тонови зелене, љубичасте и жуте

У ошћицају: од 2. јула 2003. Заштитни елементи. УВ заштита

Година издања: 2010.

Пошћис јувернера: Дејан Шошкић

У ошћицају: од 26. новембра 2010.

Klasifikacija pečata sa novčanica stranih zemalja nakon Prvog svetskog rata, koji pripadaju notafiliji Srbije (III)

Grupa B: pečati civilnih vlasti na novim i privremeno zaposlednutim teritorijama (1/3)

Pored manjih teritorija koje su pre Prvog svet-skog rata bile u sastavu Bugarske i koje su posle rata direktno pripojene Kraljevini Srbiji, u današnjoj Re-publici Srbiji nalaze se i teritorije koje pre su se pre rata nalazile u sastavu susednih zemalja, na severu Austro-ugarske, i na jugu Kraljevine Crne Gore i Al-banije. Te teritorije neformalno su nazvane u ovom tekstu "nove teritorije". Srpska vojska privremeno je bila zaposela i druge delove Austro-ugarske koji su kasnije pripali susednim zemljama – Mađarskoj, Hrvatskoj i Rumuniji. Te teritorije neformalno su nazvane u ovom tekstu "privremeno zaposlednute teritorije".

Na severu srpska vojska je zaposela gotovo celu ugarsku županiju Bač-Bodrog (Bács-Bodrog), veliki deo geografskog Banata uključujući Torontalsku (Torontál), Tamišku (Temes) i deo Krašovske (Krassó-Szörény) županije, i Baranjski trougao koji se sastojao od velikog dela Baranjske županije (Ba-ranya) i pograničnih delova okolnih županija Pest-Pils-Solt-Kiskun, Tolna i Somodi (Somogy). Pored na-vedenog bio je zauzet i manji deo županije Čongrad (Horgoš sa okolinom) koji je kasnije pripojen Bačkoj. Današnji Srem je bio deo Sremske županije u sasta-vu Hrvatske, koja je bila u sastavu Austro-ugarske. Demarkaciona linija u ugarskim županijama prema Kraljevstvu SHS i Rumuniji ugovorena u Beogradu 13. novembra 1918. prikazana je na sl. 12. Približne granice dela novih i privremeno zaposlednutih teritorija bez Srema, južno od demarkacione linije i se-verno od Drave i Dunava prikazane su na istoj slici.

Pečati civilnih vlasti tokom prve nostrifikacije 1918-1919. na novim i privremeno zaposlednutim teritorijama na severu su po pravilu nanošeni na austro-ugarske krune, ali postoje i retki primerci

Sl. 12

bugarskih leva sa ovim pečatima. Pečati svojim sti-lom, i jezikom koji je na njima korišćen, odslikavaju kompleksne geo-političke prilike u toj zoni nepo-sredno nakon Prvog svetskog rata i klasifikovani u tri grupe: pečati nanonšeni u nekadašnjim ugarskim županijama na srpskom ili hrvatskom jeziku, pečati mađarskom jeziku, i pečati nanonšeni u Sremu.

Na jugu, Metohijski okrug nije predstavljao je-dinstvenu celinu pre rata. Sastojao se od dela koji je nakon Balkanskih ratova pripao Kraljevini Crnoj Gori i dela koji je pripao Albaniji, (videti sliku u „dinaru“ br. 30). Tokom okupacije nalazio se pod austro-ugar-skom kontrolom pa su u ovom okrugu uglavnom pečačene krune, ali zbog blizine granice sa bugar-skim vojno-inspekcijским zonama, ne isključuje se mogućnost da se pronađu primerci pečačenih leva.

Vodeći računa o kompleksnim geo-političkim okolnostima neposredno nakon rata, a na osnovu analize više stotina dostupnih pečata, izvršena je podela u sledeće podgrupe:

- pečati nanonšeni u nekadašnjim ugarskim župa-nijama na srpskom ili hrvatskom jeziku;
- pečati na mađarskom jeziku;
- pečati nanonšeni u Sremu;
- pečati nanošeni u Metohijskom okrugu.

Новчаница номиналне вредности 20 динара

Година издања: 2006.

Ойис лица: портрет Петра ИИ Петровића Његоша, десно од портре-та приказан је, линијским цртежом, Цетињски манастир

Ойис наличја: фигура Петра ИИ Петровића Његоша, детаљ са укра-сне минијатуре с првог словенског октоиха, штампаног на Цетињу 1494. године, планински масив Комова, велики грб Републике Ср-бије у горњем левом углу новчанице, на зеленој подлози

Пошћис јувернера: Радован Јелашић

Димензије: 64 x 135 мм. Боја: зелена, окержута и дискретна црна
У ойицају: од 18. јула 2006. Заштитни елементи. УВ заштита

Година издања: 2011.

Пошћис јувернера: Дејан Шошкић

Димензије: 64 x 135 мм. Боја: зелена, окержута и дискретна црна
У ойицају: од 30. септембра 2011.

Новчаница номиналне вредности 50 динара

Година издања: 2005.

Ойис лица: портрет композитора Стевана Стојановића Мокрањца, стилизовани приказ дела виолине, клавијатура И нотни запис из Мокрањчеве заоставштине

Ойис наличја: фигура Стевана Стојановића Мокрањца, мотив илу-минације са Мирослављевог јеванђеља, нотни запис, велики грб Републике Србије у горњем левом углу новчанице, на љубичастој подлози

Пошћис јувернера: Радован Јелашић

Димензије: 66 x 139 мм. Боја: љубичаста, тон окер боје
У ойицају: од 15. новембра 2005. Заштитни елементи. УВ заштита

Година издања: 2011.

Пошћис јувернера: Дејан Шошкић

Димензије: 66 x 139 мм. Боја: љубичаста, тон окер боје
У ойицају: од 20. јуна 2011.

Новчаница номиналне вредности 100 динара

Година издања: 2003.

Ойис лица: портрет Николе Тесле, научника

Ойис наличја: фигура Николе Тесле, а у централном делу је дат приказ Теслиног електромотора, изнад којег је приказана «Теслина голубица»

Пошћис јувернера: Млађан Динкић

Димензије: 68 x 143 мм. Боја: плава, окержута и зелена
У ойицају: од 2. јула 2003. Заштитни елементи. УВ заштита

Година издања: 2004.

Пошћис јувернера: Радован Јелашић

Димензије: 68 x 143 мм. Боја: плава, окержута и зелена
У ойицају: од 17. септембра 2004.

Година издања: 2006.

Пошћис јувернера: Радован Јелашић

Ойис аверса: ознака номиналне вредности, лик Доситеја Обрадовића
У ойицају: од 10. децембра 2007.

Година издања: 2006. *Година ковања:* 2006.

Ойис аверса: ознака номиналне вредности, лик Николе Тесле
У ойицају: од 30. јула 2006.

Година издања: 2003. *Година ковања:* 2003.

Ойис аверса: ознака номиналне вредности, здање храма светог Саве на Врачару.

Ойис реверса: Знак Народне банке Србије

Лејура: 70% Cu, 12% Ni, 18% Zn. *Пречник:* 28 mm. *Маса:* 9,00 g

У ойицају: Од 2. јула 2003.

Преглед папирног новца Народне банке Србије у оптицају

Новчаница номиналне вредности 10 динара

Година издања: 2006.

Ойис лица: портрет Вука Стефановића Караџића, отворена књига и Вуков прибор за писање (експонати сталне поставке Музеја Вука и Доситеја у Београду), три слова модерне српске азбуке

Ойис наличја: фигура Вука Стефановића Караџића (детал са фотографије), учесници «Првог светословенског скупа» одржаног у Прагу 1848. године (детал са фотографије), фриз од слова, велики грб Републике Србије у горњем левом углу новчанице, на окер подлози

Пошис јувернера: Радован Јелашић

Димензије: 62 x 131 mm. *Боја:* окержута, браон, зелена

У ойицају: од 19. маја 2006. Заштитни елементи. УВ заштита

Година издања: 2011.

Пошис јувернера: Дејан Шошкић. *У ойицају:* од 30. септембра 2011.

B1: pečati nanonšeni u nekadašnjim ugarskim županijama na srpskom ili hrvatskom jeziku

Pečati na srpskom ili hrvatskom jeziku nanošeni su na gotovo celoj teritoriji županije Bač-Bodrog, i u mnogo manjoj meri u banatskim županijama i Baranjskom trouglu.

Nakon rata, županija Bač-Bodrog bila je podeljena između Kraljevstva SHS i Mađarske. Manji deo ove županije ostao je u Mađarskoj (gradovi Baja i Bačalmaš sa okolinama) dok su srezovi sa sedištimama u sledećim gradovima pripali Kraljevstvu SHS, tj. današnjoj Bačkoj: Apatin, Bečej, Žabalj, Kula, Novi Sad, Odžaci, Palanka (Bačka), Senta, Sombor, Titel i Topola (Bačka). Na teritoriji županije Bač-Bodrog, uključujući i srezove Baja i Bačalmaš, brzo je uspostavljena civilna uprava srpskih vlasti što je uslovljavalo nanošenje pečata na srpskom ili hrvatskom jeziku. U županiji Bač-Bodrog nanošeni su i pečati na mađarskom jeziku, o čemu će biti više reči u sledećem broju „dinara“.

Pre Prvog svetskog rata region Banat sastojao se od tri županije: Torontalske, Tamiške i Krašovske. Oktobra 1918. Banat se proglasio za nezavisnu Republiku koju je Mađarska bila priznala, ali dve nedelje kasnije u Banat su ušle snage srpske vojske i zauzele veći deo njegove teritorije. Rumunija je smatrala da polaže pravo na ceo Banat i došlo je do oružanih sukoba između srpske i rumunske vojske oko podela Banata. Današnji vojvođanski Banat sastoji se od većeg dela Torontalske, manjeg dela Tamiške i veoma malog dela Krašovske županije (videti sl. 12). Budući da je u Banatu u vreme nostrifikacije praktično bilo ratno stanje, nije bilo došlo do potpunog uspostavljanja srpskih civilnih vlasti. Zato su pečati na srpskom ili hrvatskom jeziku samo sporadično nanošeni u malom broju banatskih mesta, dok su civilni pečati na mađarskom jeziku i vojni pečati nanošeni u mnogo većoj meri.

Srpska vojska bila je zauzela i Baranjski trougao. Oko ove teritorije sporile su se vlasti Mađarske i Kraljevstva SHS i konačno je njen veći deo vraćen Mađarskoj, a manji deo je pripao Kraljevstvu SHS. Nakon I sv. rata taj deo je bio u sastvu Bačke, a nakon II sv. rata on je pripao Hrvatskoj (videti sl. 12).

Banat (ceo region), Bačka (županija Bač-Bodrog) i Baranja (Baranjski trougao) nisu bile na podjednak način integrisane u sastav Kraljevstva SHS što se vidi i iz raznovrsnog stila i neravnomerno raspoređenog

broja vrsta pečata pisanih na srpskom i hrvatskom jeziku. Zbog toga je teško uspostavi kriterijume dalje podela pečata. Ipak, predlože se sledeća podela:

- B1a. sreski pečati;
- B1b. gradski pečati;
- B1c. crkveni pečati;
- B1d. ostali pečati.

Pečati nanošeni u županiji Bač-Bodrog

U županiji Bač-Bodrog pečačenje je u velikoj meri sprovedeno regularno, od strane civilnih vlasti i institucija, mada postoje i izuzeci u vidu vojnih pečata. Pečati sa tekstom na srpskom ili hrvatskom jeziku su pretežno pravougaonog i ređe kružnog i ovalnog oblika. Tekst je najčešće prisutan u punoj formi i navodi organ vlasti i mesto u kom je nanet.

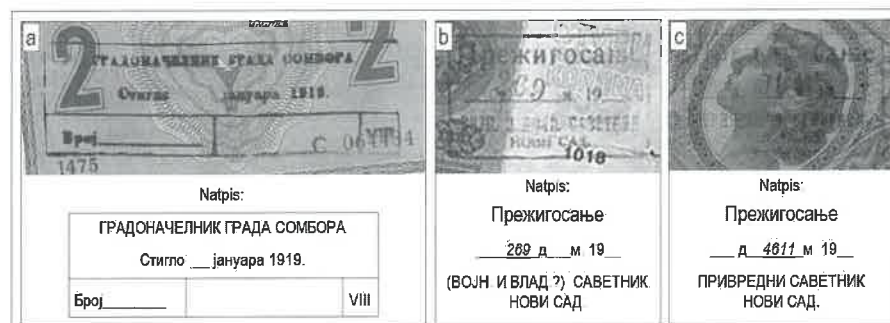

Sl. 13

Po pravilu ime i obeležja države nisu prisutni na ovim pečatima. Pečati na srpskom i hrvatskom jeziku mogu biti raznih boja, a po stilu se može izvršiti sledeća podela unutar podgrupa:

- B1a-BB. sreski pečati nanošeni u nekadašnjoj ugarskoj županiji Bač-Bodrog;
- B1b-G. pravougaoni gradski pečati nanošeni od strane gradonačelnika;
- B1b-P. gradski pečati sa natpisom "Prežigosanje" nanošeni u Novom Sadu;
- B1b-O. ostali gradski pečati.

Sreski pečati nanošeni u nekadašnjoj ugarskoj županiji Bač-Bodrog su uniformisani – razlikuju se isključivo po mestu u kom su nanošeni dok su im oblik i ostali deo natpisa gotovo identični. Pečat je horizontalnom linijom podeljen na dva dela pri čemu je donji deo pečata sa dve kratke vertikalne linije podeljen na tri manja polja. U gornjem velikom polju u prvom redu nalazi se ime organa vlasti koji je pečat naneo (načelnik sreza), a u drugom redu je ostavljeno mesto za ručno upisivanje datuma kada

Sl. 14

je novčanica "stigla" za verifikaciju. U donjem levom polju ručno je upisivan broj protokola, a u donjem desnom uglu bio je rimski ili arapski broj za koji se pretpostavlja da predstavlja redni broj pečata. U donje polje u sredini najverovatnije se upisivao referent, ali ono je najčešće ostajalo je prazno. Pečati su nanošeni u mestima koja se danas nalaze u Srbiji, tj. u Bačkoj, ali i u mestima koja su bila privremeno zaposednuta, u Baji i Bačalmašu koji su danas u sastavu Mađarske. Primeri tipičnih sreskih pečata nanošenih na teritoriji nekadašnje ugarske županije Bač-Bodrog dati su na sl. 13.

Gradski pečati sa tekstom na srpskom ili hrvatskom jeziku su veoma raznovrsni po pitanju izgleda i natpisa, a nanosili su ih razni gradski organi vlasti i njihova nadležstva, gradonačelnici, uprave grada itd. Neki od njih stilom potsećaju na sreske pečate, dok se neki sasvim razlikuju. Primer pečata nanošenog od strane gradonačelnika (podela B1b-G) i primeri karakterističnih pečata Novog Sada sa natpisom "Prežigosanje" (podela B1b-P) prikazani su na sl. 14.

Primeri ostalih gradskih pečata nanošenih u nekadašnjoj ugarskoj županiji Bač-Bodrog (podela B1b-O) dati su na sl. 15. Pravougaoni pečat grada Subotice (sl. 15a) karakterističan je po ćirilicom i latiničnom natpisu, dok su pečati Novog Sada na sl. 15b i 15c interesantni po neobičnim gradskim nadležstvima koja su ih nanela.

Sl. 15

Pored sreskih i gradskih pečata, poznati su i drugi pečati na srpskom ili hrvatskom jeziku nanošeni u

nekadašnjoj ugarskoj županiji Bač-Bodrog. Jedan primer je pečat Srbohranske štedionice u Srbohranu, videti sl. 16. Ovaj pečat jednostavno je svrstan u podgrupu B1d – ostali pečati.

Broj vrsta pečata na srpskom ili hrvatskom jeziku nanošenih na teritoriji nekadašnje ugarske županije Bač-

Bodrog može se proceniti: ukupan broj srezova je 13 (sa Bajom i Bačalmašem), a broj gradova sa posebnim statusom je 3 (Novi Sad, Sombor i Subotica). Zajedno sa ostalim pečatima, procenjujemo broj vrsta pečata na 40 do 50. Ipak, broj varijanti ovih pečata veoma je veliki, što zavisi od boje pečata i naročito od broja pečata. Na primer, poznat je gradski pečat Subotice (sl. 15a) sa brojem 37! Dostupni pečati (direktno ili indirektno), prikazani su u tabeli 5 na kraju teksta.

Sl. 16

Pečati nanošeni u Banatskim županijama

Banat je tokom perioda prvog pečačenja novčanica bio praktično u vanrednom stanju i žigosanje je mahom vršeno od strane vojnih vlasti, ali i od strane civilnih vlasti na mađarskom jeziku. Ipak, na određen broj novčanica nanošeni su pečati i na srpskom ili hrvatskom jeziku. Ove pečate nanosili su organi civilnih vlasti, sreskih i gradskih, u mestima gde je ona bila uspostavljena, međutim, postoje i pečati koje su nanosile pravoslavne crkvene opštine i još neke institucije. I sreske i gradske civilne vlasti su nanosile pečate u banatskom regionu, ali je ukupan broj vrsta ovih pečata mali, a po stilu se može izvršiti sledeća podela unutar podgrupa:

- B1a-BT. sreski pečati nanošeni u nekadašnjim banatskim županijama;
- B1b-O. ostali gradski pečati.

Primeri sreskih i gradskih pečata dati su na sl. 17. Za banatske županije karakteristični su pečati srpskih pravoslavnih crkvenih opština, takozvani crkveni pečati. Prema stilu, ovi pečati mogu se dalje podeliti na:

Ковани новац номиналне вредности 5 динара у издању Народне банке Србије

Година издања: 2005. године ковања: 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, здање манастира Крушедол.

Ојис реверса: Велики грб Републике Србије

Лејура: 75% Cu, 0,5% Ni, 24,5% Zn. Пречник: 24 mm. Маса: 6,13 g У ојицају: од 2. јула 2005.

Година издања: 2003. Година ковања: 2003.

Ојис реверса: Знак Народне банке Србије.

Лејура: 70% Cu, 12% Ni, 18% Zn. Пречник: 24 mm. Маса: 6,23 g У ојицају: од 2. јула 2003.

Ковани новац номиналне вредности 10 динара у издању Народне банке Србије

Година издања: 2009. Година ковања: 2009.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, мотиви 25. летње Универзијаде у Београду.

Ојис реверса: Велики грб Републике Србије

Лејура: 70% Cu, 12% Ni, 18% Zn. Пречник: 26 mm. Маса: 7,77 g У ојицају: од 26. јуна 2009.

Година издања: 2005. године ковања: 2005, 2006, 2007, 2010, 2011, 2012.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, здање манастира Студеница

У ојицају: од 2. јула 2005.

Година издања: 2003. године ковања: 2003.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, здање манастира Студеница

У ојицају: од 2. јула 2003.

Ковани новац номиналне вредности 20 динара у издању Народне банке Србије

Година издања: 2012. Година ковања: 2012.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, лик Михајла Пупина.

Ојис реверса: Велики грб Републике Србије

Лејура: 70% Cu, 12% Ni, 18% Zn. Пречник: 28 mm. Маса: 9,00 g У ојицају: од 8. јуна 2012.

Година издања: 2011. Година ковања: 2011.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, лик Иве Андрића

У ојицају: од 20. маја 2011.

Година издања: 2010. Година ковања: 2010.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, лик Ђорђа Вајферта

У ојицају: од 16. јуна 2010.

Година издања: 2009. Година ковања: 2009.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, лик Милутина Миланковића

У ојицају: од 26. јуна 2009.

Година издања: 2007. Година ковања: 2007.

Преглед кованог новца Народне банке Србије у оптицају

Ковани новац номиналне вредности 1 динар у издању Народне банке Србије.

Година издања: 2009. Године ковања: 2009, 2010, 2011, 2012.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, рељеф зграде народне банке србије.

Ојис реверса: ознаке државности.

Лејура: вишеслојни материјал, чије је језгро нискоугљенички челик, обострано електрохемијски платиниран основним слојем бакра.

Пречник: 20 mm. Маса: 4,20 g

У оптицају: од 20. марта 2009.

Година издања: 2005. Година ковања: 2005, 2006, 2009.

Лејура: 75% cu, 0,5% ni, 24,5% zn. Пречник: 20 mm. Маса: 4,26 g.

У оптицају: од 2. јула 2005.

Година издања: 2003. Година ковања: 2003, 2004.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, зграда Народне банке Србије.

Ојис реверса: Знак Народне банке Србије

Лејура: 70% Cu, 12% Ni, 18% Zn. Пречник: 20 mm. Маса: 4,34 g

У оптицају: од 2. јула 2003.

Ковани новац номиналне вредности 2 динара у издању Народне банке Србије.

Година издања: 2009. Година ковања: 2009, 2011, 2012.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, здање манастира Грачаница.

Ојис реверса: Велики грб Републике Србије

Лејура: вишеслојни материјал, чије је језгро нискоугљенички челик, обострано електрохемијски платиниран основним слојем бакра

Пречник: 22 mm. Маса: 5,05 g

У оптицају: од 20. марта 2009.

Година издања: 2006. године ковања: 2006, 2007, 2008, 2009, 2010.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, здање манастира Грачаница.

Ојис реверса: Велики грб Републике Србије

Лејура: 75% Cu, 0,5% Ni, 24,5% Zn. Пречник: 22 mm. Маса: 5,15 g

У оптицају: од 27. децембра 2006.

Година издања: 2003. Година ковања: 2003.

Ојис аверса: ознака номиналне вредности, здање манастира Грачаница.

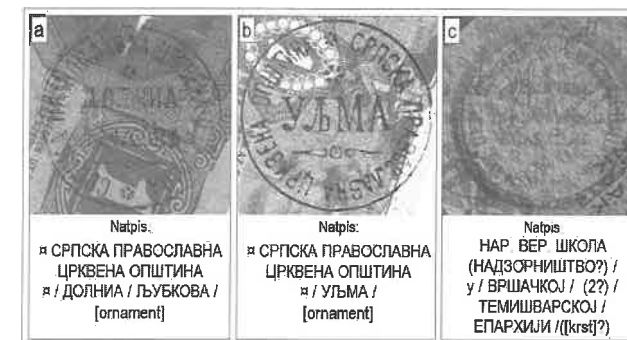
Ојис реверса: Знак Народне банке Србије

Лејура: 70% Cu, 12% Ni, 18% Zn. Пречник: 22 mm. Маса: 5,24 g

У оптицају: од 2. јула 2003.

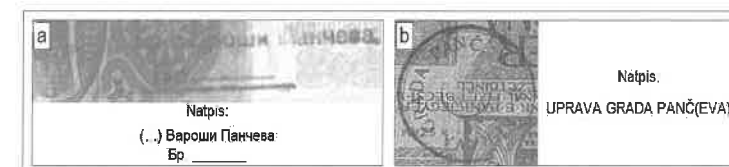
- B1c-T. типични crkveni pečati;
- B1c-A. atipični crkveni pečati.

Типични crkveni pečati su velikoj meri uniformisani i međusobno se razlikuju po imenu mesta u kom su naneti i po sitnijim detaljima. Kružnog su oblika, po obodu je napisan tekst "srpska pravoslavna crkvena opština", a u sredini se nalaze ornamentalni ukrasi i naziv mesta. Primeri tipičnih pečata nanošenih od strane srpskih pravoslavnih crkvenih opština dati su na sl. 18. Atipični pečati mogu imati različit oblik i natpis, videti tabelu 5.

Sl. 18

Zbog nesistematičkog pečačenja, nemoguće je proceniti broj vrsta pečata na srpskom ili hrvatskom jeziku nanošenih u Banatu i Baranji, ali se smatra da je on mali, oko 20-30 vrsta. Direktno ili indirektno dostupni pečati nanošeni na novim i privremeno zaposednutim teritorijama na srpskom ili hrvatskom jeziku prikazani su u tabeli 5.

Sl. 17

Pečati nanošeni u Baranjskom trouglu

I u Baranjskom trouglu koji je bio pod srpskom upravom došlo je do pečačenja novčanica od strane vojnih jedinica i civilnih vlasti na mađarskom jeziku (videti naredna poglavlja), ali bilo je i pečata na srpskom ili hrvatskom jeziku. Na sl. 19 može se videti jedan izuzetno retki pečat nanošen u baranjskom rudokopu u Pečuju (danas u Mađarskoj).

Sl. 19

Podgrupa	Stil. Podela	Mesto	Natpis	Opis
B1a: sreski pečati	B1a-BB: u županiji Bač-Bodrog	Apatin	НАЧЕЛНИК СРЕЗА АПАТИНСКОГ / Стигло __ (јануара) 19__ / Број __	kao na sl. 13
		Baja ^[HU]	НАЧЕЛНИК СРЕЗА БАЈСКОГ*	?
		Bačalmaš ^[HU]	НАЧЕЛНИК СРЕЗА БАЧАЛМАШКОГ / Стигло __ (јануара) 19__ / Број __	kao na sl. 13?
		Žabalj	НАЧЕЛНИК СРЕЗА ЖАБАЉСКОГ / Стигло __ (јануара) 19__ / Број __	kao na sl. 13
		Kula	НАЧЕЛНИК СРЕЗА КУЛСКОГ / Стигло __ (јануара) 19__ / Број __ I.	kao na sl. 13
			НАЧЕЛНИК СРЕЗА КУЛСКОГ / Стигло __ (јануара) 19__ / Број __ IV.	kao na sl. 13
		Novi Sad	НАЧЕЛНИК СРЕЗА НОВОСАДСКОГ / Стигло __ (јануара) 19__ / Број __ IV*	kao na sl. 13
		Senta	НАЧЕЛНИК СРЕЗА СЕНТАНСКОГ / Стигло __ (јануара) 19__ / Број __ IV	kao na sl. 13
		Sombor	НАЧЕЛНИК СРЕЗА СОМБОРСКОГ / Стигло __ (јануара) 19__ / Број __ I.	kao na sl. 13
			НАЧЕЛНИК СРЕЗА СОМБОРСКОГ / Стигло __ (јануара) 19__ / Број __ (?)	isti, boja plava
B1b: gradski pečati	B1b-G: od strane gradonačelnika	Titel	НАЧЕЛНИК СРЕЗА ТИТЕЛСКОГ / Стигло __ (јануара) 19__ / Број __ 1.	kao na sl. 13
		Topola (Bačka)	НАЧЕЛНИК СРЕЗА ТОПОЛСКОГ / Стигло __ (јануара) 19__ / Број __ (...)	kao na sl. 13
		Veliki Sent Mikluš ^[RO]	Торонталска Жупанија Велики Сент- / Миклушки сре(з)?*	T0/Gb/Js/L2
		Senta	ГРАДОНАЧЕЛНИК ГРАДА СЕНТЕ / СТИГЛО __ Јануара 19__ / Број __ *	kao na sl. 14a
		Sombor	ГРАДОНАЧЕЛНИК ГРАДА СОМБОРА / Стигло __ јануара 19__ / Број __ I(...)	kao na sl. 14a
			ГРАДОНАЧЕЛНИК ГРАДА СОМБОРА / Стигло __ јануара 19__ / Број __ VIII	kao na sl. 14a
B1b: gradski pečati	B1b-G: od strane gradonačelnika	nečitak, (Novi Sad?)	ГРАДОНАЧЕЛНИК ГРАДА (NOV. SADA?) / Стигло __ јануара 19__ / Број __ (...)	kao na sl. 14a

B1b: gradski pečati	B1b-P: sa natpisom "Prežigosanje"	Novi Sad	Прежигосање / _ д м 19_ / ВОЈН. И ВЛАД.? САВЕТНИК / НОВИ САД.	P1/Gb/Js/L4
			Прежигосање / _ д м 19_ / ГРАДСКИ НАЧЕОНИК / НОВИ САД.	P1/Gb/Js/L4
			Прежигосање / _ д м 19_ / Порезни Саветник / НОВИ САД.*	P1/Gb/Js/L4
			Прежигосање / _ д м 19_ / ПРИВРЕДНИ САВЕТНИК / НОВИ САД.	P1/Gb/Js/L4, crn
			Прежигосање / _ д м 19_ / РЕД В(Е?)ЛИКИ КАПЕТАН / НОВИ САД.	P1/Gb/Js/L4
	B1b-O: ostali gradski pečati	Baja ^[HU]	Slobodan Grad Baja / _? / _? / _?*	P1u/Gb/Jl/L4?
			Slobodan Grad Baja / Viđeno 1919 _*	P1u/Gb/Jl/L2?
			SLOBODAN GRAD / UPRAVA BAJA*	T0/Gb/Jl/L2?
		Novi Sad	Прибележило / (...?) за (...?)денцију / _ д м 19_ / у Граду Новом Саду*	L0/Gb/Js/L4
			Савет Града Новог Сада / Стигло _ _ / _ бр. _ _ / прег.? бр. _ _ *	P1/Gb/Js/L5?
			САВЕТ И ВЛАДА НОВОГ САДА / К(АО?) ПРВОСТЕПЕНИ РЕДА(...?) К(...?) СУД / Стигло _ _ / _ бр. _ _ (...?) (перг.?) / _ _ (с)ређ. _ бр. _ _ (...?)	P1/Gb/Js/L5 boja crna
			ДОХОДАРИНСКО ЗВАЊЕ ГРАДА НОВОГ САДА · [grb grada]	K2b/Gg/Js/C1
			СИРОЧАДСКИ СТО ГРАДА НОВОГ САДА [grb grada]	U1b/Gg/Js/C1
			SLOBODAN GRAD NOVI SAD / _? / _? / _?*	P1u/Gb/Jl/L4?
			☒ СЕНАТ МУН. ВАРОШИ ПАНЧЕВА	K2u/Gg?/Js/C1
			☒ СЕНАТ МУН. ВАРОШИ ПАНЧЕВА* obrnut tekst?	K2u/Gg?/Js/C1?
		Pančevo	Сенат Мун. Вароши Панчева / Бр. _ _ _ *	P0/Gb/Js/L2
			СЛОБОДАН ГРАД ПАНЧЕВО*	?
			UPRAVA GRADA PANČ(EVA)	K2u/Gb/Jl/C1
		Subotica	SLOBODAN GRAD / SUBOTICA*	P1?/Gb/Jl/L2?
			SLOBODAN GRAD / SUBOTICA / JANUAR 1919	P1u/Gb/Jl/L3
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 2*	P1u/Gb/Js/L6
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 5	P1u/Gb/Js/L6
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 6	P1u/Gb/Js/L6
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 10	P1u/Gb/Js/L6
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 13	P1u/Gb/Js/L6
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 14	P1u/Gb/Js/L6
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 15	P1u/Gb/Js/L6
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 21*	P1u/Gb/Js/L6
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 22*	P1u/Gb/Js/L6
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 24	boja crvena
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 29	P1u/Gb/Js/L6
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 36	P1u/Gb/Js/L6
			УПРАВА ГРАДА СУБОТИЦЕ / UPRAVA GRADA SUBOTICE / Број: / Број: _ _ / 1919. / 37	P1u/Gb/Js/L6
B1c: crkveni pečati	B1c-T: tipični	Donja Ljubkova ^[RO]	☒ СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВЕНА ОПШТИНА / ☒ / ДОЛНИА / ЉУБКОВА / [ornam.]	K1b/Gb/Js/S5 crn
		Lugovet ^[RO]	СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВЕНА ОПШТИНА / У / ЛУГОВЕТУ*	K2b/Gb/Js/S3?
		Stara Moldava ^[RO]	☒ СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВЕНА ОПШТИНА / ☒ / СТАРА / МОЛДАВА? / ([ornam.]?)*	K1b/Gb/Js/S5?
		Uljma	☒ СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВЕНА ОПШТИНА / ☒ / УЉМА / [ornament]	K1b/Gb/Js/S4
	B1c-A: atipični	Vršac	НАР. ВЕР. ШКОЛА (НАДЗОРНИШТВО?) / у / ВРШАЧКОЈ / (?2) / ТЕМИШВАРСКОЈ / ЕПАРХИЈИ/([krst]?)	K2b/Gb/Js/S6?
		Izbište	(...) / (ЦРКВ. ОПШТИНА?) / у ИЗБИШТУ	V2b/Gb/Js/S3
		bez imena mesta	ОКРУЖНО БЕЛЕЖНИШТВО / БАРАЊА*	T0?/Gb/Js/L2?
	B1d: ostali pečati	bez imena mesta	[grb] / КР(...?) СР(...?) / БАРАЊСКИХ УГЉЕН. / Бр. _ _ _ _ *	P0/Gs/Js/L4
		Peču ^[HU]	Кр. Срп. (...) П(...) / (с?)а рудокопа у Печују	T0/Gb/Js/L2 crn
		Srbobran	ПРВА СРБОБРАНСКА ШТЕДИОНИЦА / ДЕОНИЧАРСКО ДРУШТВО / -СРБОБРАН-	V1b/Gb/Js/S3 play

*opis preuzet iz literature; ? = nedostupno tokom pisanja teksta; ^[HU] danas u Mađarskoj; ^[RO] danas u Rumuniji.

Tab. 5

Сл. 5

✠MONITH D ESPOTIOM ☩Ш ЧЋ

Вукашина Мрњавчевића. По мом мишљењу овај новац је самостално ковао Вукашин Мрњавчевић, који је у кратком периоду у току 1365. године носио титулу деспота, а самим тим и титуларно име Јован. На аверсу овог новца стоји натпис ДЕС – ПОТ – ИО – АН – ВЉ – КА – ШН. Да се и помисли да је то заједнички новац краља Вукашина са братом Угљешом тешко је, скоро немогуће и претпоставити да би краљ Вукашин на новцу

Сл. 6

✠MONITH D - ESPOTIOI* ☩Ш ЧЋ

изоставио своју титулу краља, а унео титулу деспота свога брата.

Разлози за објављивање овог чланка су:

Објављивање врсте новца на сл. 1 са натписом и изнад глава двоглавог орла, што представља једини познати примерак.

Врста новца на сл. 7 опредељује се као самостални новац Вукашина Мрњавчевића у периоду док је носио титулу деспота.

Врсте новца на сл. 1-6 вероватно нису новци деспота Оливера-Угљеше Мрњавчевића. Чуди да неки нумизматичари (и после објављивања чланка др Љубомира Недељковића у Зборнику Народног музеја из 1967, свеска 5), овај новац

Сл. 7

ДЕС ПОТ ИО АН ВЉ КА ШН ☩Ш ЧЋ

опредељују и даље деспоту Оливеру-Угљешу Мрњавчевићу. Др Недељковић у поменутом чланку, али недовољно експлицитно, побија да је то новац деспота Оливера-Угљеше Мрњавчевића.

Намера ми је била да пишући о овој вести новца, побудим историчаре-нумизматичаре, познаваоце српског средњовековног новца, да и даље раде на изучавању ове врсте новца, како би се извршила њихова коначна идентификација. ■

POSETITE

INTERNET PORTAL PRVE

NUMIZMATIČKE ONLINE PRO-

DAVNICE na prostoru bivše Jugo-

slavije

Singidunum Online

Serbian Numismatic Studio

www.singidunum-online.com

Kupujem - prodajem

PAPIRNI I METALNI NOVAC

CELOG SVETA

Željko Jelić 064 125 30 10

JELIC23@sbb.rs

METALNI I PAPIRNI NOVAC

- ŽETONI
- MEDALJE
- ODLIKOVANJA
- PREDMETI MILITARIJE
- LITERATURA
- i drugi

PREDMETI KOLEKCIONARSTVA

www.singidunum-online.com

singidunumonline@gmail.com

НОВАЦ ДЕСПОТА ЈОВАНА

Интересантна варијанта, или нова врста новца деспота Јована

Сл. 1
*MONITH DESPOTION IC XC

И Новац на сл. 1 представља варијанту, или нову врсту новца J(17-7) Љ(14-13) и И(15-5) пошто су сви до сада објављени примерци ове врсте са словима MONITAD-ESPOTIOA лево и десно од двоглавог орла. На примерку, који се објављује у овом чланку, натпис тече лево и десно од двоглавог орла, али непрекидно и изнад глава двоглавог орла, што до сада представља једини познати примерак.

Сл. 2
*MONITH D ESPOTION IC XC
/MONETA DESPOT JO(V)ANA/

II Врсту новца деспота Јована са сл. 1, и остале врсте новца овог деспота J(17-2), J(17-3), J(17-4), J(17-5) и J(17-6), сл. 2, 3, 4, 5 и 6 многи нумизматичари опредељују или депоту Оливеру, или деспоту Угљеше Мрњавчевићу (види збирку Сергеја Димитријевића, каталог Мирослава Јовановића из 2001. године, те Српски средњовековни новац Вујадина Иванишевића). На аверсу овог новца сизерен, односно владар представљен је са ореолом око главе што би требало

да представља да је упокојен. Ако се има у виду да је цар Урош умро 14. децембра 1371, односно после погибије браће Мрњавчевића у Маричкој битци 26. септембра 1371, то искључује могућност да је ово новац деспота Угљеше Мрњавчевића, а поготово не може бити новац деспота Оливера који је умро много раније – 3. децембра 1363. Насупрот овоме да ли је то новац Угљеше

Сл. 3
*MONITH D - ESPOTION IC XC

Мрњавчевића, збуњује представа аверса и дилема: да ли она представља грб породице Мрњавчевић, или не.

Имајући у виду све напред речено, велика је могућност да то није новац ни деспота Оливера, ни деспота Угљеше Мрњавчевића, већ да је то новац неког деспота који је надживео цара Уроша.

III Новац на сл. 7 многи нумизматичари опредељују као заједнички новац деспота Оливера-Угљеше Мрњавчевића и краља

Сл. 4
*MONITH D ESPOTION IC XC

FENOMEN SERIJSKIH BROJEVA NOVČANICA

Notafilija podrazumeva sakupljanje papirnog novca. Svaki kolekcionar odlučuje šta će sakupljati. Uobičajeno se sakuplja novac jedne zemlje ili određeni apoen (najpopularnija je jedinica), motiv (životinje, biljke, vladari, književnici...). Naravno i kvalitet je bitan.

Papirni novac sa retkim, neobičnim ili interesantnim serijskim brojevima može biti predmet kolekcija. Nekada su to određeni tipovi brojeva, a nekada oni imaju značenje samo za kolekcionara koji ih sakuplja. Određeni datumi, datumi rođenja, broj telefona i šta još sve ne, mogu se naći u serijskim brojevima novčanica. Ukoliko potražite informacije na internetu (fancy, cool, rare serial numbers), videćete jedan poseban svet notafilije gde serijski brojevi novčanica imaju presudnu ulogu pri formiranju kolekcija. Predmeti interesovanja se određuju i prema određenim verovanjima tako ćete sigurno naći kolekcionara iz Kine koji će želeti da ima novčanicu sa puno brojeva 8 koji za njih predstavlja sreću (reč „eight“ zvuči slično reči prosperitet na kineskom), za razliku od broja 4 koji izbegavaju (zvuči slično reči koja znači smrt). Kod hrišćana broj sa puno šestica sigurno neće biti popularan, ali će se verovatno na drugoj strani i za njih naći kupac.

Bitna odlika ovih novčanica je i cena. Veliki broj ovih novčanica je iz opticaja pa je i cena primerena tome. Mnogi kolekcionari počinju da ih skupljaju jer im (za početak) nisu potrebna velika sredstva. Interesantan serijski broj može samo uvećati vrednost novčanice, neki put i višestruko, ali naravno što je

veća nominalna vrednost novčanice to je razlika vrednosti manja. Takođe, što je starija novčanica, to je razlika vrednosti veća. Univerzalnost brojeva otvara mogućnosti razmene sa kolekcionarima širom sveta pošto nije presudno ko je izdao novčanicu i koji je apoen, već koji je serijski broj na njoj.

Broj kolekcionara ovakvih novčanica kod nas je za sada mali, ali recimo da možete posetiti sajt jedne internet kompanije, koji je specijalizovan za američke dolare, koji navodi da ima 4.500 članova, zamislite koliko je to kolekcionara na svetskom nivou.

Sledeći put kada podižete novac u pošti ili banci, ili kad vam vraćaju kursor proverite: možda će se baš u vašim rukama naći novčanica sa interesantnim serijskim brojem.

Mali brojevi

Mali brojevi su svi ispod broja „0001000“. Što je broj manji to je i zanimljiviji. Idealan mali broj je svakako AA 0000001. Ukoliko se posmatra ceo serijski broj jako su interesantni brojevi tipa BB 0000002, BB 0000022, CC 0000003, CC 0000033... i naravno, da ne zaboravimo i uvek interesantnu zamensku seriju ZA 0000001. U svakom slučaju što više nula sa leve strane znači interesantniji broj.

Niz

Niz je kada su serijski brojevi u rastućem ili opadajućem poretку. Primer rastućeg niza je 1234567 ili 3456789, a opadajućeg 9876543. Delimični niz je

1234000, 0012345, 9870000 ili 0005432. Ceo niz je svakako puno interesantniji od delimičnog, a idealan niz je AB 1234567, gde je i prefiks u nizu.

Jak broj

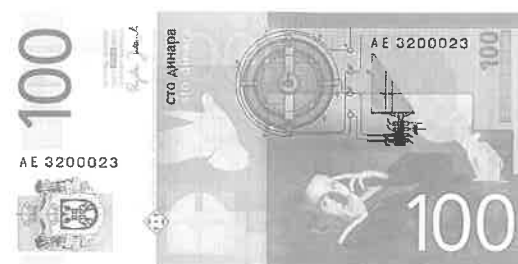
Jak broj je onaj koji se sastoji od istih cifara, na primer "1111111" ili "2222222". Ukoliko u celu priču uključimo i prefiks idealni su AA 1111111, BB 2222222, a posebna retkost je zamenska serija (ZA 1111111).

Binarni serijski broj

U binarnom serijskom broju se pojavljuju samo dve cifre, na primer "4443344", "3838383", "2262222", a pravi binarni broj se sastoji od nula i jedinica, na primer "1001011".

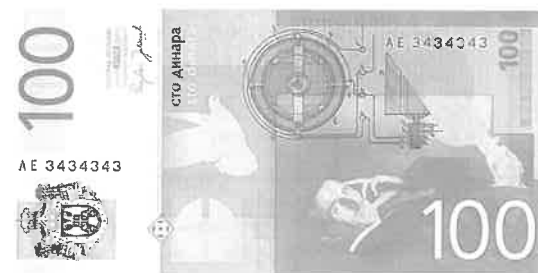
Radar

Radar je serijski broj koji se čita isto s leva na desno i s desna na levo, odnosno kod naših sedmocifrenih serijskih brojeva četvrti broj je kao ogledalo u kojem su zadnja tri broja odraz prva tri, na primer: 1237321 ili 5549455. Radar brojevi mogu biti u nizu na primer: "1234321", "6543456", radar dva broja "3388833",

"5115115", binarni radar "1101011", "0110110", mali radar "0001000" i takozvani super radar "1000001"

Ponavljjač

Ponavljjači su brojevi gde se prve cifre ponavljaju u istom rasporedu, kod sedmocifrenih serijskih brojeva to nije moguće pa se ovo odnosi na starije novčanice sa serijskim brojevima od šest cifara, na primer "334334" ili "672672".

Zamenska serija

Zamenska serija je ona sa prefiksom ZA. Ovo je možda i najčešći segment u retkim serijskim brojevima i postoji veliki broj kolekcionara koji sakupljaju ove novčanice.

Prelazi

Prelazi su dve novčanice kod kojih se na jednoj nalazi serijski broj koji je poslednji u seriji, a na drugoj je prvi broj iz sledeće serije. Na primer: "AA 9999999" i "AB 0000001"

редовни, одликовани војничким Орденом Карађорђеове звезде са мачевима, добијаће од Државе стално законом одређену доживотну новчану награду.

Ако су ови одликовани погинули, или од рана умрли, њихове породице добијаће исту толику годишњу потпору.

Деца подофицира, каплара и редова одликованих војничким Орденом Карађорђеове звезде са мачевима, имају првенствено право на пријем за питомца Војне академије и државне питомце на страни, за војне науке, под једнаким условима.

На дан орденске славе (сваке године) одређиваће се по извршен број обвезника, одликованих овим Орденом, да присуствују слави овог Орде на у Краљевском дворцу.

Имена свих одликованих Орденом Карађорђеове звезде са мачевима, биће урезана у спомен-плочи у Краљевској задужбини на Опленцу.

"Најхрабрији међу храбрима!"

Ви, којима ја данас, у име Отаџбине, одајем признање, одликујући вас овим највећим одликовањем за храброст, примите велико моје честишање и жеље, да у будућим борбама стекнете право на нова одликовања новим бесмртним делима.

Јунаци,

Ви, који нисте имали прилике, да учините до данас најхрабрије дело у својој јединици, треба да знате да сваки српски подофицир, каплар и редов има право да заслужи и стекне себи ово високо одликовање.

Поред овога наређујем: да ми сви команданти армија и самосталних одрега упутише одмах спискове најхрабријих војника између оних, који су поинули или су од рана умрли у овом рату (и

што из сваке основне јединице само један, без обзира на чин) са шачним назначењем дела, за које се предлаже и при коме је жртвовао свој живот. И ове најхрабрије ђале јунаке, намеран сам да одликујем златним Орденом Карађорђеове Звезде са мачевима.

Одајући на овај начин, у име Отаџбине, признање живим и ђалим херојима, ја позивам моје јуначке ђукове да на данашњи дан сјојимо сви своје искрене жеље у једну и сложну ускликнемо: Живео Њејово Величанство Пејтар Први!"

Међутим крвава одбрана Отаџбине која је ускоро за овим наступила, па онда повлачење преко Албаније и борба за ослобођење и уједињење, потисле су питање признања заслужнима у други ред, тако да је оно остало нерешено до краја рата. После рата, пак, требало је радити на сређивању прилика у Отаџбини, те се је увек појављивало нешто прече од одавања признања херојима над херојима. Сами одликовани, међутим, ово питање нису покретали, свакако због тога, да им се не би могло пребацити да желе да уновче своје жртве принете на олтар Отаџбине. Па ипак се приступило решавању овог питања и оно је 1931. године Законом о правима и повластима подофицира, каплара и редова одликованих златним војничким Орденом Карађорђеове звезде са мачевима за осведочену храброст у рату 1914-1920 делимично решено.

Члан 2 Закона: „У знак овога јавног признања и захвалности најхрабријима међу храбрима, имају се имена свих одликованих овим орденом сходним начином сачувати потомству у Краљевској задужбини на Опленцу.“

Пошто поменути закон није обухватио све одликоване, а њиме предвиђене повластице нису обухватиле све оно што је унапред реченој наредби било обећано, то је Народном Претставништву поднет овај нови Закон о одликованим Орденом Карађорђеове звезде са мачевима, и пошто га је оно у оба Дома усвојило, обнародован је у Службеним Новинама бр. 280 од 8. децембра 1937. године, и истог дана ступио на снагу.

ЗАКОН О ОДЛИКОВАНИМА ОРДЕНОМ КАРАЂОРЂЕВЕ ЗВЕЗДЕ СА МАЧЕВИМА

Сенат Краљевине Југославије је 22. октобра 1937. године прогласио Закон о одликованима Орденом Карађорђеове звезде са мачевима, који гласи: „**За осведочену храброст и за нарочите заслуге у ратовима, Отаџбина одаје своје признање и своју захвалност одликованима орденом Карађорђеове звезде са мачевима официрског и војничког реда.**“

Идеја да се ода признање и захвалност онима који су то заслужили поникла је још току рата 1915. године. Краљ Александар као престолонаследник и врховни командант 29. јуна 1915. године (по старом календару), на рођендан краља Петра I, издао је под Ађ. бр. 39985 наредбу за целокупну српску војску, која се односила на ово питање. Ова наредба гласи:

„Јунаци!

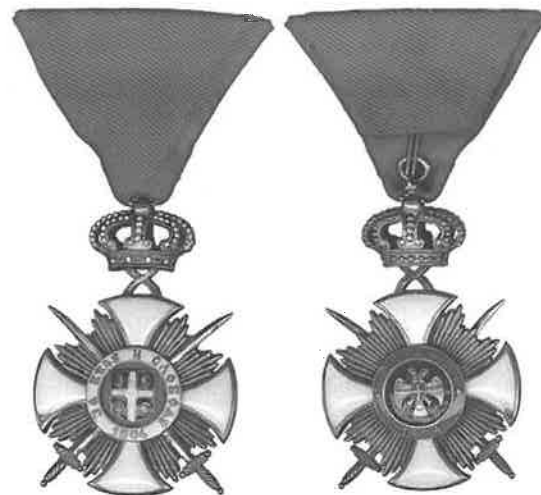
Данас, када цела Србија прославља рођендан моја узвишеног родитеља, данас, када ће свака

српска душа морати да осети дубоку благодарност према свом сегоме Краљу, који је знао у шренућима када Отаџбина беше у опасности, да болан сиђе у сирељачке редове, да узме пушку и поинулој рајника и са нама заједно сјане на браник Отаџбине; данашњи дан, јунаци, изабрао сам ја као врховни командант војске, да извршим одликовање златним Орденом Карађорђеове звезде са мачевима оних јунака мојих храбрих пукова, за које су ми њихове сјарешине изјавиле: да су међу храбрима најхрабрији.

Пошћо данас вршим прво одликовање овим Орденом, што смајрам за пошребно својим храбрим рајницима да саопшћим, да сам већ предузео преко министра војног пошребне мере, да се донесе Закон, по коме ће они подофицири, каплари и редови, које рајна срећа послужи, да учине такво дело, да заслуже златни Орден Карађорђеове звезде са мачевима са њим сјћећи право и на:

Подофицири одликовани војничким златним Орденом Карађорђеове звезде са мачевима, задобијају право на унапређење у чин потпоручника без полагања испита, ако испуне остале законске услове прописане за унапређење у тај чин.

Подофицири, каплари и редови, активни и

Којој држави припада „Св. Ђорђе са розетом“?

Сакупљачи папирног довца знају какве је Народна банка Србије, касније Народна банка Југославије, имала потешкоће са набавком новчаница у почетку, а касније и њиховим штампањем, колико је то трновит пут, и каква су све изненађења на том путу могућа. Али, ако се има у виду да је Србија била сиромашна и са средствима, и са стручњацима, и са опремом, то и не треба нарочито да чуди.

Народна банка је, да би уштедела, често прибегавала разним изнуђеним решењима, а најчешће је прештампавала поједине новчанице, како оне које су биле у оптицају, тако и оне које су биле у њеним магацинима. Подсетимо се само неких случајева:

известан број новчаница од 100 динара из 1905 у сребру НБС је прештампала у 20 динара у злату, (чак јој је и углове заоблила ради разликовања), 100 динара из 1929 преиначила у стодинарку из 1941, 10 динара

из 1939 - у десетицу из 1941, а петстодинарку у хиљадарку из 1941. Чак је и касније, у време хиперинфлације, било сличних случајева, а један, истина неуспешан, требело је да се деси и са десетодинарком из 2.000. године.

Нешто другачија и знатно замршенија ситуација је са новчаницом од 1.000 динара из 1920. На сл. 1 приказан је основни тип новчанице, и ту је све јасно: новчаницу је издала НБ Краљевине СХС, на њој је година издања 1920, и била

је у оптицају од 1923. до 1932. Проблем настаје када говоримо о новчаници од 1.000 динара са сл. 2. Ова новчаница је по средини прештампана розетом и жигом на коме се јасно види лик Карађорђа и натпис „НАРОДНА БАНКА ЈУГОСЛАВИЈЕ“! На основу прештампаног натписа има основа да се ова новчаница третира као новчаница Краљевине Југославије, али се јасно види и да је издата 1920, па таква тврдња стоји на стакленим ногама ако се има у виду да је Краљевина Југославија настала 1929. Ако, пак, наставимо да је сврставамо у новчаницу издату како на њој и пише (1920), откуд Југославије на новчаницама из тог периода? И шта сад? Шта је сада битније: када је новчаница штампана?

када је пуштена у оптицај? Шта је важније: оно што је одштампано на основном примерку, или накнадни претисак? И шта би било да су све новчанице као ове са сл. 2? Дали би смо их и тада третирали као „хиља-

дарке из 1920. са розетом“ као што је то случај данас, или би то била „хиљадарка Краљевине Југославије“?

Очигледно је да је НБ Југославије из овога извукла поуку, па је у следећим случајевима, када је прештампавала неку новчаницу, то радила јасније и недвосмислено, без обзира да ли се виде или назире прештампани делови новчанице.

Али, да се вратимо на можда најлепшу и прву колорну новчаницу коју је емитовала Народна

банка. Могли би, можда, да поразмислимо па да хиљадарку са „розетом“ сместимо у једино логичну 1929. годину, (и пренебрегнемо 1920, која се јасно види на њој). Можда најпре из разлога да је тада НБ Краљевине Југославије пустила у оптицај новчанице од 10 и 100 динара, па је природно да је било потребно имати и хиљадарку, а ако је већ било на лагеру

довољно хиљадарки оштампаних девет година раније, дошло се на такву идеју да се оне прештапају и тако искористе, или је, што је и највероватније, доштампана потребна количина нових новчаница. Како је ова новчаница пуштена у промет крајем 1931. године, могуће је и да је прештампана 1929, што је у складу са праксом да новчаница није пуштена у промет оног датума, који стоји на њој, већ знатно касније (као и хиљадарка

без розете: на њој је година 1920, а пуштена је у оптицај тек 1923).

Време ради за скупљаче папирног новца:

сваким даном их је све више и више. То може да буде добар сигнал да ће ускоро ова дилема бити у потпуности разрешена.

Али, није ли и ова дилема још једна прилика да се заједно: Шта је то Народној

банци Србије требало? Каква Народна банка СХС, Каква Народна банка Краљевине Југославије, ДФЈ, ФНРЈ, СФРЈ, СРЈ...? А њена држава, њена банка, њена зграда, њена новчана јединица, њени стручњаци, историјске чињенице, њена слава победника из њека завршеног светског рата у коме је једино она водила одбрамбени рат! И да ли нам се данас, или не, после свега коначно намеће недвосмислен и јасан одговор?

OD SEPTEMBRA 2103. OGLASI I NA SAJTU SND

Kupujem
PAPIRNI NOVAC
SVIH VRSTA

Andorra@eunet.rs
Bašić, tel. 060 193 66 33

Kupujem ordenje, medalje,
vojne oznake, sablje, bodeže, opasače
i papirni novac Kraljevine Srbije,
Crne Gore i Jugoslavije.

Aleksandar Čolić.
Tel: ++ 381 63 870 5005,
++ 381 64 2043 640

Zlatara «MB»,
Kolarčeva 5, Beograd
vrši otkup zlatnog novca.

Tel: ++ 381 11 33 45 743

Kupujem, prodajem
odlikovanja Srbije,
Crne Gore i Jugoslavije.

Miljan Marković
Tel: ++ 381 63 26 99 23

Kupujem, menjam
i prodajem papirni novac
Srbije i Jugoslavije

Pavle
Tel: ++ 64 66 52 933

Zlatni novac i zlatne satove
otkupljujem.

Zlatara „SIMIĆ“
Karađorđeva 16, Smederevo.
Tel: ++ 381 63 214 671

(Marselja). Nakon poraza i zarobljavanja Maksimijan je počinio samoubistvo. Po drugim izvorima Konstantin je naredio da se pogubi.

Do 310. godine Konstantin je održavao veze sa Maksimijanom ali se sada našao u nezavidnoj situaciji, bio je odgovoran za smrt slavnog i starijeg Avgusta. Izvori nam pokazuju da se Maksimijanovo ime, kao posledica pobune, ne spominje nekoliko narednih godina u zvaničnim dokumentima i na spomenicima. Da bi se ovaj nedostatak u lozi predaka nadopunio pojavljuje se ime Klaudija II Gotskog. Medjutim posle emitovanja ovog novca njegovo ime ponovo srećemo u listi slavnih predaka Konstantina.

Kao što smo spomenuli nakon smrti nesretnog Maksimijana, Konstantin je odlučio da listi svojih predaka doda Klaudija II Gotskog. Prvi put ovo srećemo u tzv. Panagiriku latina datovanom 310. godine (Pan. Lat. VII 2, 1). Ponovo se ova tvrdnja pojavljuje u Istoriji Augusta (SHA Divus Claudius VIII, 3). Ova tvrdnja je sumnjiva, međutim to nije bila prepreka da Konstantin ovog cara proglasi za svoga pretka.

Zašto je Konstantin odlučio da se orodi sa poznatim carem? Njegov otac Konstancije je prilično skromnog porekla i, prema nekim izvorima, njegova majka Helena bila je sobarica kada se Konstancije sa njom oženio. Postoji čak sumnja da su ovi dvoje bili u braku kada se Konstantin rodio.

Ali zašto Klaudije? Zašto ne Aurelijan (L. Domitius Aurelianus 270-275) ili Proba (M. Aurelius Probus 276-282) koji su takođe poznati carevi. To je tačno, ali su oni bili suviše poznati i popularni i o njihovim precima i potomcima sve je bilo poznato. Izbor cara Klaudija je logičan jer on je bio oličenje slavne pobe-
de na Gotima kod Niša 269. godine i kratkotrajne

vladavine koja je malo donosila drugih podataka o njemu.

Carski roditelji morali su se uzdignuti u red bogova. Za istaknute pretke važno je imati ne samo obične smrtnike nego i svete. O ovome imamo brojne primere. Na primer prvi rimski car Avgust stavio je na svoj novac da je sim DIVUS JULIUS (Cezara) dok je Hadrijan sin DIVUS TRAIANUS a unuk DIVUS NERVE. Konstantin je učinio isto.

Kao što je navedeno gore u tekstu izbor Klaudija je bio logičan.

- Bio je car o kojem je veoma malo poznato,
- Nije imao živih rođaka,
- Imao je vojničku harizmu i
- Uzdignut je među bogove nakon tragične smrti.

Dakle, ove emisije su imale jasan cilj podsećanja na Klaudija Gotskog, Maksimijana Herkila, Konstantina Hlora i njihovog doprinosa očuvanja carstva a samim tim su se veličali i njihovi potomci i potvrđivala legitimnost sukcesije Konstantina I i njegovih sinova.

Emitovanje bronzanih polufolisa sa ovim predstavama i tekstom uslovljeno je njihovom velikom disperzijom, posebno pri isplati vojnih plata i malih, svakodnevni transakcija. Srebro je postalo retko posle krize u III veku. Zahvaljujući ovako velikoj upotrebi najširi društveni slojevi imali su kontakt sa ovim novcem koji je veličao Konstantinove pretke, a to je upravo i bio cilj kovanja ovih moneta.

Konstantin neće dugo dozvoliti da imperijom vlada još neko pored njega. Kada je konačno porazio Licinija 324. godine on postaje jedini gospodar velike imperije kojom će uspešno upravljati sve do svoje smrti 337. godine u vili Ahirone u blizini Nikomedije.

Sl. 5 i 6

ulogu u ceremoniji posvećenja (consecratio) kojom preminuli car postaje DIVUS. On simboliše uzdizanje duše umrlog cara koji je postao bog. Orao je prikazan na dva različita načina: sa glavom okrenutom na levu ili desnu stranu. Okolo je natpis MEMORIAE AETERNAE.

LAV

Na ovim konsekracionim polufolisima prikazan je lav koji korača na desnu stranu. Kod nekih serija ovog novca iznad lava prikazana je Herkulova toljaga. Okolo je natpis MEMORIAE AETERNITAS.

Prikazivanje lava na novcu kojem je obeleženo posvećenje cara nije neobično. Kao što je orao simbol jupitera, lav je simbol Herkula. On osim toga na istoku simbolizuje carsku snagu- kao što se vidi na reljefima u Mesopotamiji i biblijskim metaforama.

Osim toga ova dva božanstva su centralne figure u rimskom carskom kultu. Nekoliko decenija ranije Dioklecijan i Maksimijan su tvrdili da su ti bogovi zaštitnici njihovih ličnosti i dve carske kuće, vladajuće na istoku i zapadu, smatrane su Herkulovom i Jupiterovom.

Sl. 7

Nadalje kao što je prikazivanje cara koji sedi na kurulskoj stolici i drži žezlo ističući moć (jednom kao smrtana vladar, a sada kao večni bog), životinje takođe simbolizuju moć. Od početka vremena lav se smatra gospodarem na zemlji kao što je orao gospodar na nebu.

Legenda na novcu na kojem je prikazan orao ili lav govori da je novac iskovan za „večno sećanje“ na umrle i uzdignute među božanstva careve.

Postavlja se pitanje zašto je novac kovan za ova tri cara a ne i za druge? Navedeni carevi za koje je novac kovan bili su preci Konstantina. Konstancije Hlor

je bio njegov otac, Maksimijan tast-usvojitelj a Klau-dije II prastric ali očigledno su postojali i drugi razlozi.

Primarni razlog, po nekim istraživačima, zašto je Konstantin I kovao novac za ove careve je propagandni. Konstantin pokušava da osnaži položaj svoje dinastije i dobije što veći legitimitet ističući svoje značajne pretke. Ipak neki smatraju da je ovo prilično uprošćeno mišljenje.

Prvo, u to vreme, prava osnova za imperijalnu moć je podrška legija, koliko je to moguće više. Niko ne bi mogao postati i ostati car isključivo na osnovu njegovog porekla, bez obzira koliko su ti preci bili značajni.

Sl. 8

Sa druge strane, za rimske legije nije imalo značaja nasledna carska vlast. Ovo je možda jedan od glavnih razloga zašto je Dioklecijanov tretrarijski sistem propao. Nakon smrti Konstancija 25. jula 306. godine u Jorku njegove legije aklamacijom su izabrali njegovog sina Konstantina za novog cara umesto dogovorom određenog Severa.

Drugim rečima Konstantinu nije trebala duga linija slavnih predaka, odevenih u grimiz, da učini pravosnažnom njegovu carsku vlast. Njemu su to omogućile njegove legije.

Konstantin kao pragmatičan političar bio je veoma svestan Božanske svetosti a posebno Božijeg besa. Problem se može posmatrati i u ovoj perspektivi.

„Poštuj oca svoga i majku svoju“ bila je jedna od Božijih zapovesti a novčići su izdati posle Konstantinovog edikta o toleranciji vera. Osim toga ova ideja o poštovanju svojih roditelja bila je jedna od najvažnijih vrlina Rimljana. Na to se odnosi reč PIETAS pa se pitanje komemorativnog novca može gledati i kao na sveti akt.

Postavlja se pitanje zašto je kovan novac sa likovima ovih careva? Izbor Konstancija je očigledan. On je bio Konstantinov otac. Međutim, izbor Maksimijana u nizu je malo čudan. U najmanju ruku je blago ako kažemo da on i Konstantin nisu bili u dobrim odnosima. Neposredno pred svoju smrt 310. godine stari car Maksimijan digao je pobunu protiv Konstantina. Bio je proglašen Avgustom po treći put, prigrabio carsku blagajnu ali ga je zet Konstantin I pobedio kod Masile

Душанка Маричић и Љубомир С. Стевовић

Споменица Другог српског устанка

Године 1865. Србија је свечано прославила 50 година од како је Књаз Милош Обреновић на Цвети 1815, (дан Христовог уласка у Јерусалим), подигао Други Српски устанак у Такову. Главна прослава – Велика народна светковина – одржана је на Духове, 23. маја у Топчидеру. Том приликом Књаз Михаило свечано је поделио нова одликовања: Таковски крст и сребрну медаљу „У СЛАВУ УСТАНКА КЊАЗА МИЛОША 1815“. Таковски крст су добила „још живећа лица која су са књазом Милошем заједно успала и борила се“ а сребрне медаље су „пoдaрeнe фaмилiaмa oних људи, који су први са Књазом Милошем договор учинили, успа-нак зајочели и војевали, а нису више у животи.“

Сл. 1. Анастас Стојановић: Прослава 50 годишњице Таковског устанка

Као и прво српско одликовање, Свето-Андрејска медаља за приврженост из 1858-9, и Таковски крст и споменица Другог српског устанка направљени су у Бечу, под надзором познатог фотографа, литографа и дворуправитеља Анастаса Јовановића. О Таковском крсту смо већ писали, тако да овај чланак посвећујемо Споменици Другог српског устанка.

На основу кореспонденције и неколико сачуваних нацрта и акварела види се да је Анастасу за ликовно решење медаље помогао познати бечки литограф Винценц Кацлер (Vinzenc Katzler, 1823-1882). У Архиву Србије чува се један неусвојен Кацлеров акварел (сл. 2) са слободно-зидарским

симболима; на аверсу се испод свевидећег ока у троуглу налазе десни профил Књаза Милоша и леви профил Књаза Михаила, уоквирени преплетаним уроборосима и грбом Кнежевине Србије испод. На реверсу се у лоровом венцу налази текст у 6 редова: „У славу / Успанка Књаза / Милоша / 1815 / Захвална Србија / 1865“.

Сл. 2. Неусвојени нацрт за Споменицу Другог српског устанка

После консултација са Књазом Михаилом и владом, за медаљу је изабрано умереније ликовно решење у стилу класицизма (сл. 3):

Аверс: Леви профил књаза Милоша упола заклоњен левим профилем књаза Михаила. Оба Књаза су у владарским униформама са одликовањима. У прстену натпис предвуковском азбуком: * КЊАЗ МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ I. * КЊАЗ МИХАИЛ ОБРЕНОВИЋ III. Испод попрсја сигнатура W.P. (Wilhelm Pittner).

Реверс: Алгоритија Слободе – жена са лова-

Сл. 3. Гравура Феликса Каница, 1868

ровим венцем на глави, у дугој хаљини и јелеку обавијена плаштом, стоји спреда држећи у десној руци палмову грану као симбол праведности, а у левој скиптар са фригијском капом на врху. Десно

Сл. 4. Спомен медаље педесетогодишњице Другог српског устанка:
1. Злато, 2. Сребро, 3. Британиа метал, 4. Бакар

5. Диплома Ђоке Томића из Кнића

је лав који седи, а лево жртвеник на коме гори ватра, са ликом Светог Ђорђа у овалном медаљону. Унаоколо горе предвуковском азбуком; У СЛАВУ УСТАНКА КЊАЗА МИЛОША 1815. БЛАГОДАРНА СРБИЈА. Испод година јубилеја: 1865. Медаља: рад Wilhelm-a Pittner-a, пречник 44 мм, кована од злата, сребра, бакра и енглеског метала.

На прослави у Топчидеру Књаз Михаило је својеручно поделио 47 сребрних медаља уз оглаву која је објављена у Српским новинама: „За оволико ђородица мојло се у овај ђар дознаџи; ако ли се још за коју оваку дозна, извешџени смо да ће се и џима ђослаџи оваки сђомен“.

Два дана после прославе Српске новине су објавиле да је „Њејова Свеџлосџи њи ђремило-сџиви Госђодар Књаз блађоволео ђослаџи Народному музеју ђри Минисџарсџиву ђросвеџи и црквених дела: Једну злаџињу, једну сребрну и једну бакарну медаљу, ковану за сђомен усџанка кне-за Милоша, а раздавану ђриликом ђедесеџио-ђо-дишње народне свеџиковине о Духовима“.

За време славља у Точицеру, Одбор за светковину је споменице од бакра и „енглеског метала“ делио „свима овде скуџљенима“ а после прославе је добио задак; „да сџара се о ђомере како да се (сђоменице) ђо оџаџбини разђошиљу“.

Годину дана након прославе, министар финансија Коста Цукић послао је Николи Христићу, министру унутрашњих дела детаљан списак одликовања која су претекла од одржане педесетогодишње светковине:

10 комада великих златних (Таковских) крстова са кутијама, 8 комада малих позлаћених (Таковских) крстова са кутијама, 1 комад кутија празна од великих крстова, 3 комада сребрних медаља у артији, 75 комада бакарних медаља у артијама, 1.660 комада медаља од метала енглеског у артијама, 2.932 комада кутија малих са грбовима, 70 рифни пантљике тробојне.

Недавно је Војни музеј откупио од наследника устаника Ђоке Томића из Кнића прву, до сада сачувану, диплому за сребрну Споменицу Другог српског устанка. Укази (укупно 50 примерака) штампани су у државној штампарији златотиском на пресавијеном пергамнет папиру формата 45x34 цм, са текстом и датумом прославе, а имена су калиграфски дописивана. Диплома за Сребрну медаљу има исти рам са грбом и орнаментима као и диплома за Таковски крст. На сл. 5 приказана је диплома пре конзервације и рестаурације. ■

и Римских patricija i senator biće jedan od razloga da 10 godina kasnije car osnuje novu prestonicu - Konstantinopolj.

Na svim aversima je prikazana glava cara prekrivane velom preko kojeg je lovorov vencom. Okolo je prigodan tekst.

Činjenica da je glava pokrivena velom a ne samo sa zrakastom krunom ili lovorovim vencem kao oznakom vlasti ukazuju nam da je u pitanju pokojni car i da je obavljena deifikovanje od strane Senata a samim tim da je nagrađen kipom u hramu i svešteničkom službom.

Zahvaljujući legendi koja je na aversu znamo kojem je caru posvećen novac obzirom da se portreti ne razlikuju mogo između sebe. Svaki car je dobio i pridev DIVUS ispred svoga imena, tradicionalni naziv za umrle i izdignute među bogove careve.

Legende su formulisane u dative i deduktivnog su oblika primerene za bogove i završavaju se počasnom titulom. Najčešća počasna titular je OPTIMA IMPERATOR-“Najbolji car”

Zanimljivo je da se u kovnicama Rim i Siscija kuje novac sa različitim počasnim titulama za sva tri cara.

Klaudije je tako DIVO CLAUDIO OPTIMO IMP(ERATOR)- Sveti Klaudije, najbolji car;

Maksimijan DIVO MAXIMINO SEN(IOR) FORT(IS) IMP(ERATOR)- Sveti Maksimijan stariji večno hrabri car;

Konstancije je DIVO CONSTANTIO PIO PRINCIPI- Konstancije pobočni i savesni car.

Kovnice u Arelati i Akvileju kuje varijante ovih titula dok Solunska i Treverska kovnica emituju novac sa istim pridevom za sva tri cara OPTIMO IMPERATOR.

Kao sto vidimo počasni natpis za svakog cara je uniforman. Svi natpisi se sastoje od imena i propratnog prideva. Najkraći aversni natpis koji se javlja je na primercima novca kovanog u Rimu za Maksimijana koja glasi DIVO MAXIMIANO SEN. Dodavanjem prideva SEN(ior) ili IVN(ior) u legendama novca je bio način da se utvrde razlike između dva cara sa istim imenom a koji su vladali u isto ili u približno isto vreme. Kovničar je to osetio i bilo mu je važno da naglasi da je konsekracioni novac namenjen starijem Maksimijanu a ne mlađem. Ovaj mlađi imenjak, poznat kao Galerije (Galerius Valerivs Maximianvs 305-311), umro je 311. i bio je takođe uzdignut među bogove. Kako ne bi došlo do zabune moralo je da bude naglašeno ko je Konstantinov usvojitelj-tast.

Za razliku od aversa, na kojem je za sve vladare

ista slika, samo se tekst razlikuje, na reversima se javljaju tri predstave.

CAR SEDI

Kod ove vrste na reversu je prikazan car koji sedi na kurulskoj stolici. Okrenut je na levu stranu, desna ruka je podignuta a u levoj drži malo žezlo. Glava mu je pokrivena velom. Okolo je natpis REQUIES OPTIMOR(VM) MERIT(ORVM) što u prevodu znači: Ostali od najboljih i najviše zaslužnih (careva). Novac iskovan u raznim kovnicama širom carstva imao je ovaj natpis kraći ili duži i različitim mestom razdvajanja.

Sl. 4

Natpis Kovnica

- REQUIESOPT MER Trijer
- REQUIESOPTIMORMERITAKvileja, Rim, Siscija
- REQUIESOPTI MORMERITArI, Siscija
- REQUIESOPTIMORVMMERITORTrijer
- REQUIESOPTIM ORVMMERITORVMRim, Tesalonika
- REQUIESOPTIMO RVMMERITORVMSiscija

Treba napomenuti da je legenda ispisana u množini a ne u jedini kako bi se očekivalo. Ona ima smisao kada se primenjuje na niz za sva tri cara. Ovo je prilično jedinstveno u Rimskoj numizmatici. Pismeni rimljanin ako bi pročitao legendu na novčiću namenjenom jednom od deifikovanih careva iz serije možda bi u svojoj kesi za novac poželeo da potraži i sazna koji su ostali „najbolji i najzaslužniji“ carevi. Novac sa ovim tipom reversa kovan je u svih šest kovnica širom carstva sa manjim ili većim skraćivanjem.

Druge dve vrste konsekrativnog novca kovane su samo u kovnici u Rumu i na reversu su prikazani orao ili lav.

ORAO

Tradicionalna prestava na novcu umrlih i deifikovanih careva. Orao je simbol Zeusa/Jupitera vrhovnog boga rimskog panteona. Ima centralnu

MEMORIJA I LEGIMITET - DIVO SERIJA KONSTANTINA VELIOG 317 - 318. GODINE

U starom Rimu imperatorski kult se morao čuvati i nalaziti pristalice među raznim slojevima stanovništva. Jedan od načina da se učvrsti ovaj kult i pretvori u dogmu bilo je emitovanje komemorativnog novca. Neki od careva ili carica posle smrti su proglašavani za božanstva i u većini slučajeva njihovi naslednici su povodom tog događaja izdavali komemorativni (konsekracioni) novac. Komemorativni novac nikada nije nosio ime cara po čijem je nalogu kovan, ali je očigledno, zahvaljujući natpisu, da je kovan posle smrti vladara čiji je lik prikazan od strane njegovog naslednika. Revers ovakvog novca predstavlja posebnu grupu jer se neki osnovni motivi javljaju u posmrtnim izdanjima bez obzira na vreme kada je novac kovan. Ideološki pritisci od strane oficijalne vlasti uzrokovali su da se ovaj tip novca emituje nekoliko vekova od strane različitih careva.

Sl. 1. Klaudije Gotski

Jedan od takvih slučajeva je serija konsekracionog novca koji je od sredine 317. do polovine 318. godine emitovao car Konstantin I Veliki (Flavius Valerius Constantinus 306-337). On je emitovao seriju malih bronzanih novčića, prečnika 16 mm i prosečne težine oko 1,25 grama, na kojima su prikazani Klaudije II Gotski (M. Aurelius Claudius 268-270), Maksimijan Herkul (286-310) i Konstancije I Hlor (293-306). Serija se sastoji od 55 polufolisa ako se saberu različiti natpisi na aversu i reversu, prestave i kovničke oznake. Tako imamo:

-19 novčića sa likom Klaudija Gotskog

-18 novčića sa likom Maksimijana Herkula

-18 novčića sa likom Konstancije Hlor

Sl. 2. Maksimijan Herkul

Ove kovanice trebale su da podstaknu sećanje na te careve kroz legendu i predstave na aversu i reversu ističući njihove velike zasluge za dobrobit naroda (Res publicae).

Sve ovo je imalo za cilj da podigne i učvrsti ugled cara i dinastije čiji je on bio začetnik. U to vreme zemljom je zavladao privremeni mir sklopljen između Konstantina I i Licinija I (Valerius Licinianus Licinius 308-324) u Serdici 1. marta 317. godine.

Tokom rata koji je trajao skoro od početka IV. veka u javnost su sigurno dospеле mnoge neugodne informacije o Konstantinu I, njegovom sumnjivom poreklu, i zbivanjima oko smrti Maksimijana. Sam car je bio svestan činjenice da se vlast nije učvršćivala samo oružjem i ratovima nego i propagandom. Pogotovo je ovo značajno obzirom da je Licinije imao mnogo uticajne pristalice u Rimu. Neugodne glasine su upravo kružile tim uticajnim krugovima. Upravo ova netrpeljivost između cara

Sl. 3. Konstancije Hlor

Spomen-medalje preživelih u nacističkim logorima Aušvic i Dahau

U sistemu nacističkih zločina posebno mesto zauzimali su koncentracioni logori.

1. U Poljskoj blizu Krakova u mestu Osvescin (na nemačkom Aušvic) Nemci su 1940. godine osnovali lanac koncentracijskih logora - najveću „fabriku smrti“. Kompleks je sastavljen od tri glavna logora:

Aušvic I - otvoren 1940. kao centar administracije, u kome je stradalo po raspoloživim podacima 70.000 ljudi, uglavnom Poljaka i sovjetskih ratnih zarobljenika.

Aušvic II (Birkenau) - otvoren je oktobra 1941. godine. Bio je logor smrti i najveći od tri logora u kome je ubijeno skoro preko milion i šeststotina hiljada Jevreja, Poljaka, Roma i drugih naroda.

Prvi Jugosloveni koji su dopremljeni u ovaj logor bili su španski borci koje su nacisti preuzeli iz logora u Francuskoj ili su pohapšeni prilikom bekstva po Evropi. Politički zatočenici iz Jugoslavije su do hapšenja učestvovali u Narodnooslobodilačkoj borbi. Većina njih su bili pozadinski radnici, partizani i taoci. Od septembra

1941. pa do oktobra 1944. stizali su brojni transporti iz raznih krajeva Jugoslavije. Najviše ih je bilo iz Srbije, Slovenije, Hrvatske, ali i iz drugih delova zemlje.

Iz logora Mozgarg dopremljena je u ovaj logor i grupa od 20 partizanki zarobljenih u Bosni 1944. godine.

Aušvic III (Monovic) - otvoren je maja 1942. godine i bio je radni logor fabrike IG -boja.

Pored ova tri glavna logora postojalo je i 40 manjih pomoćnih logora pod zajedničkom upravom, od kojih su neki bili na nekoliko desetina kilometara udaljeni od glavnih logora.

Njihovo brojno stanje se kretalo od nekoliko desetina logoraša pa do hiljadu. Osoblje logora činili su 6.000 pripadnika SS jedinica, a ostalo osoblje bili su sami logoraši, od kojih su pojedinci imali ulogu KAPOA (većinom robijaši) koji su imali za obavezu da održavaju red u barakama, da rade u krematorijumu pripremajući logoraše za egzekuciju (skidanjem odeće i oduzimanjem ličnih predmeta), i prenosom tela u krematorijume, pa čak i vađenjem zlatnih zuba iz leševa. Po obavljenom poslu likvidirane su cele grupe ovih jedinica.

1943. godine sa radom je nastavio samo logor Aušvic II, u funkciji logora smrti radeći punim kapacitetom od aprila do juna 1944, kada je bio glavni centar za uništavanje mađarskih Jevreja.

Novembra 1944. Himler je naredio uništenje krematorijuma Aušvic. Gasne komore u Brankmenu SS diže u vazduh u pokušaju da sakrije nemačke ratne zločine pred sovjetskim trupama koje nadiru ka njemu. Tada je doneta još jedna naredba SS komande po kojoj se naređuje da se pobiju svi preživeli logoraši, ali naredba nije izvršena u haosu nemačkog povlačenja.

27. januara 1945. godine izvidnica Prvog Ukrajinskog fronta Maršala Koneva - tačnije 322 streljačka divizija Crvene armije otvoriće gvozdena vrata logora Aušvic. Tom prilikom oslobodioci su u logoru zatekli 2.000 logoraša, među kojima i 54 Jugoslovena. Pretpostavlja se po raznim izvorima da je u ovim logorima nastradalo oko četiri miliona ljudi od kojih je 12.000 bilo Jugoslovena.

Povodom 40 - godišnjice oslobođenja logora Aušvic, jednog od najvećih gubilišta u Evropi, Poljska vlada donela je Ustav 1985. godine, po kome je izrađena spomen - medalja kao trajni znak svim stradalnicima nacističkih logora u Poljskoj, i kao opomena da se takvo zlo nikada više ne ponovi. Koliko je jugoslovena dobilo ovu medalju ne zna se.

2. **Dahau** je nacistički logor, i prvi otvoreni logor u Nemačkoj, koji se nalazio na mestu napuštene fabrike municije kod srednjovekovnog grada Dahau, oko 16 kilometara severo-istočno od Minhena u Bavarskoj, na jugu Nemačke.

Logor je otvoren u martu 1933. godine i bio je prvi redovni koncentracioni logor koji je osnovala koaliciona vlada nacional-socijalista i katoličke partije centra koja je raspuštena jula 1933. godine. Hajnrih Himler, šef policije u Minhenu (rajsfirer SS 1900-1945) je zvanično opisao ovaj logor kao „prvi koncentracioni logor za političke zatvorenike“. U stvari, logor Dahau je zamišljen i organizovan, pre svega, kao institucija pomoću koje će se nacisti obračunavati sa svim svojim političkim protivnicima, kao i sa određenim nepoželjnim pojedincima i grupama.

Ovaj logor je bio ujedno i prototip za nastanak ostalih koncentracionih logora. Njegova osnovna organizacija, raspored i planovi zgrada projekat je Teodora Ajkea (general SS, glavni inspektor za sve koncentracione logore) koji je primenjen kasnije i na ostale kampove.

U ovaj logor najpre su upućivani komunisti i socijalisti, a zatim Jevreji, Romi, masoni, sveštenici Rimokatoličke i nekih drugih protestantskih crkava, disidenti nacionalističke partije, kao i jedan broj običnih kriminalaca. Nakon Anšlusa Austrije i okupacije Češke, u Dahau su dovedeni protivnici nacizma iz tih država, a od početka Drugog svet-skog rata i iz svih ostalih zemalja koje su se našle pod nacističkom okupacijom.

Ni do danas, iz određenih razloga objektivne prirode, nije precizno utvrđen broj onih koji su bili dovedeni u taj logor. Računa se da je od 1933. do 1945 godine, kada je logor oslobođen od strane jedinica Američke armije pod komandom generala Džordža Patona, kroz njega prošlo, negde između 230.000 i 260.000 ljudi, iz 24 zemlje, uključujući tu i nekoliko hiljada Jugoslovena. Veruje se da je 25.613 zatvorenika umrlo u glavnom logoru i još oko 10.000 u okolnim logorima uglavnom od bolesti, neухranjenosti i samoubistava. Početkom 1945 godine, neposredno pre njegove evakuacije, pojavila se epidemija tifusa, od kojeg je umro veliki broj slabijih zatvorenika.

Uz logor Aušvic, Dahau je postao simbol nacističkih koncentracionih logora, jedan od glavnih delova nemačke mašinerije smrti, koja je pomogla u istrebljenju 6 miliona Jevreja u Evropi.

Dahau je drugi logor koji su oslobodile britanske

i američke snage. Njihovim dolaskom, sprečeno je pogubljenje preostalih zatočenika, koje je vršeno na više načina: izgladnjivanjem, i prepuštanjem logoraša izgladnelim psima, pucanjem u potiljak zatvorenicima iz zabave logorskih stražara i funkcionera, gušenjem u gasnim komorama, vešanjem, izvođenjem medicinskih i drugih eksperimenata... Oko 70.000

logoraša nije izašlo živo iz Dahaua, našavši smrt u njegovim krematorijima ili mnogobrojnim grobnicama unutar i izvan njegovih zica.

Prema istraživanjima 32.000 logoraša koji su dočekali oslobođenje Dahaua nalazilo se i 3.080 Jugoslovena, od kojih je njih 597 izubilo život u njemu. Ubijani su, kao i ostali logoraši u Dahauu, na mnogobrojne, krajnje svirepe načine.

Pored svega Dahau je bilo jedno od prvih mesta gde je Zapad bio svedok brutalnosti nacizma.

Jedan od preživelih logoraša koji se vratio u svoju zemlju i nastavio normalan život je i glumac, reditelj i književnik, Stevo Žigon (1926 –2005) koji je dve godine proveo u ovom zloglasnom logoru gde je i naučio nemački jezik. Kasnije, kada je postao glumac, zbog znanja jezika i poznavanja mentaliteta, vrlo često i uspešno igrao je uloge ciničnih i hladnih nemačkih oficira.

1955. godine na desetogodišnjicu oslobođenja logora, okupljenim preživelim logorašima u znak sećanja na patnju koju su preživeli uručena je Spomen medalja DAHAU

Medalja je izrađena tehnikom kovanja od bronzе, niklovana je i prečnika 38 mm. Centralni deo aversa medalje prikazuje tri muške figure u stojećem stavu, ogrnute dugačkim kaputima (šinjelijima) i sa kapama na glavi, iza bodljikave žice. U gornjem delu iznad figura logoraša je polukružni natpis na nemačkom: „10 JAHRE“ (10 GODINA). Revers medaljona je ravan sa reljefnim kružnim obrucom bodljikavih žica. U centralnom delu u tri reda na nemačkom jeziku ispisano je : „IHRE LEIDEN /BLEIBEN /URVERGEESSEN“ - što u prevodu znači „TVOJA PATNJA / BLEIBEN / NEZABORAVNA“. Ušica medaljona je iskovana zajedno sa medaljonom nepravilnog petougla. Medaljon je povezan alkom, sa trakom (lentom). Lenta je izrađena od maorirane svile crveno-plave boje ravnomerno podeljene, širine 50 mm i složena u trougao.

Za međunarodni dan logoraša uzet je 11 april – datum prvog oslobađanja nacističkog logora. ■

„Неописив приказ беше, извештава „Застава“, кад над гробом приступи мртвом сину сам отац, да се опрости с њим. Говор оца јунакова дубоко је потресао све присутне, који су лили сузе и јецали“.

Станоје Станојевић, који је такође присуствовао сахрани, забележио је о Ковачевићу, свом професору на Великој школи „како је био велики у овом тренутку, као грађанин и као патриота, човек који је овако могао да се опрости са својим јединцем сином“, а „Илистрована ратна кроника“ бележи: „Није било ока које није проплакало, али није било ни срца које није поносито уздрхтало слушајући великог оца који је угушивао свој очински бол да би дао одушке радости отаџбине“.

И Вељко Петровић поклатио се дубини очинског бола, снази националне свести Љубомора Ковачевића. Ратни дописник новосадског „Браника“ са дивљењем узвикује: „Зар сте читали у повести Ромљана и Грка потресније и величанственије што од говора г. Љубе Ковачевића, академика, над гробом свога погинулог јединца, по којем је стари историчар крепким гласом, док се сва непрегледна светина гушила у плачу, поздрављив Милоша и косовске јунаке: Реци им, сине мој, да је Косово освећено!“

Овај Петровићев опис поткрепљује сећање Стоимиревићево: „Док је Ковачевић говорио, окупљени свет плакао је у глас, људи су једни деуге грлили...“

„Многи су, додаје Стоимиревић, деценијама памтили тај сублимни тренутак и са

дивљењем говорили да је то био најузбудљивији тренутак који су имали у животу“

А у „Српском књижевном гласнику“ 16. децембра 1912. Алекса Шантић објавиће песму „Косовка“, (чија суштина изражава мотив победе и српског васкрса) са посветом: „Сјени Владете Ковачевића“.

А данас, само сто година после ових догађаја, захваљујући нашим „вековним пријатељима“ и „милосрдним анђелима“ Косово поново чека када ће неки нови Ковачевић одржати говор сличан најпре описаном, и нага се, као и огромна већина Срба, да за њако нешто неће бити пошребно њејшћо година.

Али, када видимо колике су љубве у кладионицама, и редове испред салона за депилацију кршних српских момака, чија кожа личи на новинске листове некадашње „БОРБЕ“, схваћемо да је време хероја прошло, и да је за неко ново „освећење Косова“ и њејшћо година можда мало! ■

Говор Љубомира Ковачевића на сахрани српског хероја – сина Владете

Владета Ковачевић, син историчара и академика и у два наврата министра просвете у Влади Краљевине Србије, Љубомира Ковачевића, јуначки је погинуо 22. октобра 1912. код Куманова.

У историјској хроници „Српско-турски рат 1912“, Станоје Станојевић је записао:

„Двадесетпрвог октобра моја је дивизија избила у долину Пчиње. Ја сам тај дан ујутру стајао пред дивизијским штабом и гледао како пролази војска. Наилазило је митраљеско одељење осмог пука. Пред одељењем јахао је на разиграном зеленом млад, леп, плав младић. То је био син Љубомира Ковачевића. Поздравили смо се весело. Ја га понудих кафом. Он је попи и весело одјури за својим одељењем.

Сутрадан у то доба нападоше нас изненада Турци. Разви се неочекивано велика и крвава битка. Ми бесмо изненађени и збуњени. То је била права борба, били смо нападнути изненада и са снагом која је нашу далеко премашила, те бесмо збуњени и много забринути.

Из предњих линија почеше стизати црни гласови, један гори од другог, а један од првих беше да је, излазећи на положај са својим митраљеским одељењем, погинуо Владета Ковачевић.

Владету су преживели другови сахранили истог дана, 22. октобра, на манастирском гробљу Старог Нагоричана.

По окончању Кумановске битке, његов отац,

Љубомир, одмах је синовљево тело пренео у Београд да би га у породичној гробници сахранио.

Првог новембра 1912. године, отац (у чијем је дому, како пишу „Политика“ и „Застава“ утрнула свечарска свећа), овим се речима, над отвореним гробом сина јединца, свршеног правника на „Сорбони“, дипломате и дивизијског официра Српске војске, наредника митраљеског одељења, опростио од мртвог чеда:

„Сине, ђећ сјоштина јодина српски народ је чекао ђренушак да се ослободи Косово, и дочекао ја је. Ти си јао у рају за ју свеју сјвар и ја сам јоносим шјо сам као ојац данас у сјању да те свесно и са јоносом жрјвујем идеалу за који сам и сам живео.

Сине мој, иди и реци цару Лазару, Молошу Обилићу и свим косовским јунацима да је Косово освећено. Огнеси им јлас наше радосији и буди им весник једној бољеј доба за цело Срјсјво“.

(Тако је било по памћењу или препису Милана Јовановића Стоимировића).

Запис Ковачевићеве беседе штампан у „Илустрованој ратној хроници“ нешто је другачији:

„Сине, иди мирно јер си ји свој дуј ојацбини исјунио. Сине, ја не јлачем, ја се јоносим шјобом јер ји си био са вијезима који су јосле векова сјадања дошли да својом смрју сјасу живој

милионима друјих. Иди сјокојно јред јресјо Вечноја и кажи радосно Душану и Лазару, кажи свима косовским мученицима: Косово је освећено“.

ОДЛИКОВАЊА ВОЈВОДЕ И МАРШАЛА ФРАНШЕ Д'ЕПЕРЕА

Франше Д'Епере (Franchet d'Esperey, 1856-1942) био је војник од каријере. 1876. године завршио је Војну академију у Сен Сиру (Saint-Cyr), а 1884. Вишу ратну школу. Учествовао је у француским колонијалним ратовима у Алжиру, Тунису и Кини, а 1912. Био је командант француских трупа у Мароку.

За време Првог светског рата истакао се у биткама на Мези и Марни, и почетком 1916. постављен је за команданта Источне групе армија, а крајем исте године и за команданта Северне групе армија.

За то време се Српске војска повукла преко Албаније, реорганизовала на Крфу и већ средином 1916. формиран Солунски фронт. За првог савезничког команданта у Солуну постављен је француски генерал Сарај. После освајања Кајмакчалана августа 1916, и Битоља новембра 1916, Сарај је закључио да Солунски фронт представља „провицијско позориште, на коме се не могу одигравати велике драме“ и да због тога треба да остане у дефанзиви. Крајем децембра 1917, на место Сараја постављен је француски генерал Гијома, али је Солунски фронт и даље био у дефанзиви.

Када је дошло време да се заврши Први светски рат, у јуну 1918. на положај Главног савезничког команданта у Солуну дошао је елитни генерал Франше Д'Епере, а за начелника српске Врховне команде постављен је Војвода Мишић.

Офанзива је почела у зору 14. септембра и после 3 дана борби фронт је пробијен у дубини 15 км и ширини 30 км и почела је велика офанзива. Бугари су 28. септембра послали делегацију у Солун да моли

за мир са предлогом да Бугарска пређе на страну Антанте.

Али Франше Д'Епере им је одговорио: „ви сте побеђени и морате да поднесете закон победника“.

Бугарска је капитулирала сутрадан 29. септембра 1918.

Одговор Франше Д'Епереа Бугарима се прочуо и он је постао најпопуларнији страни командант у Српској војсци, која је у страховитом налету наставила да ослобођа своју домовину. За тачно 45 дана од почетка солунске офанзиве, 30. октобра у Београд је ушао војвода Мишић, а сутрадан, 1. новембра и војвода Бојовић на челу Дунавске дивизије.

Иако је био командант фронта који је пробијен са

најспектакуларнијим успехом Франше Д'Епере је и после рата остао у чину генерала. Иницијатива да се то исправи дошла је са српске стране, кад је Франше Д'Епере 29. јануара 1921. дошао да за храбро држање 1914-1918. одликује Београд орденом Легије части. То је било велико признање јер су пре Београда Легијом части одликовани само Париз и Лијеж. На свечаној вечери у Двору Краљ Александар га је прогласио за почасног војводу Војске Краљевине СХС.

После добијене титуле почасног војводе, француске војне власти су стављене пред свршен чин; прослављени командант Солунског фронта није смео да има виши ранг у страниој него у својој војсци, и после две недеље Франше Д'Епере је проглашен за Маршала Француске.

За ратне заслуге Франше Д'Епере је, поред савезничких, добио и два највиша српска ратна одликовања; орден Карађорђевог звезда са мачевима I степена и орден Белог орла са мачевима I степена. Оба ордена су направљена код париског медаљера Artrus-a Bertrand-a.

У Француском културном центру у Београду је 2008. поводом 90 година од завршетка Првог светског рата одржана је изложба „Епопеја савезничких снага на Солунском фронту“ Отварању изложбе је присуствовао и унук маршала и војводе Франше Д'Еперea Кристијан де Гатин, пуковник Легије странаца, који је донео његова одликовања, шапке и бисту. За објављивање ових слика посебно се захваљујемо Управи и шармантном персоналу Француског културног центра.

Zlatara «MB»,
Topličin venac 3, Beograd otkupljuje zlatni novac i stare zlatne satove
i vrši stručnu procenu dragog kamenja i satova.

Tel: ++ 381 11 32 83 873

NUMDRAGANCE@gmail.com

tel. 00381 63 200 887

skype: NUMDRAGAN

Kovani su aureus u zlatu, denar i medaljoni u srebru a od bronzanih nominala uobičajeni as, dupondijus i sesterrijus. Predstave na reversu su standardizovane sa uobičajenom ikonografijom: CONCORDIA, FORTVNA, PVDICITIA, IVNO, IVSTITIA, VENVS itd...

Sl.6 Sesterrijus
Av. IVLIA AQVILA SEVERA AVG
Rv. CONCORDIA S/C

Akvila Severa (IVLIA AQVILA SEVERA) druga careva supruga se pojavljuje na ekstra retkom aureusu imp. Elagabala, gde je predstavljena na reversu, dok uobičajeno bračni drug zauzima aversnu stranu.

Ništa neuobičajeno ne bi bilo za drugi brak imp. Elagabala da on nije Akvilu Severu oteo iz hrama boginje VESTE, što je bilo nedopustivo svetogrđe i sknavljenje rimskog, već načetog panteona. Sama Akvila je poticala iz stare rimske aristokratske porodice AQVILA čiji je otac bio senator QVINTVS AQVILIVS.

Posle tri Julije (IVLIA MAESA, IVLIA PAVLA i IVLIA AQVILA) pojavila se i treća careva supruga koja takođe egzistira na novcu iz tog perioda, ali su njene emisije zanemarljivo retke i atraktivne za sve kolekcionare posebno što je poznat samo jedan primerak denara i medaljona u srebru kao i jedan sesterrijus u bronzi. To je **Anija Faustina** (ANNIA FAVSTINA)AAA. Nalazi se i na provincijskim kovanjima (sl.7)

Na aversu je drapirana bista Anie Faustine, a na reversu Apolon u hramu dok je kovnica Side u Pamfiliji.

Gospodar rimskog sveta izgubio je sve kriterijume kontrole kada je jednom od svojih ljubavnika dodelio titulu cara-imperatora i proglasio ga za

«caričinog muža». Vrenje je po običaju počelo kod vojske. Sladostrasni imperator to nije uočavao ali je uočila njegova baba Julija meza. Ona je ubedila imp. Elagabala da usvoji Aleksandra-sina svoje druge ćerke Julije Mamee (IVLIA MAMAEA) iz braka sa Gesijusom Marcijanusom (GESSIVS MARCIANVS).

Koristeći carevu naklonost baba ga ubeđuje da Aleksandra 221. godine proglasi za cezara da se on sam ne bi zamarao zemaljskim poslovima i problemima. Veoma brzo imp. Elagabal je uočio popularnost adoptiranog Aleksandra, ali da ga ukloni nije ni znao ni mogao zbog svog izraženog manifestovanja emocija. Sem toga baba i majka su čuvale ali i pripremale teren za novog cara. Vojska je pobesnula kada je Aleksandar lišen titule cezara i prividni mir uspostavljen između cara i pretorijanaca bio je pred raspadom.

Igrajući se sudbinom i strpljenjem vojske imp. Elagabal je da iskuša vojnike pustio glas o svojoj smrti. Vojska se pobunila a sam car je naredio da se najviđenije vođe pobune likvidiraju. To je bio kraj vladavine imp. Elagabala. U noći 10 marta 212. godine ogorčeni pretorijanci iskasapili su Elagabala

Sl.7 provincijsko kovanje
Av. AN A ΦAYC -TEINA CEB
Rv. C-IA-HT-Q-N

i njegovu majku Juliju Soemijas, a rastrgnuto telo imperatora posle divljačkog razvlačenja po ulicama Rima bačeno je u Tibar.

Rimski senat je proglasio DAMNATIO MEMORIAE (brisanje iz sećanja) a pretorijanci izvikali za novog cara drugog unuka Julije Meze - Aleksandra Severa.

Odbrojanje dana dinastije bližilo se kraju. Novac imp. Elagabala nije redak izuzev aureusa sa dva portreta (avers i revers) nekih medaljona i kao i srebrnih kvinara.

propagandnu poruku na štetu svoje ćerke Julije Soemijas da je Basijanus (Elagabal) vanbračni sin imp. Makrina, besramno mu dodajući slavna imena iz istorije Rima ANTONINVS i božanstva HELIOGABALVS.

Njegova kratkotrajna vladavina obilovala je izuzetnom emisionom delatnošću. Čak i kad izuzmemo provincijsku kovanja, iz carskih kovnica izašlo je blizu 400 nominala različitih po natpisima, portretu i predstavama na aversu i reversu.

Emitovani su:

- aureus u zlatu
- denar u srebru
- antoninijan u srebru
- kvinar u srebru (kao izuzetno retka kovanica)
- medaljon u srebru i bronzi
- sestercijus u bronzi
- dupondijus u bronzi
- as u bronzi
- veliki broj kovanica poteklih iz provincijskih kovnica široma imperije sa prelepim reversnim predstavama tako svojstvenim rimskim graverima.

Ikonografija je standardizovana po ugledu na prethodne vladare te reversne predstave ističu: Jupitera, Romu, Sola, Pax. Providenciju, Viktoriju, Anonu, Fortunu, Fides.. itd.

Narcisoidnost imperatora uslovlila je i njegovo veoma često pojavljivanje na reversu bilo u kvadrigrili ili Pak kako prinosi žrtvu.

Titularno gledano na novcu imperatora Elagabala tokom vladavine pojavljuje se sve ono što je imperija mogla da ponudi ili da se uzme: COS I-IV, biran četiri puta za konzula, pet puta je dobijao tribunsku vlast, TRP I-V, bio je PIVS FELIX, PATER PATRIE, PONTIFEX MAXIMVS...

Ma koliko se trudili, nigde u literaturi nema pomena da je za imperiju učinio bilo šta, ali zato zabeleženo je da je svoj život kao i imperatorski ciklus prošetao kroz brojne bračne veze i zabavu, a njegova opredeljenost kada su polovi u pitanju nije bila određena nikakvim kriterijumima posebno ne moralom.

Ali, ako ništa drugo ostaje činjenica da je za kolekcionare obogatio antičku numizmatiku kroz emisije koje na pravi način predstavljaju njegovo okruženje i Rim na početku III veka.

Ako izuzmemo miljenice i miljenike iz carevih orgijastičnih noći u Emesi, Rimu i Antiohiji, na novcu se pojavljuju:

Julija Soemijas (careva majka IVLIA SOAEMIAS) Neosporno je da je ova žena imala određeni uticaj na svog sina, posebno što je veoma rano postala udovica. U emisiji se pojavljuje i denar «dvoglavac» sa bustom Elagabala na aversu i majke Julije na reversu. Naravno da ovakvi komadi spadaju u vrhunske raritete rimske antičke numizmatike. Majka se pojavljuje na svim nominacijama u okviru carskih emisija.

Sl.3 Denar
Av. IVLIA SOAEMIAS
Rv. VENVS CELASTIS

Sledeća ženska osoba koja dominira u emisionoj delatnosti imperatora je Julija Meza (IVLIA MAESA) preambiciozna baba imperatora. Sl.4

Ona je bila najzaslužnija za dolazak careva na presto, ali je isto tako bila zaslužna i u budućnosti za njegov odlazak.

Ne treba da iznenadi ni činjenica što je car do svoje 22 godine imao tri zvanična braka. Evidentno je na novcu da su carske supruge bile izuzetno lepe žene (ili su ih graveri napravili takvima), ali one nisu imale apsolutno nikakav uticaj na društveno politički život imperije, jer kada ni sam car izuzev neumerenog trošenja novca na bahanalije nije imao drugih obaveza i ambicija zašto bi to imale njegove supruge.

Prva je bila **Julija Paula** (IVLIA PAVLA) pripadnica visoke sirijske aristokratije, a novac sa njenim predstavama kovan je u Rimu i Antiohiji.

Sl.5 As
Av. IVLIA PAVLA AVG
Rv. CONCORDIA S/C

Богдан М. Копривица

ЂОРЂЕ ВАЈФЕРТ

Године 2010. навршило се 160 година од рођења Ђорђа Вајферта, индустријалца, истраживача, вицегувернера и гувернера НБС, колекционара и великог добротвора немачког порекла, али који је у души био србин, писао и потписивао се ћирилицом

Ђорђе Вајферт родио се у Панчеву 15. јуна 1850. године од оца Игњата и мајке Ане. У Панчеву је завршио основну школу на немачком, а затим средњу школу на мађарском језику. Школовање наставља у Будимпешти, где завршава Трговању академију, а потом је, у Вајенштофену код Минхена, дипломирао на Великој пиварској школи.

Његов отац, Игњат, био је познати панчевачки индустријалац и власник највеће пиваре на Балкану. Да би избегли трошкове транспорта пива из Панчева у Београд, као и трошкове царина (пошто се у то време Панчево налазило у Аустро-угарској монархији), Вајфертови су 1865. године изнајмили, а касније и купили пивару у Београду. Овој пивари унапредили су технологију производње пива и значајно јој повећали капацитет.

По завршетку школовања, 1872. године Ђорђе долази у Београд, јер му је отац предао на управљање Београдској пивари. У Београду се 1873. жени Маријом Гиснер, добија српско држављанство и активно укључује у јавни живот Краљевине Србије. Основао је *Фонд за куповину оружја за српску војску* и из тог фонда набављени су топови за српску Армију. Као добровољац, учествовао је у српској војсци у Српско-турском рату 1876-1878, и за показано јунаштво добио је

Медаљу за храбросћ. Он је у свом животу добио много одликовања, али му је ова медаља била најдража, и једино је ово одликовање, по његовој жељи, отишло са њим у гроб.

Преузимањем пиваре, Ђорђе Вајферт је уочио да у производњи пива значајну улогу има гориво – угаљ, те је истраживао налазишта квалитетног угља у Србији. Закључио је да рудник лигнита у Костолцу највише погодује његовим потребама и успева да од Државе добије концесију за експлоатацију костолачког рудника.

Пошто му је тај посао остварио значајну добит, Ђорђе је ангажовао неколико инжењера за откривање и отварање рудника у Србији. Том приликом су откривени: рудник живе на Авали, рудник олова Рупље, рудник злата Рукмалне, рудник бакра Бор... Највећи успех постигао је откривањем најбогатијег налазишта бакарне руде у Европи у селу Бор. После неколико година експлоатације борског рудника, постао је један од најбогатијих индустријалаца у Србији. Део добити од експлоатације рудника усмерио је на отварању пивара у Сремској Митровици и Нишу. Вајфертово пиво постало је најпознатије пиво на Балкану.

Ђорђе Вајферт је један од оснивача *Српске џировинске коморе* и њен први председник, један је од оснивача *Народне банке Србије* и њен вицегувернер, гувернер и доживотни почасни гувернер. У Првом светском рату 1915. године он је комплетан трезор НБС са драгоценостима пребацио у Марсеј, где је банка радила и током рата.

Године 1893. Ђорђе Вајферт оснива *Фонд*

Краљ Стеван Дечански. Био је његов главни финансијер и почасни председник. Из овог фонда финансирани су се трошкови смештаја и школовања глумоне деце у Србији. После Првог светског рата основао је *Фондацију Свети Ђорђе*, која је имала за задатак да помаже ратним војним инвалидима. Саградио је римокатоличку цркву Свете Ане у Панчеву, православну цркву Светог Ђорђа у Бору, поклонио је земљиште за зграду Београдског женског друштва, финансирао је изградњу болнице за женску децу у Тиршовој улици у Београду, финансирао изградњу Српске

академије наука и уметности у Београду, подигао изградњу школа и амбуланти по Србији, запошљавао људе на изградњи железничких пруга и станова и први је на Балкану увео радничко право на боловање. Поклонио је Музеју града Београда велику збирку скица и слика старог Београда. Народном музеју (Хисторијско-уметничком) поклонио је колекцију златних, сребрних и бронзаних медаља, а целокупну породичну нумизматичку збирку завештао је Београдском универзитету.

Нумизматичка збирка Вајферт садржи 14.114 комада новца. Прве примерке новца из ове збирке набавио је Ђорђеов брат – Хуго (1852-1885). Хуго је потом откупио збирку новца Јована Мађаша из Пеште, а 1879. године купио је од сељака два римска златника и један медаљон, које је овај сељак нашао на својој њиви после обилних киша у селу Борча. Хуго је одмах од власника купио ту њиву, ангажовао раднике и почео пажљиво да претражује. Имао је среће. Пронашао је велики број римских златних медаљона, као и петнаест мултипли и солида, које је вероватно поседовао „римљанин високог ранга“.

После ране Хугове смрти, отац Игњат преузима његову збирку и наставља да сакупља антички римски и грчки новац и разне археолошке предмете. Збирку новца попуњава колекцијом новца Виминацијума, као и колекцијом српског

средњовековног новца.

Велику помоћ у сакупљању новца Игњату пружио је његов син Ђорђе. Ђорђе је набављао новац тако што га је откупљивао од трговаца док је путовао по Србији. После очеве смрти, он је са великом љубављу наставио рад на сакупљању новца. Уочи Првог светског рата Ђорђе је своју збирку новца склонио у бечки Доротеум, а после рата је збирку (без колекције српског средњовековног новца која је нестала у Бечу), са специјално израђеном касом, 1923. године поклонио Универзитету у Београду. Ова збирка је до 1956. године била Универзитетској библиотеци, а од тада се налази у Народном музеју у Београду.

Збирка садржи римско републиканско и царско ковање; новац грчких градова на Балкану, Сицилији и јужној Италији; новац краља Филипа Другог и Александра Македонског; келтски новац из Другог века кован у Горњој Мезији, Далмацији и Панонији; значајни фонд византијског новца од Петог века до пада Цариграда; европске талире и др.

Ђорђе Вајферт умро је 12. јануара 1937. године у Београду.

Стошездесета годишњица рођења Ђорђа Вајферта прослављена је јуна 2010. године у Панчеву и Београду.

Градско веће Панчева донело је одлуку да се у граду подигне споменик овом великом добротвору, а установљена је и *Награда града Панчева Ђорђе Вајферт* за најбоље привреднике овог града.

Статер Филипа Македонског

У Београду су, у свечаној сали Ректората Универзитета, евоциране успомене на овог великог задужбинара. Том приликом речено је да су 1923. године у овом здању поштовање Ђорђу Вајферту указали: краљ Александар Карађорђевић, патријарх Димитрије, чланови владе, академици и друге познате личности тадашње Србије.

Сматра се да заоставштина Ђорђа Вајферта, коју је оставио српском народу, вреди неколико милијарди долара. ■

Rista Miletić

NOVAC IMPERATORA AVITUSA (218-222)

SL.1 (antoninijan)
Av: IMP CAES M AVR ANTONINVS AVG
Rv: FIDES EXERCITVS

За римског императора под овим именом мало njih је чуло. Ако кажемо ANTONINVS PIVS AVG, или IMP CAES MARCVS AVRELIVS ANTONINVS PIVS AVG већина ће помислити да је реч о imp. Марку Аурелију. VARIVS AVITVS BASSIANVS donosi posebnu dilemu o tome ko je u pitanju. Nije zagonetka, ovo je samo istorijska činjenica malo poznata kolekcionarima antičkog novca.

Navedeni imperator pripada dinastiji SEVERA i sin je Julije Soemijas (IVLIA SOAEMIAS) iz braka sa senatorom SEXTVS VARIVS AVITVS BASSIANVS. Rođen je godine 214. u Emesi (SIRIA) što znači da je sa 14 godina postao imperator, odnosno neprikosnoveni vladar najveće imperije koja je ikada postojala.

U Emesi se poštovao kult boga Sunca po imenu

EL GABAL (zaštitnik Emese) ili na latinskom SOL ELA-GABALVS tako da se ovaj imperator tako prozvao i poznat je pod imenom ELAGABAL (ELAGABALVS), iako se to ime apsolutno nigde ne pojavljuje na novcu kovanom za njegove kratke vladavine.

Elagabal je imperator koji je očigledno bio pod uticajem ženskog pola (možda čak izmanipulisan), ali kada pomenemo već znane likove iz njegovog okruženja kao i sa novca kovanog pre njega, ili tokom njegove vladavine to postaje više nego očigledno.

Julija Meza (IVLIA MAESA) baba imperatora a sestra Julije Domne (supruga imp. Septimija Severa), Julija Soemijas (IVLIA SOAEMIAS) majka impera-

SL.4 Denar
Av: IVLIA MAESA AVG
Rv: SAECVLI FELICITAS

tora, i na kraju Julija Mamea (IVLIA MAMAEA) tetka imperatora, i ako se tome dodaju i njegove brojne supruge, o kojima će kroz emisiju delatnost biti reči, vidi se koliko je Elagabal bio ličnost (što zbog mladosti, što zbog intelekta i religioznosti) pogodna za manipulisane.

Ubistvom imp. Makrina i Dijadumenijana ostavilo je prostora za novog imperatora što je i učinjeno kada je 16. maja 218. godine Elagabal stupio na tron Rimske imperije.

Dolazak na tron četrnaestogodišnjeg dečaka finansijski je pomogla baba Julija Meza uz

SL.2 Sestercijus
Av: IMP CAES M AVR ANTONINVS PIVS AVG
Rv: PM TRP III COS III PP / SC

Швајцарску 10.681,84 кг кованог злата. За рачун Југословенских државних железница Немачка Рајхсбанка је у другој половини 1940. положила код банке у Базелу 3.284,05 кг злата, тако да је укупно у Швајцарској НБЈ имала 13.902,91 кг злата. После разних трансакција у Швајцарској (залоге, акредитиви и др) у депо НБЈ код Федералних резерви у САД трансферисано је у току 1940. године 7.676,77 кг, а у Швајцарској је остало до краја исте године 1246 кг злата.

Ако се изузме злато у Лондонској банци (11.203,10 кг) и злато које је НБЈ продала за девизе 1941 (20.002 кг), произлази да је НБЈ 6. априла 1941, код Федералних резерви у Њујорку имала 41.666 кг чистог злата.

После ослобођења злато из Њујорка, нажалост, није враћено у целости. Сједињене Америчке Државе су условиле враћање злата плаћањем обештећења за национализовану америчку имовину у Југославији. Иако смо постигли споразуме са многим земљама о обештећењу за национализовану имовину њихових држављана у Југославији, отплатом у вишегодишњим ратама са редукованим проценама вредности имовине, САД су захтевале да се плати њихова енормна процена национализоване имовине у Југославији, која је вишеструко прелазила нашу реалну процену (три до пет милиона долара). Иако смо истакли приговор да је реч о тзв. депозиту у нужди (теза академика М. Бартош), Американци су из југословенског депозита од 41.666 кг злата издвојили 15.649,22 кг у циљу наплате обештећења за имовину њихових држављана национализовану

у Југославији 1948, која је по њиховој процени износила 17.000.000 долара (Споразум са САД од 19. јула 1948). Остатак од 26.017,49 кг деблокираног злата транспортован је делом у Швајцарску, делом у трезор Народне банке Југославије.

Поставља се питање шта је од укупно 84,5 тона злата, колико је Југославија имала у марту 1941, остало после ослобођења земље.

Преко Репарационе комисије реституисано

је 10.565 кг, деблокирано из Лондонске банке 11.203,10 кг, повучено из Швајцарске 1.012,35 кг, деблокирано из САД 26.017,49 кг и стављено у трезор НБЈ, као и пет сандука злата које је Озна пронашла у Острогу - око 235 кг. Значи, после ослобођења - остало је 49.033 кг. Ако се овоме дода 20.002 кг злата које је замењено за девизе у марту 1941, и 15.649 кг злата које је употребљено за обештећење америчке национализоване имовине (35.651 кг), произлази да разлика од око 100 кг злата потиче од крађе злата после његовог скривања и транспортовања са никшићког аеродрома 1941. године.

И на крају: куд нестале Српско злато ?

Нигде се, дакле, не појављује злато Краљевине Србије. У истраживању о златним резервама Народне банке Југославије које су се налазиле у Швајцарској, посебно код Међународне банке за обрачуна у Базелу, може се утврдити следеће: из депоа НБЈ у Швајцарској, услед ратних догађаја, повучене су готово све залихе злата НБЈ и послате у Њујорк. Неколико часова пре бомбардовања Београда дат је налог Банци за међународне обрачуна у Базелу да врати последњу количину злата у тежини од 1.012 кг. Значи, у Базелу није било нашег монетарног злата после напада Немачке на Југославију. Ово није случајно. И Швајцарска је две трећине свог монетарног злата повукла из својих трезора у иностранство.

Међутим, приликом заузимања става у разговорима о деобни биланс који би се односили на монетарно злато Народне банке Краљевине Југославије, требало би имати у виду и могућност да је можда у Базелу и постојао депозит од 21 тоне монетарног злата Краљевине Србије, али да је тај депозит трансакцијама угашен. Ако би накнадним истраживањем било утврђено његово постојање, онда би о овом злату требало да се преговара у Водсовој комисији за деобни биланс из разлога што у заједничку југословенску имовину за деобу не спада имовина (дакле и злато) коју су раздружене републике стекле пре 1. децембра 1918. Основно питање, које је предмет неспоразума, јесте да ли у трезору у Базелу сада постоји српско монетарно злато. Наведени подаци о целокупном монетарном злату Краљевине Југославије неоспорно показују да нема података о постојању у Банци за међународне обрачуна у Базелу златних полуга са ознаком: „злато Краљевине Србије“, како наводе заговорници тезе о постојању српског злата у Базелу. ■

Vladimir Pavićević

AKCIJE ZANATSKE BANKE I PRIVILEGOVANE AGRARNE BANKE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Akcije zanatske banke

Zanatska banka je nastala kao rezultat jačanja države u ekonomskom životu Kraljevine Jugoslavije tridesetih godina XX veka, sa ciljem da povoljnim kreditiranjem pospeši rast i razvoj zanatlija i zanatskih zadruga.

Na osnovu Zakona o osnivanju Zanatske banke iz 1926. godine osnivački kapital banke je određen u visini od 75 miliona dinara. Kapital je bio podeljen na 375 hiljada akcija, tako da je pojedinačna akcija imala nominalnu vrednost od 200 dinara i glasila je na ime akcionara. Upis akcija je trajao do 1932. godine. Upisan je kapital od 64 miliona dinara, dakle,

1927. ukupno ih je bilo iz Srbije 4.527 koji su posedovali 144.379 pojedinačnih akcija.

Posle Drugog svetskog rata, u okviru koncentracije banaka i njihovih nacionalizacija, bilo je potrebno da akcionari ove banke: fizička i pravna lica, i zadružne organizacije (Uredba o otkupu akcija 78/1946. g.) budu obeštećeni. Kao i za ostale banke, bilansi ovih dugovanja države su sačinjeni, ali nisu odobreni, niti do današnjeg dana isplaćeni.

Akcije Privilegovane agrarne banke

Potreba za osnivanjem posebne novčane institucije u oblasti poljoprivrede, proizašla je iz problema

na gomilanih dugova u ovoj oblasti. Naime, u okviru tzv. Agrarne reforme, kolonisti su posedovali male površine parcela za obradu i vrlo brzo su postali prezađuzeni kod banaka i ostalih novčanih Zavoda. Sušne 1926-1928. godine otežale su još više njihov položaj.

Na inicijativu kralja Aleksandra 16. aprila 1929. godine donosi se Zakon o osnivanju Privilegovane agrarne banke. Banka je počela sa radom 15. avgusta 1929. godine sa početnim kapitalom od 700 miliona dinara. Osnivači u upisnici

uspešnost emisije i upisa je bila 85%. Po statutu država je bila vlasnik 40% akcija, tj. 150 hiljada pojedinačnih akcija, a ostalih 170 hiljada akcija upisivali su, saglasno uslovima upisa: zanatlije, njihove žene, tzv. „prijatelji zanatstva“, zanatlijske ustanove i kreditne zadruge.

Najveći broj akcionara je bio iz Srbije. Godine

akcija, koje su glasile na donosioca bili su:

- Državna hipotekarna banka – 200 miliona dinara
- Narodna banka – 150 miliona dinara
- Vlada Kraljevine Jugoslavije – 120 miliona dinara
- Poštanska štedionica – 30 miliona dinara
- Pojedinci zaposleni u državnom sektoru – 60 miliona dinara

- Novčani zavodi, zadruge i fizička lica – 140 miliona dinara

Akcije su štampane u nominalnoj vrednosti od 500 dinara.

Privilegovana agrarna banka je ostvarila ciljeve zbog kojih je osnovana. Povoljnim kreditima uticala je ne samo na smanjenje prezaduženosti poljoprivrednika već i na razvoj poljoprivrede.

Posle Drugog svet-skog rata, akcionari ove Banke očekivali su da budu obeštećeni. Kao i u ostalim slučajevima, i ovom prilikom to nije učinjeno.

Како је дељено ?

За време транспорта злата са никшићког аеродрома према Цетињу и Херцег Новом било је крађе злата. У манастиру Острогу су остале извесне количине злата које Немци и четници нису могли да пронађу. После ослобођења потрага је била опсежна и темељна. На њој је радила Озна и пронашла пет сандука са монетарним златом и два кофера, као и касу са дворским драгоценостима.

11.040 кг чистог злата. Видели смо да је Италија вратила 8.393 кг а од Немачке смо добили 2.172,87 кг (урачунавајући пљачку у Борском руднику - враћено 1.750 кг) тако да смо укупно реституисали 10.565,87 кг монетарног злата. То је највећи проценат реституције злата у току Другог светског рата које су добиле европске земље.

Поред злата које је враћено, после Другог светског рата, велике количине злата су послате и у иностранство пред ратном опасношћу. Шта се дешавало са тим златом?

У мају 1939. Југославија је пренела злато у Енглеску, а касније у САД. Затим, крајем 1939, преко Швајцарске, и у мају 1940, преко Атине, злато је пренето такође у САД.

Највећа количина југословенског монетарног злата транспортована је у Енглеску разара-чем "Београд": 980 сандука (3.379 златних полу-га) у тежини од 42.112,63 кг чистог злата које је смештено у Енглеску банку. У истој банци НБЈ је већ имала у депоу 225 златних полу-га, тако да је укупна количина злата у Енглеској банци износи-ла 44.886,61 кг.

После немачког напада на Пољску, напад-нуте су Данска и Норвешка, Холандија, Белгија и Луксембург, затим Француска. Очекивао се напад и на Енглеску. У таквој ситуацији златни депозит Народне банке Југославије био је неси-гуран у Енглеској, па је Савет земаљске одбране Југославије донео одлуку да се злато хитно пре-баци у САД. Из депоа НБЈ у Енглеској (44.886,61 кг) послато је у Њујорк 33.683,51 кг, а 11.203,10 кг остало је у Енглеској банци до краја рата (3. јула 1948. Авионом је злато враћено у Београд).

Усред ратних догађаја, после транспорта злата из Лондона у Њујорк, Југославија је хитно пову-кла из Швајцарске готово све злато у свој трезор, а затим у току маја и јуна 1940. преко Атине та-кође транспортовала у Њујорк 14.168,16 кг (344 сандука) и предала га Федералним резервама.

Како се трговало златом ?

Тезаурисање злата у ратним условима било је евидентно. Настала је велика потражња за кова-ним златом, па је његова цена на европском тр-жишту знатно скочила у односу на цену злата у полугама. То је искористила НБЈ и преко својих кореспондената у Швајцарској продавала ковано злато а истовремено куповала злато у полугама и тиме остваривала знатну зараду. Тако купљене златне полуге одмах је пребацивала у Њујорк. То-ком таквих трансакција, НБЈ је изнела из земље у

У Црној Гори, за златом су трагали поједин-ци из земље и из иностранства. Деценијама је у штампи писано о невероватним догађајима у по-трази за закопаним златом. Иако је реч о сасвим занемарљивим количинама, које Италијани и Немци нису однели из Југославије, машта је чи-нила своје.

Од 204 сандука ужичког злата, Италијани су запленили 179 сандука са 8.393 кг чистог злата. (Од осталих 25 сандука Немци су узела четири, је-дан четници, осам влада, шест генералитет, један је украден и пет налази Озна). После капитула-ције Италије, 3. септембра 1943, Немци су запле-нили све злато Банке Италије, где се налазило и југословенско монетарно злато. Америчке трупе су у мају 1945. пронашле и одузеле италијанско злато. На основу одлуке трипартитне комисије за реституцију монетарног злата (1947) и Лон-донског споразума, Италији је враћено злато, заједно са југословенским златом. Затим је Ита-лија вратила Југославији целокупно заплењено злато на основу Уговора о миру (1947). Рести-туција је извршена на тај начин што је НБЈ дала налог (13. септембар 1948) Енглеској банци да пошаље Швајцарском банкарском друштву (Ци-рих) у депо НБЈ 5.875 кг злата, а да 2.518 кг стави на располагање италијанској влади за отварање специјалног рачуна "А" у корист владе ФНРЈ. Тако је окончана судбина монетарног злата које су Италијани запленили.

Југославија је поднела захтев за реституцију

LIKVIDACIJA MLEKARSKE ZADRUGE

Zbog nedovoljno upisanih akcija Mlekarska za- druga nije mogla razviti svoj rad, te je na zboru njenih akcionara rešeno da Zadruga obustavi svoj rad i isplati svoje dugove.

Zadruga je osnovana 1900. godine sa predviđenim kapitalom od 100.000 dinara, ali je upisano akcija za svega 34.000 dinara.

Cilj Mlekarske zadruge nije bio u nekoj materijalnoj dobiti, već više u humanoj: da Beograd, naročito nje- gov podmladak, dobija zdravo i sveže mleko.

DOBILI PARNICU

U izveštaju „Beogradske Zadrug-ge“ iz 1904. godine piše: „Ovom prili- kom uprava smatra za svoju dužnost da izvesti današnju Skupštinu da je ovih dana okončana parnica u korist naše Zadruge, koju je Srpska banka u Zagrebu vodila protiv naše Zadruge i članova Upravnog i Nadzornog odbora zbog svima poznatih falsifikovanih ak- cija, koje je pok. Taušanović založio kod Srpske banke u Zagrebu za svoj lični zajam“.

Генералитет је однео шест сандука (289 кг). О овом злату нема никаквих података.

Овде је реч само о монетарном злату. Иначе, влада у избеглиштву је имала на располагању депозит НБЈ код Федералне резервне банке у Њујорку у износу од 24.587. 814,08 \$. После ослобођења остало је неутрошених 662.757,14 \$. Златне резерве у истој банци није користила влада у емиграцији.

Од 190 сандука злата, првим транспортом је упућено из Никшића за Цетиње 1992 сандука а други део од 98 сандука требало је пребацити истим камионима кад се врате на аеродром. Због пресецања саобраћајница у Црној Гори, у том тренутку није било могуће извршити овај други транспорт. Зато је одмах одвојено 10 сандука и послато у манастир Острог, а 88 сандука је предато начелнику никшићког среза. Сутрадан, 17. априла, у Никшић су ушле италијанске трупе и узеле 88 сандука са златом.

Злато за Цетиње пребачено је у два камиона (50 сандука) и једним камионом са товаром од 42 сандука. Овај други товар је из непознатих разлога заостао за транспортом. Приспелих 50 сандука сакривено је у току ноћи у једну пећину - суви бунар. С великим закашњењем стигао је и други товар, али пошто је италијанска војска већ била близу Цетиња, товар је одмах упућен у правцу Херцег Новог. Злато смештено на Цетињу (50 сандука) Италијани су одузели и са Цетиња послали у Тирану.

Ко је, и колико украо или отео ?

На путу од Никшића до Цетиња један сандук са кованим златом је обијен и из њега је украдено злато. Такође, један војник је у транспорту узео један сандук са златом и сакрио га међу хлебова ... Због неспоразума о подели злата (у сандуку је било четири полуге, по 12 кг свака), крађа је откривена.

Камион са 42 сандука требало је сместити у манастир Савину код Херцег Новог, али због откривања тајног транспорта злато није смештено у манастиру већ је предато Интендантском одељењу Штаба Боке Которске. У покушају да се сакрије, злато је у количини од 15 сандука смештено у један бунар, који се налазио у подруму парохијске куће, а 27 сандука је остало у интендантури, и Италијани су их запленили 21. априла. Од 15 сакривених сандука у бунару, приликом истоварања један сандук је разбијен и садржину су поделили присутни. Из бунара су

један сандук извукле усташе, тако да је у овом транспорту украдено укупно 97,11 кг злата. Италијани су сазнали за злато сакривено у бунару и одузели преосталих 13 сандука. Они су из товара злата у Херцег Новом запленили 40 сандука, у Никшићу 88 сандука и на Цетињу 48, што износи укупно 176 сандука, и извесну количину злата у кесама које су одузели од лопова, тако да је Италија запленила 8.393,22 кг југословенског монетарног злата.

Манастир Острог, као сигурно место у планини, био је уточиште многим личностима на почетку рата: 11. априла у манастир је стигао патријарх Гаврило, два дана касније краљ Петар Карађорђевић, који је у манастиру преноћио само једну ноћ и после службе божије, коју је обавио патријарх, сутрадан се упутио према Никшићу и том приликом понео само лични пртљаг. После краљевог одласка, у манастир су пристигле

дворске драгоцености смештене у 10 сандука, два кожна кофера и једна гвоздена касица, као и једна Рафаелова слика на платну. Старешина манастира Острог архимандрит Леонтије Митровић примио је дворске драгоцености, а 16. априла пристигао је и товар из Никшића са 10 сандука монетарног злата које је, такође, предато архимандриту на чување. Драгоцености су сакривене - закопане у земљу, манастирску чесму, пољском клозету. Коначно, 25. априла 1941. у манастир је дошла група немачких гестаповаца, који су лишили слободе старешину манастира и патријарха Гаврила, затим су претресли све манастирске просторије и том приликом пронашли четири сандука са златом Народне банке Југославије. Такође су пронашли сандуке са дворским драгоценостима и Рафаелову слику. Дакле, Немци су из Острога запленили четири сандука укупне тежине 188,45 кг чистог злата, а остало монетарно злато нису пронашли. У току окупације, 2. августа 1944, четници су пронашли један сандук са златом у манастирској шуми и узели га.

Никола Црнобрња

Пето издање књиге Мирослава Јовановића „Српски средњовековни новац“

Књига „Српски средњовековни новац“ Мирослава М. Јовановића (1936-2010) недавно је изашла из штампе као пето, допуњено и прерађено издање. Прво издање, нешто мањег формата и обима, штампано је 1984. године, и сва потоња издања су обогаћивана и проширивана у односу на претходно.

Аутор је књигу посветио успомени на брата Војислава – Воју М. Јовановића (1933-1981), страственог колекционара, чију круну колекције је чинила управо збирка српског средњовековног новца, која је у највећој мери заступљена у каталогу књиге. Нажалост аутор Мирослав М. Јовановић није дочекао коначну реализацију овог издања.

Поред класичних студија и каталошког представљања српског средњовековног новца познатих аутора (С. Љубића, Ћ. Трухелка, С. Димитријевић, В. Иванишевић, Ј. Добринић, В. Михајловић, С. Стојаковић), књига М. Јовановића за кратко време, пре свега захваљујући прегледности, узорним фотографијама и цртежима, којима су обухваћене, то јест представљене све врсте новца, привукле су пажњу сакупљача, нумизматичара и стручне јавности заинтересоване за српски средњовековни новац. Отуда и појава овог постхумног издања које је приредила Јасминка Јовановић, супруга аутора.

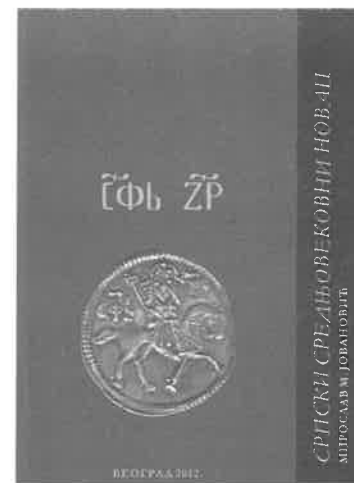
Књига великог формата, савршене опреме и дизајна обухвата странице увода (IX-XVIII), а потом на 288 страница следи класификација новца. Представљена су ковања Немањића, Мрњавчевића, српских великаша, Хребељановића, Бранковића, новци Босне, Котроманића и новци градова (приморских и континенталних). Каталог је употпуњен мапама балканских држава у раздобљу од XI до половина XV века. У посебном поглављу приказани су оновремени и савремени фалсификати и нерегуларна ковања

(драгоцена информација за новосакупљаче). На крају, увек корисне и функционалне у нумизматичком контексту, видимо родослове Немањића, Мрњаћевића, Лазаревића, Бранковића, Балшића и Котроманића.

Уводни текст овог свеобухватног прегледа српског средњовековног новца у општим цртама представља историјске прилике, економске и друштвене, које су иницирале и потребу за издавањем новца. Појашњена је концепција каталога новца презентованог у књизи. Каталогским целинама претходе кратке биографије владара и великаша. Новац је ковала прво Рашка, са којом каталог и почиње, потом и босанска држава, и већи број градова. Котор као најразвијенији од рашких трговачких градова почео је да кује и свој сребрни новац, под царем Душаном, а Скадар је то учинио тек под Балшићима.

У настојању да што више читаоцу (сакупљачу) приближи нумизматичко богатство и разноврсност, аутор посвећује пажњу представама, натписима и симболима на новцу, техници ковања, као и ковничким и словним ознакама. У каталогу су објављене све регистроване комбинације ковничких ознака само за неколико првих српских владара. Анализирајући ову појаву аутор је изнео мишљење да су знаци имали значај само за калуп и да су служили при обрачуна и контроли у процесу ковања новца.

Каталог је састављен на основу увида у приватне збирке (аутор је прегледао, пописао и фотографисао око 10.000 примерака новца) и публикованих комада, односно објављених фотографија. Отуда аутору сазнање о бројној заступљености појединих новчаних врста и њихових варијанти који прате одговарајуће каталожке јединице. Следствено томе броју познатих комада одређена је реткост и могућа тржишна вредност.

У каталогу је новац приказан фотографијом два пута већег пречника ради лакшег и прецизнијег уочавања детаља. У недостатку фотографије новац је приказан цртежима. У случајевима лоше очуваних примерака, дат је и реконструисани цртеж. Новац је распоређиван по владарима, по ликовној сличности, а не по времену ковања, јер како нам саопштава аутор, за одређивање времена ковања појединих врста нема довољно аргумената. Поред фотографија новца дат је и

текст који пише на новцу. Такође, дат је и пречник и просечна тежина изражена у грамима, као и бројеви под којим су идентични комади приказани у референтних књигама из ове области (С. Љубић, М. Јовановић, 2001, В. Иванишевић).

Добро приређени каталог чини га приступачним и пожељним за све заинтересоване за српски средњовековни новац. Отуда и ово пето допуњено издање. ■

Rista Miletić

RARITETI RIMSKOG IMPERIJALNOG NOVCA

Autor: Milenko Mišćević

Br. strana 286

izdavač: Srpsko numizmatičko društvo

Izdavaštvo na temu antičkog novca obogaćeno je još jednim izdanjem Srpskog numizmatičkog društva čiji je autor Milenko Mišćević. Bez obzira što se radi o raritetima rimskog imperijalnog novca ovo je delo koje svaki kolekcionar treba da ima u svojoj biblioteci. Daćemo osvrt na ovaj pravi tom koji obrađuje period od Oktavijana Avgusta do imperatora Komodusa odnosno od 27. godine pre naše ere do 192. godine naše ere.

Impresivan, ali prvenstveno edukativan je prvi deo toma od 1-27 stranice ovog bogato i kvalitetno ilustrovanog izdanja. Tih tridesetak stranica praktično predstavlja „bukvar“ o antičkom novcu jer terminološki je mini enciklopedija termina i izraza kojima se vrši identifikacija rimskog politeističkog panteona uz komparativnu terminologiju sa grčkim panteonom. Objašnjenja reversnih natpisa koja su uobičajena na novcu u skraćenim varijantama čak i laicima su izuzetno objašnjiva uz ovo izdanje. Posebno zadovoljstvo predstavljaju objašnjenja za personifikacije koje nisu deo regularnog-zvaničnog panteona, ali su predstave koje se pojavljuju naporedo sa panteonom čak u istom obimu kao i božanstva. Bilo bi preopširno pojedinačno navoditi imena i nazive,

jednostavno to ne treba samo pročitati, već i naučiti, jer bila bi velika greška videti recimo u Jupiterovim rukama (IOVI) grančicu, a ne munje.

Ono što izaziva nostalgiju da ne kažemo tugu je što većinu prezentiranih primeraka možemo videti samo na izvanrednim fotografijama jer su praktično nedostupni „običnim smrtnicima“ kako po retкости tako i još više po cenama. Ilustracije radi pojedini primerci vrede kao recimo manja garsonjera u Beogradu. Sve navedeno ne umanjuje vrednost samog

delo, ono ga samo uvećava pre svega edukativno jer kroz te vizuelne prikaze shvatamo koliko je rad rimskih robova-gravera po kovnicama novca širom imperije umetnički bio na nivou koji se može meriti sa današnjom kompjutersko-mašinskom obradom, uz komentar da je u to vreme sve rađeno ručno sa dva kalupa i jednim čekićem u rukama robova. Svi prezentirani rariteti su zadivljujuće lepi i može se samo poželeti da što pre SND i autor prvog toma izađu i sa nastavkom odnosno drugim tomom koji će verovatno obuhvatati period od imp. Komodusa do propasti Rima. Na kraju savet svim ljubiteljima estetike: ne propustite par sati uživanja u stvaralaštvu gravera i raritetima antičke numizmatike, jer nije dovoljno samo prelistati ovo delo, ono pored toga što je koristan katalog, ima i izraziti umetničko-istorijski kvalitet. ■

ШТА СЕ ДЕСИЛО СА ЗЛАТОМ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ???

Златне полуге и остале драгоцености из некадашњих трезора Народне банке Краљевине Југославије имале су изузетно бурну историју. Подела те заоставштине, о којој се сада преговара, могла би ускоро да скине и последњи вео тајни чуваних деценијама.

Преговорима о сукцесији СФРЈ очекује се да буде постигнут споразум о подели злата, акција и дела девиза које се налазе у Банци за међународна поравнања у Базелу.

Када је реч о судбини злата Народне банке Краљевине Југославије и његовој улози у деобни биланс бивше Југославије, Душан Јаковљевић, дугогодишњи помоћник савезног министра финансија сматра да је питање монетарног злата које се налази у Базелу (Банка за међународне обрачуне), остало неразјашњено и спорно и после битних промена које су се десиле у СРЈ, кад је став о сукцесији коначно разрешен. Оскар Ковач је у Скупштини Србије изнео тврдњу да у Базелу и данас постоји монетарно злато Краљевине Србије у тежини од 21 тоне и да оно не би могло да буде предмет деобе, док Млађан Динкић каже да злато Краљевине Србије у Базелу данас не постоји.

О монетарном злату Краљевине Југославије саопштаване су такве импровизације које су ишле дотле да су се и у припреми Лондонске конференције о злату (2-4. децембар 1997) износили нетачни подаци.

Каква је истина и шта се стварно дешавало са нашим златом ?

У марту 1941. Југославија је имала 84.574 кг чистог злата. У циљу повећања доларских резерви код кореспондентних банака у иностранству, НБЈ је средином марта 1941. продала на тржишту 20.002 кг злата (у корист депозита код Бразилске банке положено 11.225.000 долара) а 1941/05/04. НБЈ је успела да повуче последњу количину злата из Банке за међународне обрачуне у Базелу, у тежини од 1.012,35 кг. После напада на Југославију, количина монетарног злата је следећа:

у трезорима у земљи 10.703,41 кг и код банака у иностранству 52.869,82 кг, укупно 63.573,23 кг. Дакле, на самом почетку рата Југославија је имала 63,5 тоне злата у монетарним резервама.

Понашајући се као добар домаћин, НБЈ је на почетку Другог светског рата (1939) из централе у Београду пренела у унутрашњост земље све монетарно злато (у централи је остало само 2,30 кг злата): у ужичку филијалу (сутеренски трезор) 9.611,30 кг а у сарајевској филијали остало је 1.089,80 кг. Ову тону злата узеле су усташе. Иначе, до завршетка изградње сутеренског склоништа - трезора у Ужицу 1938, централни трезор у унутрашњости земље био је у Сарајеву. По наредби министра финансија од 7. априла 1941, ужичко злато (било је спаковано у 166 сандука - ковано и 38 сандука полуга - укупно 204 сандука) требало је да буде смештено у Мостару, где је и стигло 9. априла. Међутим, 10. априла је у Загребу проглашена НДХ, па је злато у Мостару било несигурно. У највећој тајности, 14. априла је злато утоварено и послато за Никшић и смештено у пећину Требјеса. Ратна ситуација је захтевала да се (15. април) злато из пећине пребаци на никшићки аеродром ради транспортовања у иностранство, о чему се старала Команда ваздухопловне базе у Никшићу. Дакле, на аеродрому Крапина поље код Никшића смештено је ужичко злато. Пошто није постојала могућност да се злато транспортује у иностранство, оно је остало на аеродрому.

Који су били путеви нашег злата ?

Колико је злата понела југословенска влада, у литератури је спорно (др Н. Живковић наводи да је влада понела 20 сандука). Неспоразуми настају отуд што је министар финансија дао налог да се из пећине Требјеса издвоји 20 сандука с источном валутом и пребаци на аеродром за потребе краљевске владе. Међутим, неспорно је следеће: после полетања авиона за Грчку (са владом и генералитетом), на аеродрому је остало 190 сандука. Значи, у авионе је укрцано 14 сандука (674 кг злата). Влада је понела осам сандука (385 кг).

Реална митолошко-историјска повезаност фригијског краља Гордија, његовог усвојеног сина Миде и македонских Аргеида, које нам је оставио Херодот у својој Историји, доводи нас до финалног тумачења садржаја аверса тзв. ковања Дерона. Отац историје јасно каже: „Седми по реду предак овог Александра (I Македонца) био је Пердика, који је основао македонско краљевство, и то овако: три потомка Теменова, браћа: Гауан, Аероп и Пердика побегну из Арга у Илирију, а из Илирије пређу у Горњу Македонију и дођу у град Лебеју. Ту се најме да служе код краља. Један је чувао коње, други говеда, а најмлађи од њих, Пердика, чувао је козе и овце... Хлеб им је месила и пекла сама краљица. Али кад год је пекла хлеб за најмлађег чобанина, Пердику, он је увек дво-струко био нарастао... Чим је краљ то чуо, он се сети да би то могло бити неко чудно знамење и да предказује нешто важно. Он позове слуге и нареди им да напусте његову земљу... А кад је краљ чуо да они ишту плату, страшно се наљути и, пошто је сунце бацало своје зраке у кућу кроз отвор на крову куда је пролазио дим, рече им, пошто га је божанство навело на ту лудост, показујући руком на сунце: „Ето, то је плата коју сте заслужили и коју вам ја дајем.“... а најмлађи дечак (Пердика), пошто је случајно имао мач рече: „Пристајемо, краљу, да примимо то што нам дајеш“, па ножем нацрта сунчеву зраку на кућном поду и, нацртавши то, заграби трипут сунчеве зраке у своје крило... А младићи дођу на други крај Македоније (Доњу?) и настане се близу такозваних вртова Миде, сина Гордијева, у којем расту дивље руже... У тим вртovima, по причању Македонаца, био је и Силен заробљен... Када су се дочепали те земље, браћа одатле крену и покоре целу осталу Македонију.“

Када је Александар III Македонски Велики дошао у Гордион, престоницу Фригије, 333. године п. н. е., свештеници су испред њега изнели Гордијев чвор да га разведе. Александар је употребио мач и чвор дрско пресекао а потом освојио Свет. Плутарх нас обавештава да је град Гордија „некад била престоница краља Миде“ у Фригији коју осваја Александар Велики. Александар је „Ту видео она много спомињана кола од дренова лика и о њима чуо причу у коју варвари верују: ко разреши тај чвор, томе је суђено да постане краљ целог света.“

Чини се да је сада јасније да македонски Аргеиди користе на својим меморијалним ковањима симболе као што су воловска двоколица, сунце, орао, трискелос формиран од Силенових ногу и палмете дивље руже из Мидиног врта. Тај Мидин врт је био у Горњој Македонији где су, из Хеладе а преко Илирије, дошли Аргеиди. Нема сумње да на простору Горње Македоније живе Лајеаи, Орески, Едонци, Тинтени и Дајлеаи, односно Пеонци.

Још један доказ да није постојало племе Дерони и да у натписима на ковањима која се њима приписују нису етними већ митоними јесте постојање трачког бога Дарона – Дерона. Дарон или Дерон је демон или бог лечник код Трачана а замењен је култом бога лекара Асклепија чија су светилишта повезана са изворима лековите воде. Тако су његова главна светилишта била у близини топлих извора код Ћустендила и на северу Бугарске. Али, постоје претпоставке да се свештеници зову дерони и да се у прастаром миту о „троглавом диву“ Гериону и његовом стаду симболично приказују као бикови. Били су то свештеници првобитног пророчишта у Делфима. По свему судећи, у Гериону се крије првосвештеник Дерион а у биковима свештеници који су имали апотропејну одећу и оглавља у виду бика. Деиотарос, име

божанског бика, име је и галацијских тетрарха који су били краљеви „а не свештеници, како се гдекада погрешно мислило“. Ако се има у виду да су у та стара времена краљеви били и првосвештеници не би чудило да су били пореклом од свештеника деиотароса – дериотароса. Осим митонима постоје и топоними са основом дер. Дера је место у Сузиани, Дераи је утврђење у Сикиону, утврђење Дераи у Месенији и место Дераинос где се налазио храм Аполона Дераиноса.

Према томе, сцена на новцу „дерона“ представља сакрално путовање владара по земљи после доласка на престо, којим се озакоњује његова власт и освештава земља да би се осигурала плодност и просперитет, а ово путовање се поклапа са неким важним календарским празником. Сасвим јасно произилази да је овај новац ковао неко од македонских владара после ослобађања од персијског ропства. Најпре ће то бити Александар I Македонац. ■

Сл. 16. Александар I (495-454)

ДВЕСТА ГОДИНА ОД РОЂЕЊА ИЛИЈЕ ГАРАШАНИНА

Илија Гарашанин (1812 — 1874) је био српски државник, председник Владе, један од уставо-бранитеља и творац Начертанија.

Син Милутина Савића, имућног трговца, Гарашанин се школовао у очевој кући, подучаван од приватних учитеља. Затим је учио грчку школу у Земуну и био је неко време у Ораховици. У почетку је помагао оцу у трговини, да би га 1837. кнез Милош Обреновић узео у државну службу и поставио за цариника у селу Вишњици, на Дунаву, а касније у Београду. Када је увео регуларну војску, кнез Милош је поставио Гарашанина за старешину, у чину пуковника. После одласка кнеза Милоша боравио је неко време у Влашкој. Године 1842. његов отац и старији брат, који су били на Вучићевој страни, погинули су у борби против кнеза Михајла. Исте године, постављен је за помоћника министру унутрашњих послова Вучићу. Када је 1843. Вучић морао, на захтев Русије, да оде из земље, Гарашанин је уместо њега постао министар унутрашњих послова и остао је на том положају све до 1852. године.

Гарашанин је био један од највећих државника и администратор уставобранитељског времена. Створио је полицију у Србији и бирократски начин управе. У спољној политици имао је врло широке погледе, које је изразио у своме **Начертанију** из 1844, по којем је Србија требало да ради на стварању велике југословенске државе. Године 1848, за разлику од Вучића, настојао је да Србија притекне у помоћ прекоставским Србима, а 1852 постаје кнежев представник и министар иностраних послова, али је на том положају

остао само до пролећа 1853. Тада је отпуштен на формални захтев Русије која је знала за његове намере да у источној кризи, која се отварала, веже Србију за западне силе, нарочито за Француску, а не за Русију. Од 1856-58. био је у Савету, и када је после Париског мира кнез Александар Карађорђевић пао под аустријски утицај, Гарашанин се окренуо против Кнеза. У борби против

кнежеве аустрофилске политике, тражио је ослонац не само код Француске, него и код Порте, па и код Русије, којој се, поред свега онога што му је учинила 1853, био приближио и задобио њено поверење. Приликом Тенкине завере 1857. кнез Александар, подстакнут аустријским конзулом, хтео је осумњичити и Гарашанина да је био уплетен у заверу, али, није успео због француске дипломатије, која га је узела у заштиту. Од тога тренутка Гарашанин је одлучно радио на обарању Карађорђевића.

Када је Светоандрејска скупштина затражила од Александра Карађорђевића остав-

ку, он је, уплашен, молио Гарашанина да га одведе својим колима у град Турцима. Гарашанин је то и учинио, али је одмах кнежев одлазак у град објавио као напуштање престола. Сутрадан је Св. Андрејска скупштина огласила Карађорђевића за збаченог, и уместо да бира намесништво, одмах успоставила династију Обреновића. Успостављење Обреновића било је извршено без знања Гарашанина. Одлучивши да избегне пошто-пото свако крвопролиће, које би могло изазвати интервенцију Аустрије, Гарашанин није хтео да војсци изда наредбу и растера скупштину.

После повратка кнеза Милоша, Гарашанин се држао по страни. Када је кнез Михајло ступио на престо, Гарашанин, кога је Михајлу препоручила Русија, постао је 1861. председник Министарског Савета и министар иностраних послова. Под Кнезом Михајлом Гарашанин се бавио готово искључиво питањима спољне политике. Прихватио је Михајлову идеју рата с Турском и живо је радио на склапању ратних савеза са Црном Гором и са Грчком.

Године 1867. Гарашанин је изненада отпуштен, по свој прилици стога што се превише противио намеравању Михајловој женидби са Катариниом Константиновић. Отпуштање Гарашанина изазвало је енергичне протесте Русије. Приликом Михајлове погибије 1868. године затекао се у Топчидеру и одмах пожurio у Београд да обавести министре о несрећи која се десила. Захваљујући његовој присебности, одмах су предузете мере за одржање реда. Последње године свога живота Гарашанин је провео удаљен од политике, на свом имању у Гроцкој.

Кнежевина Србија у Гарашаниново време

Начертаније (*нацрт*) је некадашњи тајни „програм спољашње и националне политике Србије“, који је написао Илија Гарашанин крајем 1844. године као министар унутрашњих дела за кнеза Александра Карађорђевића. Први пут у целости Начертаније је објављено 1906. године.

Према Начертанију, Србија је требало да ради на ослобађању Срба и осталих Словена и на припајању области Босне, Херцеговине, Црне Горе и Северне Албаније (што је подразумевало Косово и Метохију), тада у саставу Османског царства, те

Срема, Бачке и Баната, тада у саставу Аустроугарске. Главна пропагандна активност Србије би се заснивала на припремању становништва ових области на сједињење са Србијом. Према Гарашанину, Србија полаже „свето право историческо“ на ове земље, које се темељи на Душановом српском царству из 14. века.

Значајан утицај на настанак Начертанија имала је велика емиграција, политичка елита Пољске, избегла из земље након неуспелог новембарског устанка против Руске Империје 1830. године, вођена истакнутим дипломатом, кнезом Адамом Чарторијским који упућује у Србију 1843. године посебног изасланика, Чеха Франтишека Заха, са планом који је имао да предочи Илији Гарашанину, истакнутој личности тадашњег уставобранитељског режима, план за ослобођење и уједињење Јужних Словена, који би потом помогли ослобођење Пољске од аустријске и руске власти.

Гарашанин је, на основу Заховог Плана, током 1844. сачинио своје Начертаније и предао га почетком 1845. године кнезу Александру Карађорђевићу.

Илија Гарашанин је правио нацрт о будућој српској држави која би најпре обухватала: Кнежевину Србију, Босну, Херцеговину, Црну Гору и Северну Албанију. Борба за присаједињење ових области била би вођена постепеним откидањем отоманских територија, у процесу незауостављивог пропадања царства.

Иако тајни документ, Гарашаниново Начертаније је било званичан програм две српске владе - кнеза Александра Карађорђевића и кнеза Михаила Обреновића, као и црногорске државе владике Петра II Петровића Његоша. Франтишек Зах постаје у Србији министар војске, а касније генерал и начелник српског генералштаба. Утемељујући нову спољну политику, Србија напушта искључиву оријентацију према Русији, великој сили која је била непосредно заинтересована за Балкан.

Данас се често тврди да је Гарашаниново Начертаније идејна основа великосрпске политике у јужнословенским земљама, односно „програм стварања Велике Србије“, али има и оних који сматрају да је Европа преко пољске емиграције ову идеју подметнула Србији, како би зауставила ширење, њој увек непријатељске, Русије. ■

Орионова кћи“. Хераклово жртвовање орачевог бика, Теједамантова клетва и појава малог Хилеја у бразди делови су прехеленског обреда сејања али и сведочанство о губитку власти над земљом. Истеривање Дриопа са Парнаса и њихова сеоба у јужну Грчку догодила се пре инвазије Дораца на Пелопонез, у XII веку пре н. е.

Хватање критског бика и Отмица Герионовог стада, два Херкулова подвига у јасној вези су када је у питању митолошки пут ка остваривању права на престо. Али, јасну сакралну симболику у том путу ка задобијању земаља и престола има и пето Херкулово дело: Чишћење Аугијевих штала. Аугије, краљ Елиде, син Елија (или син бога Посејдона) имао је најбројније крдо на свету: 300 црних – белоногих бикова, 200 припчодних бикова и 12 сребрно-белих, који су бранили стадо од напада звери. Херкул је добио задатак да почисти Аугије штале, припитоми два бика, да их упрегне у јарам, расчисти брдо, пооре га, посеје и пожње у једном дану. Све ове митолошке скаске су, по свему, илустроване и у критско-микенској уметности, од XVI до XIII века п. н. е.

Још поучнија за тему тумачења значења сцене на аверсу новца Дерона је легенда о фригијском краљу Гордију за кога постоје тврдње да је био син богиње Кибеле али, много више, син простиких ратара. Гордије беше без деце и док је још био сиромашан спазио је орла како чучи на руди његове воловске двоколице. Орао никако није хтео да одлети и зато је Горди кренуо са колима у фригијску Телемесу где је било пророчиште. Код капије града га сретне млада пророчица, која кад виде орла на руди кола, нареди му да одмах принесе жртву Зевсу – краљу. Пошто је то учинио Горди запроси пророчицу. У међувремену, фригијски краљ изненада умире без наследника. Убрзо се објави пророчанство: „Фригијци ваш краљ се приближава са својом младом на воловским колима“. И одмах затим прогласе Гордија за краља. У знак захвалности краљ Горди посвети кола заједно са јармом. Јарам је био привезан узлом за кола на чудан, стари начин. Убрзо је друго пророчанство објавило да ће онај ко буде успео да разреши овај чвор, којим је свезан јарам за руду од кола, постати господар читавог света. Јарам и руда су смештени на акрополј Гордијума, града који је основао краљ Горди. Свештеници су љубоморно чували магичким чвором свезане јарам и руду. После Гордијеве смрти на власт га је наследио Мида који уводи Дионисов култ и оснива град Анкиру (Анкара). Пошто није инао деце Миду је Горди усвојио. Мида је по легенди син богиње

Иде и сатира чије име се не памти. Он је био краљ македонске Бромиде, владао је Бригијцима – Фригијцима и засадио прослављени врт ружа. Произилази сасвим јасно да је Мида син Аминтин, унук Гигеје и Бубаре Персијанца, а унук македонског краља Аминте I (500-498.). Иако је био из краљевског рода Аргеида Мида није могао бити владар Фригије. Околност да ни Горди, као предсказани и проречени владар, није имао потомство учинила је да он дође на власт као усвојеник.

Тајна Гордијевог чвора је, изгледа, „била верске природе“. Ту је била везана каишевима од сирове коже „чворна шифра“ која је представљала неизречено и непојамно име бога Диониса. Аријан тврди да је орао слетео на јарам док је Горди орао а потом његов син Мида постаје краљ. На овај начин се наговештава и пракса да будући владар врши ритуално орање уз помоћ бикова. Никола Дамаскин тврди да је код Фрига орање било велика почаст, а рало и волови су били високо сакрализоване. Најтежим злочином је сматрано уништавање пољопривредних сечива или убијање бикова за орање. И династичка легенда Скита-орача каже да су „на скитску земљу са неба пали златни предмети: плуг, јарам и секира“. Најзад, долазимо до сазнања да су инсигније владара биле: волови, плуг, јарам, орао и кола.

Тако се у овим митским скаскама будући владар народа прориче само ако је у вези са колима које вуку волови. Бог бира владара тако што шаље своју птицу орла као свеопштег симбола врховне власти а потом се будући краљ појављује пред народ на простим воловским колима. Воловска кола су била стари, архаични елеменат владарске идеологије. За Фриге и Македонце воловска кола су најважнији атрибут краљевске власти. Може се претпоставити да су Фриги ову идеологију наследили Пеласта а пре свега од Хетита јер је њихов владар рекао: „Власт и царска кола ми доносе престо преко мора“. Нема сумње да је орао код Трачана био владарска инсигнија јер се поставља на врху владарских предмета од злата и сребра или на новцу. Из ових разлога И. Маразов сматра да је на новцу Дерона представљен Хермес како води бикове или седи на колима и да је у питању давалац владарских инсигнија. Сцена путовања на воловској двоколици на овом новцу је, заправо, симболична представа ритуалног путовања – дероникон - којим се озаконјује и освештава земља после доласка на власт а све са циљем да се осигура плодност и просперитет. Али, најпре може бити да је на новцу Дерона приказан Горди како иде у град.

као симбол сунца.

Волови – бикови су свете животиње и често су жртвовани код Грка: хекатомба је означава жртву стотину волова. Посвећени су и неким боговима. Тако је Аполон имао волове које му отима Хермес. Хермес је чувао стада говеда и светих бикова у Пијерији. Сунце је имало волове неупрљане белине и златних рогова. Огрешити се о волове, односно божанство подразумевало је његову освету. Када су свете волове на острву Тринаклију, поред забране свог вође Одисеја, појели његови изгладнели пратиоци сви су изгинули. Спасео се једино Одисеј који се уздржао.

Свете волове је чувао род Бузигеја а били су намењени обнављању успомене на Триптолемово прво орање. Ова успомена, уз обред светог орања, одржавала се у време Елеусинских мистерија. У митологији старог света орање је свети чин који симболише оплодњу земље. Раоник је фалични симбол, а бразда се идентификује са женом. Ова симболика је успостављена још у индоевропској прадавнини пошто је жена бога Раме имала име Сита у значењу бразда. За Ситу се веровало и да је рођена у бразди коју је заорао плуг. И митологија Етрураца познаје биће које је изашло из заоране бразде. У чину сакралног орања са белим биковима или кравама, плуг је симбол и атрибут владавине над земљом. Заоравање бразде по земљи подразумева обележавање земље која се узима у посед.

Псеудо-Дионисије Аеропагит утеловљује мистичну симболику вола на следећи начин: „Означаје снагу и јачину, моћ да се заору интелектуалне бразде које ће прихватити плодноносне кише с неба, док рогови симболизирају заштитничку и непобедиву снагу“. Тако бик представља „неодољиву снагу и силовит занос... необузданог мужјака“ какав је биколики Минотаур – чувар лавиринта и какви су сви небески бикови Египта, Вавилонa и Старе Европе. Бог месеца града Ура је поштован као снажан, млад бик неба. Египатски лунарни бог Озирис и месопотамски лунарни бог Син су приказивани као бикови. Озирисов бик са сунчевим диском међу роговима је у исто време симбол плодности и погребно божанство. У складу са божанском симболиком бик и коњ су краљевске животиње. И Бог неба, Уран је сличан бику по својој неуморној и разузданој плодности. Волови су били посвећени и Посејдону, богу

Сл. 14. Еритреја (525-515)

мора и буре а затим богу Дионису, богу мужевне плодности. И бог Зевс се преобразио у блиставобелог бика да би отео Европу. Затим се претворио у орла да би у честару силовао Европу, сестру Кадмову. И Кадмо је са својом супругом Хармонијом отишао у Беотију возећи се у кочијама у којима су биле упрегнуте јунице. Симболика бика је повезана и са митским значењима олује, кише и месеца. Рикање бика се изједначавало с ураганом и грмљавином. Зато и месечева кола вуку волови. Медитеранско-оријентална лунарна божанства приказивана су у лику бика.

Уопште узев, грчки митови у више махова реплицирају стара значења симболике бика. Краљица Пасифаја се заљубила у белог бика склоњеног са жртвеника и са њим родила Минотаура, човека са главом и снагом бика. Краљ Миној смешта Пасифају и Минотаура у лавиринт на Криту. И Херкул у свом седмом подвигу голорук хвата критског бика а потом га доноси у Микену

Сл. 15. Турион

где је посвећен богињи Хери и пуштен на слободу. Одатле је упућен у Спарту, назад на Маратон одакле га Тезеј одагна у Атини и принесе на жртву богињи Атини. Заправо, борба са биком, или са човеком прерушеним у бика је задатак који се поставља пред кандидата за престо. Пријамов син Парид је чувао Агелајеве бикове пре него што је са Хеленима отишао у Феникију, Кипар и Египат. То је ритуал и у Аркадији и Лидији у вези са богом Дионисом који се у овој земљи има назив Зевс. Бесмртност је постала привилегија сваког светог краља који је признавао Дионисове мистерије и који је хватао бика и посвећивао га овом богу. Заправо, најчешћа представа бога Диониса јесте у лику снажног бика и зато је носио и име Бак. Додир биковог рога даје краљу моћ да плоди земљу у име богиње месеца.

Скаска о Херкулу и дриопском краљу Теједманту и његовим воловима је посебно знаковита за разумевање симболике бикова, владара и њиховог права на земљу. На путу за Трахин, Херакло пролази кроз земљу Дриопа, испод планине Парнас. Затиче њиховог краља Теједманта како оре са ујармљеним воловима. Пошто „свима је било познато да Дриопи нису имали право на земљу, те Херакло, гладан, затражи једног вола па пошто га не доби он га уби. Закоље вола и почисти се месом, а затим отме Теједмантовог малог сина Хилада, чија је мајка била нимфа Менадика,

СРПСКИ ГЕНЕРАЛИ У БОРОДИНСКОЈ БИТЦИ

И Срби имају разлога да буду поносни на Отаџбински рат: чак 10 генерала Срба допринело је да се 1812. победи Наполеонова армија.

У Србији уочи прославе 200-годишњице Отаџбинског рата 1812. шира јавност мало зна да је у чувеној Бородинској бици у руској војсци ратовало чак десет генерала Срба, већи број команданата нижег ранга и обичних војника.

Наиме, у саставу Царске армије императора Александра I под командом фелдмаршала Кутузова били су: генерал пешадије Михаило Андрејевић Милорадовић, генерал Ђорђе Арсенијевић Емануил, генерал-поручник Јован Јегоровић Шевић, генерал-мајор Јован Степановић Адамовић, генерал-поручник и тајни саветник Никола Богдановић Богданов, генерал-поручник Никола Васиљевић Вујић, кавалеријски генерал барон Илија Михајловић Дука, генерал-мајор гроф Петар Ивановић Ивелић, генерал-мајор Абрам Петровић Ратков и генерал-ађутант Никола Ивановић де Прерадовић.

Неки међу њима су били досељеници у Русију, на пример Ђорђе Арсенијевић Емануил, (рођен у Вршцу) и генерал-мајор гроф Петар Ивановић Ивелић (рођен у Венецији). Међутим, већина поменутих војсковођа углавном били су представници друге или треће генерације Срба досељених у 18. веку на просторе Русије за време цара Петра Великог и царице Јелисавете. Срби су се тада населили у Новоросију, територију ослобођену од Турака и кримских Татара на јужној граници Руске Империје, и формирали покрајине Нова Србија (северни део данашње Кировоградске области у централном делу

данашње Украјине) и Славеносербија (подручје на граници Луганске и Доњецке области на југоистоку Украјине). У овим областима је средином 18. века живело 50.000 досељеника.

Међу овим генералима један је запамћен као велики херој Отаџбинског рата 1812: потомак славне херцеговачке породице Храбровић, наустрашиви Михаило Милорадовић (1771–1825), који је командовао на централним позицијама руске војске у бици код Бородина. Милорадовић је имао кључну улогу у тренутку када је француска војска стигла до самог Кремља. Он је упутио парламентарце маршалу Мирату са поруком да ће, ако га нападне Французи, одмах запалити град. На тај начин је успео да

Генерал Михаило Милорадовић је командовао на централним позицијама код Бородина.

добије седам часова примирја и за то време је неометано извршио евакуацију своје војске и преосталог становништва. Када је Наполеон са својом војском ушао у напуштену Москву, градом су буктали пожари које су намерно подметнули сами Руси, што је, како је и планирано, имало катастрофалне последице за опстанак гладне и исцрпљене француске војске пред наступајућу зиму.

Потом су уследиле сјајне победе код Вјазме, Малојарославеца и Красног (крајем 1812) и код Лајпцига (1813). Указом императора Александра I Романова, Михаило Милорадовић је 1813. године добио титулу наследног руског грофа, а 1818. је постао генерал-губернатор Санкт Петербурга.

Kosta Cukić i Laza Paču – tvorci novčanog sistema Kraljevine Srbije

Ne biti u Beogradu prevaren u trgovini, bilo je gotovo nemoguće. Zakidalo se i na dužini i na težini. A i mere su bile «približne»: oka (oko 1,2 kilograma), akov (50 litara), aršin (0,7 metara), pa onda još „približne”: raboš, kanap, prst, lakat... Pored groša, u upotrebi je bilo 10 zlatnih, 28 srebrnih i 5 bakarnih novčića. A korišćeni su i turski novci, koji su se menjali po dva kursa - zvaničnom i čaršijskom. Pa sad zamislite kad za dva aršina i pola lakta platite u grošima, a vraćaju vam kusur bakrenjacima, obračunato u turskim lirama, po zvaničnom kursu! A onda su na scenu stupila dva značajna čoveka, dva genijalna ministra finansija: Kosta Cukić uvodi dinar kao platežno sredstvo, a Laza Paču će ga učiniti jačom valutom od zlatnog francuskog franka, i to uprkos trgovačkoj blokadi i Carinskom ratu (ničim izazvanim i neopravdanim sankcijama, koje su Beč i Pešta uveli Beogradu

Kosta Cukić, hajdelberški doktor ekonomije, za sedam godina baratanja državnom blagajnom ništa nije stekao. Čak je, kao ministar, stalno sam sebi smanjivao platu - sve dok je nije sveo na običnu činovničku. Knjaz Miloš nije ga mnogo cenio. "Nije vlast za tunjavcel!", govorio bi knjaz, koga je nervirala Kostina tiha, skromna i otmena priroda

Na početku i sredinom 19. veka osnovna obračunska jedinica u Beogradu bio je groš. Međutim, u upotrebi je bilo još 10 zlatnih, 28 srebrnih i pet bakarnih moneta. Nadaleko čuvena srpska oštromnost bila je od slabe koristi polupismenom stanovništvu jer se roba plaćala jednom, a kusur vraćao drugom novčanom vrstom.

Još veću pometnju stvarao je turski novac, čija je vrednost varirala iz godine u godinu. Postojala su dva kursa za turski novac: nerealni i realni (zvanični i crni), takozvani čaršijski.

Svuda gde se vrednost novca precenjuje ili obračunavaju kursne razlike javljaju se menjači. Pre

približno 150 godina Beogradom su harali safari kao danas dileri. Radnje tih safara, gotovo da nisu postojale ili su bile male prčvarnice u kojima čovek nije mogao da se okrene oko sebe. Najpoznatiji safar iz tog vremena bio je Haim Davičo, liferant kneza Miloša. Imao je pristojan dućan (menjačnicu), od 1816, na mestu današnje kafane "Grčka kraljica".

Sveopšti novčani haos onemogućavao je razvitak Srbije pa je morao da se uvede neki red. Po tom pitanju najviše se zalagao Kosta Cukić, ministar finansija. Njegova angažovanost krunisana je usvajanjem zakona o kovanju bakarnog novca iz 1868. po kome se u Srbiji prvi put uvodi dinar kao platežno sredstvo.

Zakonima iz 1873. i 1883. godine osniva se Narodna banka Srbije kao prva emisio-ona novčana ustanova.

Uređenje našeg novčanog sistema potpomognuto je zaključivanjem Konvencije o novcu 1865. u Parizu, poznatije kao Latinska unija. Srbija je tek 1878. pristupila Uniji ali je zahvaljujući pojedini delovima Konvencije, dinar bio izjednačen sa francuskim frankom a to je značilo da je u pet grama, koliko je težio bakarni dinar, moralo da bude 0,835 delova srebra. Sto

para je činilo dinar a u promet je pušteno oko 14,8 miliona zlatnih, srebrnih i bakarnih dinara.

Paralelno sa puštanjem u opticaj nacionalnog novca uvodi se i bankarstvo. Godina 1869. smatra se kao godina početka savremenog srpskog bankarstva. Tada je u Beogradu osnovana Srpska banka sa 1,4 miliona dinara ugarskog i francuskog kapitala. Posle dve godine Banka je bankrotirala!

Kosta Cukić uvodi dinar kao valutu

Priroda mu je podarila dve osobine: skromnost i umnost. Od prve nije imao nikakve koristi i zsigurno mu je smetala tokom života, dok mu je druga

(498-454.) a to je slučaj i sa ostavom iz Asjuta u Egiptu, 480-475.). Александар I, син Аминте I (500-498.), великог македонског владара и дипломате, из династије Аргеида, као персијски колаборант и, у исто време, пријатељ Грка, искористио ситуацију и заузео цео север Хеладе са богатим рудницима srebra на планини Пангеј, у заливу Орфанос. Александрова сестра Гигеја је била удата за Персијанца Бубару, Даријевог великодо-стојанственика и војсковођу, а њихов син Аминта ће касније влада Фригијом. Најчувенији потомци Аргеида су македонски краљ Филип II (356-336.) и грчко-македонски краљ Александар III Македонски (336-323.).

На аверсу новца Александра I приказан је јахач одевен у хламиду и са малим петасосом на глави, на раскошно украшеном коњу који ступа у лаганом парадном касу у десно. Нешто већа глава јахача је кратко подшишана, са наглашеним оком, обрвом и устима и нешто издуженог носа. Снажни херос, мишићава тела и ногу, у десној руци држи два танка копља а левом узде коња. Испред је пас у скоку ка глави коња. За разлику од овог врањског, постоје примерци и са обрнутим функцијама руку јахача и са псом који не скаче већ мирно хода између ногу коња или са херосом који хода иза коња. Овакве представе коњаника на реверсу свог новца имају и његови потомци, Филип II и његов син Александар III

Македонски. На реверсу је плитки инкузни квадрат подељен на четири поља а око њега је четвороделни натпис „Александро“. Оваква представа јахача на коњу алудира на Трачког хероса, на Хермеса аногониуса, који доноси победу и на један обичај код Пеонаца:

„Изашли су на двобој јунак против јунака, коњ против коња и пас против пса“. Александар је у оквиру неких својих ковања имитирао неке типове новца Дерона.

Мишљење о пореклу и територији коју су насељавали, још увек хипотетични, Дерони пуна су противуречности. У старијем периоду се мислило да су једно од трако-македонских племена, потом да су једно од пеонских племена чија је територија у околини Штипа и кратовско-злетовских рудника, односно да је од њих постала пеонска краљевска династија. Македонски научници сматрају да је у питању Пеонско племе а поготову и зато што на новцу Ликеја региструју

натпис Деронаиос. Различита су мишљења и о датовању овог новца. Хамонд разликује неколико периода ковања а најстарије би било од 540. до 511. године пре н. е. Јурукова сматра да је овај новац доста млађи, 470-430. године. Преовладава мишљење да је новац Дерона кован од 520. до 480. године пре н. е. иако има ставова да је из VI века пре н. е.

Најстарија ковања македонских племена, пре уједињења под династијом Аргеида, настала су у VI веку пре н. е. Најстаријом се сматра монета Ореска (513-480. пре н. е.), Дајлеја (490-480.) и Лајеја. Тип новца са представом брадатог ратника са каузијем на глави и два дуга копља у руци који стоји између два вола ковали су град Ихне (500-480.), Орески, Едонци, Тинтени (479-460.) и хипотетични Дерони. Најстарије представе новца са по једним биком на аверсу и реверсу су ковања: Фокеје (625-522.), Сибариса (550-530.), Амиа - Асиа (550-530.), Сириноса (550-530.), Еритреје (520-506.), Самоса (500.), Туриоа (420.) и пеонско-агријанског династа Бастареја (прва половина IV века п. н. е.).

Али, високо осмишљено уметничко приказивање и обликовање сакрализованих сцена хватања бикова на предметима старогрчког и сароегипатског света присутно је још у време критско-микенске уметности: фреска „Хватање бика у лавиринту“ из Тел Даба у Египту, око 1530. г. п. н. ере; фреска Хватање бикова из Кнососа на Криту, око 1500. године п. н. ере; златни пехари из Вафија, на којима је приказан „Лов на дивље бикове“, XV век п. н. ере, два ритона у виду глава бикова из Хагије Тријаде, око 1500. г. п. н. е. сликане или вајане сакралне главе бика. Посебно важан за аналогije са по-тоњим ковањима новца јесте бик - ритон из Хагија Тријаде на чијем челу је аплицирана златна розета

Сл. 8. Прилеп, Пеонци

Сл. 9. Ихне (520-500)

Сл. 10. Орески (520-500)

Сл. 11. Едонци

Сл. 12. Сибарис (550-530)

Сл. 13. Сиринос (550-530)

на десно а у која су упрегнути волови. Брадати мушкарац је обучен у дуги хитон са рукавима а на глави има петатос. Многи аутори сматрају да је у питању брадати Хермес, а Р. Петровић да је трачки Асклепије. У десној руци држи бич. Кочије су начињене у облику столице оплетене трском. Точкови на колима су велики, са једним попречним паоком и два мања који су под углом од 90 степени у односу на њега. Изнад волова су представе стилизованог сунца (осмоугаона звезда у кругу), грчко-коринтског шлема или орла раширених крила са гуштером у кљуну, а између ногу волова палмета или акантусов цвет. Ређи су примерци који на аверсу имају представу Хермеса како стоји између два вола, са кадуцејем у руци и петатосом на глави.

Карактеристична деронска двоколица има точкове са једном пречком и још две, мање, које су постављене паралелно и попречно у односу на њу. Аналогна представа овог точка се налази и на новцу Лајаиа, Тинтена и града Ихне, као и на минијатурним двоколицама из гробова у Синдосу и на Амазисовој грчкој вази, из VI века, са представом свадбе. На примерцима „Дерона“ из Лондона и Београда паоци точка су, убичајено, крстасти.

Сл. 4. Ихне, точак (500-480)

Мали круг у форми точка или розета изнад волова Дерона тумачи се соларном симболиком. Још од открића првих примерака Дерона ова симболика се доводи најпре са племеном Пеопаца које је поштовало сунце и по чему су се разликовали од осталих јужнобалканских народа. Они су га приказивали у облику диска који су носили на дугом дрвеном штапу. Али, уместо представе сунца, на то место се појављују и коринтски шлемови. Сматра се да је представа сунца на аверсу у јасној вези и са трискелосом на реверсу „Дерона“. Новац са представом сунца кује Пизистрат у изгнанству, град Ихне и племе Пеопли. Изражена сунчева симболика је коришћена и код млађих македонских Аргаида, Филипа II и Александра III.

Коринтски шлем са перјаницом и заштитним назалом за нос, који је карактеристичан за владаре и краљеве, доводи се у везу са локалним, племенским божанством рата, односно, македонским богом рат. На аверсу „пајонског“, односно трибола „дерона“ налази се само представа коринтског шлема а аналогиије за представу новца са оваквом врстом шлема јављају се на

номиналама владара племена Лајаја: Еургетеса, Егконоса и Докима; Ореска, града Лете, краља Мосеса, тракомакедонских владара Доки(мос)а и Бастараса и Александра I Македонца. После 465-460. године пре н. е. на новцу се појављују представе грчко-илирског шлема. Сматра се да је коринтски шлем изгубио свој првобитни значај и зато владари носе ову нову врсту.

Трискелос у виду три, у коленима савијене, ротирајуће ноге налази се на новцу Егине и Флиуса на Пелопонезу (VI век пре н. е.) и Памфилије. Осим на новцу, ротирајуће три ноге представљене су на округлом штиту ратника – Тезејевог сина(?) на вази. Трискелос – трикветра представља поделу круга на три дела. Осим на старогрчком новцу трискелос се појављује на трачким апликама, а понајвише у келтској уметности. Тривикрама, три опкорака, један је од многих облика бога Вишнуа. Означава три ступња или три периода сунчевог кретања: излазак, зенит и залазак. Сва три корак обухватају читав свемир и означавају свеобухватност бога Вишнуа: „једном ногом је опкорачио Земљу, другом атмосферу, а трећом небо“.

Између ногу бика „Дерона“, или између Силе нових ногу трикветре на реверсу, налазе се стилизовани прикази неке биљке – палмете. Сасвим је реална претпоставка да не мора бити у питању нека аграрна биљка. Имајући у виду да се приказује и између ногу Силена могла би бити у питању дивља ружа. Као што је познато Силе је боравао у врту дивљих ружа који је подигао краљ Мида.

Између обода новца и леђа упрегнутог бика налазе се натписи на грчком „дероникон“, „дероникос“, „дерони“ и „деро“, али исписани с десна у лево, како су писали Етрурци. На једном примерку из Садовика у Бугарској на аверсу је натпис „дерро“ изнад нагог Хермеса међу воловима. Иако у изворима нема доказа, на основу ових натписа је закључено да је у питању име старобалканског племена Дерони. Постоје претпоставке да се у неким натписима на овом новцу крију имена неких деронских владара: Докимос, Еургете(с), Екс... и Егко(нои).

У оквиру оставе из Врања пронађен је и један примерак новца Александра I Македонца

Сл. 5. Дерон, Лондон

Сл. 6. Трискелос, Келти

обезбедила бесмртност у српској историји у којој је записано да је он, Коста Цукић, први у Србији увео динар као јединствено средство плаћања. Догодило се то 1868. када је усвојен Закон о кovanju бакарног новца. До тада се пазар обављао азијским (турским) или европским (аустријским) новцем.

Низак растом, сувонјав, кратковид и већ рећено надамне скроман, Цукић се кретао готово нечујно. Као такав није био по „мери“ kneza Милоша који је за државне чиновнике бирао плећате и главате поданике. Касније је knez Милош покушао да оправда свог оца, говорећи: „Шта ћете господине Цукићу, бобо само такве узима у државну службу“.

Иако није био крупан и глават Коста је постао go-rostas у Србији, бар што се образовања тиче. Завршио је гимназију и дипломирао на факултету у Бечу. Докторску дисертацију одбранио је у Хајделбергу. Године 1848. постао је професор београдског Лицеја, а три године касније ректор. Стручњак за економију имао је финансије у малом прсту. Нависао је „Економiju“ у три тома, а knez Милош, на nagovor sina Милоша, понудио му је да формира владу. Цукић се захвалио knezu на поверењу и одбио понуду правдајући се како је са тридесет три године премлад за ту функцију. Knez Милош је прихватио изговор а касније га ружио код свих говорећи: „Велим ја да власт није за tunjave“.

Kneževom sinu Милошу није сметала Цукићева neugled-na figura. После смрти оца Милоша поверио је Кости државну blagajnu и Министарство финансија. За sedam и по година baratanja државним novcem није ништа stekao. Као ministar stalno је govorio како му је plata велика. Smanjivao ju је и на kraju dogurao до plate običnog činovnika!

Cela porodica Цукић оставила је dubok trag у Србији. Једина разлика између Косте и његових predaka је у tome што је он bio miran као buba, а они goropadni као kurjaci.

Vojvoda Pavle Цукић, Kostin deda, није zazirao од Карађорђа, а ни Милоша. Први је hteo да од njega на silu купи konja. Pavle је konju odsekao rep и uši и takvog га poslao Карађорђу у Topolu, а protiv kneza Милоша podigao је bunu и zatvorio се у manastir Manasiju. Pavle је imao vanбрачног sina Petra koga је на његову molbu othranila kneginja Ljubica, а potom oženila са Anom, kćerkom vojvode Molera.

Petar је од Hadži-Ruvim а naučio да čita и piše. Zanimao се за urbanizam и izradio urbanistički plan Karanovca (Kraljeva) и Trstenika по ugledu на glavni trg Pariza.

Petrov sin Kosta, bio је treće koleno slavnih и odvažnih Цукића. Ubistvom kneza Mihaila, Kosta prestaje да obavlja ministarske poslove и ostatak života provodi у diplomatiji. Umro је 1879. у Beču од tuberkuloze. Bio је први srpski poslanik у Austriji. Imao је šestoro dece. Niko од njih није се ни približio slavi njihovog oca.

Laza Paču, samouki finansijski genije

На samom početku 20. века Srbija је bremeni-ta problemima. Maja meseca 1903. у atentatu gine kralj Aleksandar Obrenović. За nepunih mesec dana dolazi до smene vladajuće dinastije. На čelu Srbije је sada kralj Petar I Karađorđević. Sledeće godine najčuvенији srpski radikal, Nikola Pašić, obrazuje vladu. За ministra finansija izabran је Laza Paču.

Doktor Laza Paču, bio је Cincarin poreklom, а за finansije је bio samouk. Dok је он vodio državne finansije Srbije, dinar је bio konvertibilna valuta. Gospodin Laza, како су га сви zvali, priznavaо је samo novac са zlatnom podlogom. Čak и у vreme Balkanskih ratova, gospodin Laza nije dopustio да budžet "ode u crveno" - što је slučaj nezabeležen у istoriji bankarstva и istoriji ratovanja. Svet је znaо за "gosn Lazу" и Srbija је, на његову reč, mogla да digne kredit у bilo којој svetskoј banci. Jednom, neki prodavac "zaboravi" да му vrati kusur од dve pare. Gosn Laza се naljutio: "Kad bi ја svakог dana из državne kase uzimao по dve pare - država bi propala!" Kažu, umro је од infarkta, kad су, mimo његовог odobrenja uzeli у Londonu ratne kredite. Poslednje reči су mu bile: "Nema više ovde Ustava и zakona!"

Gos'n Laza, како су га zvali у čaršiji, рођен је 1855. у Bačkoј. Radikal по opredeljenju, lekar и како је zapisano у mnogim knjigama и enciklopediji, finansijski genije.

Počeo је да leči ljude али је од toga digao ruke jer mu није išlo - како је govorio. За bankarstvo је bio samouk. Ekspert за finansije kakvog samo Bog

Laza Paču

može da stvori. Preuzevši resor ministra finansija zatiče paučinu u državnoj kasi. Ogoljenu do kraja i Srbiju kojoj niko na svetu nije hteo da odobri kredit. Oštrim monetarnim merama, finansijskom disciplinom i pre svega znalački vođenim pregovorima uspeo je prvo da uravnoteži budžet, a potom vrati poverenje evropskih zemalja.

Godine 1906. ministar Paču uleće u "vatra". Te godine počinje takozvani Carinski rat između Austro-ugarske i Srbije koja je smetala severnom susedu iz više razloga. Naime, Beograd sa Srbijom bio je prirodna prepreka velikoj carevini za ekonomski prodor ka Solunu i dalje prema Levantu. Znači Srbiju je trebalo baciti na kolena. Ratom, onim pravim nikako. Tako nešto bilo bi preskupo i za bogatu Austro-ugarsku. Izabran je onaj drugi, dakle, ekonomski rat. Prava stvar za te prilike bile su previsoke carinske dažbine koje su uvedene na srpski izvoz. Prethodno su bili jednostrano raskinuti svi robni ugovori sa Srbijom a pod novim uslovima ova nije mogla da izveze baš ništa.

Mnogo ratova vojevala je Srbija ali ovakav nikada. Ipak, pojavio se među Srbima pravi čovek i za ovu bitku. Bio je to Laza Paču.

"Ratna strategija" mu je bila prosta, ali nepopovljiva za sve njegove kolege, ministre finansija, sve do kraja veka.

Evo kako je to radio gos'n Laza. Posle velikog spremanja u svom resoru - finansija - počeo je pregovore sa Evropom. Tržište za našu robu uglavnom stoku, našao je u Belgiji, Nemačkoj, Francuskoj pa čak i Egiptu. Obrt spoljne trgovine povećan je 100 odsto. Godine 1912. iznosio je čitavih 200 miliona dinara u zlatu. Austrougarska se našla u čudu. Srbiji, odnosno Lazi Paču nuđeni su krediti sa svih strana.

Gos'n Laza je tako dobro procenio situaciju da je, tako knjige kazuju, i tokom Carinskog rata ostvarivao dobit privlačeći strani kapital u Beograd, uglavnom francuski. Kao rezultat ovog umeća otvorena je Francusko-srpska a potom i Praška banka.

Finansijskom disciplinom i urođenim tvrdičlukom uspeo je, već 1909. da pokrije državni budžet od 103 miliona zlatnih dinara. Iz Balkanskih ratova Srbija je izašla bez finansijskih gubitaka!

Tokom njegove finansijske vladavine srpski novac postao je konvertibilan. Potukao je visoko cenejeni francuski franak. Verovali ili ne, zlatni franak vredio je manje od dinara. Za Evropu - nečuveno!

Možda je Laza preterivao u cicijašenju, kako su mnogi mislili, pa ipak, iza toga stajao je neverovatno pošten i štedljiv čovek. Uzeti tuđe, pogotovo zovući ruku u državnu blagajnu, za njegovom mišlje-nju je bio smrtni greh. Sve privilegije koje bi po njegovom mišljenju štatile Srbiji - ukinuo je. Svi koji bi nešto pokušavali po tom pitanju, naišli bi na zatvorena varata - od ministra do kralja!

Mnoge su anegdote vezane za njegovo ime. Najinteresantnija je ona vezana za kralja koja u stvari objašnjava Lazine principe i njega kao čoveka. Kralju Petru Prvom Karađorđeviću trebalo je hitno 200.000 dinara. Poslao je sekretara kod ministra Pačua da mu unapred ispalti ovu sumu od vladareve plate. Gos'n Laza sasluša sekretara, kisel se osmehne i kaže: "Ne može!"

Zgranutom sekretaru svoju odluku objasni ovako: "Umre kralj, ne daj Bože, a smrtni je kao svi mi. Ko će onda da vrati dug državnoj kasi? - Zna se Laza. Ili, političari nateraju kralja da abdicira. Ko će da plati dug? - Opet Laza. Nego brate, da mene ne bi bolela glava, idi ti u Kreditnu zadrugu, oni daju zajam. Znam te pošten si čovek, biću ti žirant na menici, kod njih

uzmi tih 200.000. Ovde ne može! I kvit! Sekretar se vratio na dvor neobavljenog posla, a i kralj se nije naljutio.

Druga anegdota govori kako je, i pored bolesti koju je "vukao" na nogama kažnjavao i sebe. Kažu, dođe Laza u poslastičarnicu poruči dva kolača, jedan pojede a drugi vrati gazdi govoreći "Meni je dovoljan i jedan slatkiš a ti u tvoj stomak trpaj koliko hoćeš!" Plati samo ono što je pojeo i ode.

Laza Paču umro je naprasno 1915. kada je čuo da je ministar vojni zaključio zajam u Engleskoj bez njegovog znanja. "Sa našom ustavnošću je gotovo". Rekao je i umro.

Jedna uličica u centru Beograda nosi njegovo ime.

Laza Paču, doktor koji nije imao živaca da leči ljude, bio je u finansijama samouk. Spretnim pregovorima, u doba Carinskog rata, pronašao je za Srbiju nova tržišta. Zaveo je takvu finansijsku i budžetsku disciplinu, da je Balkanske ratove završio bez gubitaka u budžetu! Dinar je pod njegovim nadzorom, postao konvertibilna svetska valuta - vredio je više od zlatnog francuskog franka. Kod njega niko nije imao privilegije. Umeo je i kralja da odbije kad bi vladar zatražio pozajmicu iz državne blagajne!

Живојин Андрејић

Дерон, или ковање новца поводом сакралног дероникона македонског краља Александра I

Одмах по случајном открићу неодређено велике оставе новца масивних сребрњака античког „племена Дерони“ у Врању 2003. године, не престаје повишено интересовање за ову врсту ковања у нашој и светској научној и нумизматичкој јавности. Приликом ископавања које је организовао музеј из Врања пронађено је још 25 примерака. Ових 25 примерака данас представљају

Сл. 1. Врање, Сунце, Пан

највећу и најзначајнију збирку овог новца у свету.

Заправо, интересовање за ову врсту врло ретког новца почело је још седамдесетих година XIX века, када је један од првих налаза објављен у каталогу Британског музеја у Лондону. Реч је о примерку новца који је пронађен у Штипу, 1859. године, „у Србији“. Заправо, само је овај примерак доспео у Лондонски музеј из оставе откривене у Штипу, у данашњој Македонији, док су сви остали примерци у Грчкој, Њујорку, Берлину и Београду. Штипска остава је садржала и два примерка других ковања, Бизалта и Ореска. Јурукова је изразила велике резерве према овим примерцима из Штипа сматрајући их фалсификатима. Из тог разлога их уопште није узимала у обзир при изучавању „новца Дерона“.

Сл. 2. Београд, дерон

Примерак из Београда је први пут објављен 1927. године при чему се тврди да се не зна место налаза и када је доспео у нумизматичку

збирку Народног музеја у Београду. Када је у питању овај примерак постоје опречна мишљења у вези његове оригиналности. П. Поповић сматра да је у питању вешт фалсификат прављен према примерку из Лондона и при томе упућује на фалсификат из Париза. Археолог Г. Митровић из Врања, где је извршено најновије откриће ове врсте новца, после упоредне анализе сматра да не може потврдити констатацију да се ради о фалсификату примерка из Београда.

У Македонији су регистрована још два налаза. Један примерак је пронађен у околини Куманова, а један у оквиру гробне целине у Штипу који се приписује Пајонцима. И примерак сребрног диобла пронађеног код Демир Капије у Македонији приписан је Теутаосу, пајонском краљу. У Бугарској, у селу Величкову код Пазарџика откривено је десет примерака (1937), а у селу Садовику код Перника један примерак. На сасвим другој страни света, у Египту пронађене су две оставе у Фајуму, 1913. године, и Асјуту. По једна остава је пронађена Загазигу у Сирији, у Елмалију у Турској, Јордану и Ирану. Дакле, балканске локалитете са овим новцем одликује територијална блискост а локалитете на Истоку прилична удаљеност једних од других.

Новац „Дерона“ је кован од сребра велике тежине и номинала. Постоје и примери ковања знатно ниже тежине. На реверсу су, углавном, представе трискелоса у форми три ротирајуће мушке ноге са копитама или инкузни квадрат подељен на четири поља. Јединствено је мишљење да су у питању Силенове ноге. Између ротирајућих ногу могу да буду палмете. На аверсу је представљен брадати мушкарац, владар – божанство, како вози „света“ кола са једном осовином на лево или

Сл. 3. Дерон, Бугарска

KNJIŽARA SND

Raspoloživa stručna literatura

- M. Mišćević: RARITETI RIMSKOG IMPERIJALNOG NOVCA
- B. Koprivica: DOBRODOŠLI U SVET
- NUMIZMATIKE
- NUMIZMATIČAR br. 1-8 i 10-29
- DINAR br. 6-17, 20, 21, 23-32
- ORDEN br. 1, 4-8
- MLADI KOLEKCIONAR br. 1 - 10
- AUKCIJE SND
- MEDALJE I PLAKETE IZ ZBIRKE NARODNOG MUZEJA
- N. Omerović, N. Mitrović, D. Pavlović i Z. Ilić: KATALOG AUKCIJA - CATALOG OF SHARES
- Vojislav Mihailović: NOVAC SRPSKIH VELIKAŠA IZ VREMENA CARSTVA
- Miroslav Jovanović, SRPSKI SREDNOVEKOVNI NOVAC
- Sergije Dimitrijević: NOVE VRSTE SRPSKOG SREDNJOVEKOVNOG NOVCA
- Sergije Dimitrijević: PROBLEMI SRPSKE SREDNJOVEKOVNE NUMIZMATIKE
- Sergije Dimitrijević: NOVAC SRPSKIH SREDNJOVEKOVNIH VLADARA
- Slobodanka Stojaković: DESPOT STEFAN LAZAREVIĆ * Iz žitija * Dinari što se kuju u ceki
- Ranko Mandić: TOKENS OF THE YUGOSLAV LANDS Đorđe Jamušakov: SREBRNI NOVAC RIMSKE REPUBLIKE
- Đorđe Jamušakov: NOVAC IMPERATORA OD SULE DO AVGUSTA
- Đorđe Jamušakov: RIMSKI CAREVI - NAŠIH GORA LIST
- Đorđe Jamušakov: RIMSKI IMPERATORI I NJIHOV NOVAC
- Veroljub Dugalić: NARODNA BANKA 1884-1941
- Miodrag Ugrčić: NOVAC U JUGOSLAVIJI ZA VREME DRUGOG SVETSKOG RATA
- Željko Stojanović: NOVČANICE NARODNE BANKE 1884-2004
- Željko Stojanović: NACIONALNI KATALOG NOVČANICA SRBIJE I JUGOSLAVIJE
- Slavoljub Petrović: NUMIZMATIČKI REČNIK
- Bogdan Koprivica: SVET NUMIZMATIKE
- KNEZ MILOŠ I SRPSKE VLASTI PREMA STARINAMA I UMETNOSTI 1815-1839.

Literaturu i materijal možete kupiti na našim sastancima ili poručiti kod sekretara Dragana Pavlovića
tel: 011 / 33 738 02 i 064 / 131 63 70
e-mail: numiserb@yubc.net

SASTANCI NUMIZMATIČARA U SRBIJI

ALEKSINAC - Termin: subota 17-19 č. Mesto: restoran "Vujić"

BEČEJ - Termin: ponedeljak 17-19 č. Mesto: Dom penzionera

BOLJEVAC - Numizmatičko društvo "Aleksandar Sever"
Termin: svakog prvog ponedeljka u mesecu 18-20 č.
Mesto: Kulturno obrazovni centar Boljevac.
Kontakt: Siniša Đukić, tel. 030/63-224

BOR - Udruženje kolekcionara "Vajfert"
Termin: svakog četvrtka 18-22 č.

Mesto: Prostorije dobrovoljnog vatrogasnog društva
Kontakt: Dragan Guševac 030 435-594; 063 777-3892

JAGODINA - Termin: nedelja 11-15 časova. Mesto: kafe "Cezar"

KNJAŽEVAC - Numizmatičko društvo "Constantius"
Termin: nedelja 16-19 č. Mesto: Kozaračka br.19
Kontakt: Vladan Videnović, tel 064 391 6199

KRUŠEVAC - Termin: ponedeljak 17-19 časova. Mesto: Stara mezulana

LESKOVAC - Termin: nedelja 9-13 časova. Mesto: hotel "Beograd"

NEGOTIN - Numizmatičko društvo "Hajduk Veljko"
Termin: subota 10:30 - 13 č. Mesto: kafana "Separe".
Kontakt: Mića, tel. 063/455-359

NIŠ - Numizmatičko društvo "Mediana"
Termin: petak 15-18 h. Mesto: Tvrdava, Planinarski dom.

NOVI SAD - Termin: nedelja 10-14 č.
Mesto: Galerija bioskopa "Atrium", Mihajla Pupina br. 3

PARAĆIN - Numizmatičko društvo "Paraćin"
Termin: svake subote 10-14 č. Mesto: M.Z. 11 kongres, ul. Francuska 4. Kontakt: Svetlan Tomić, 035/565-194

RESAVICA - Numizmatičko društvo "Idimum"
Termin: svakog prvog ponedeljka u mesecu 16-19 č.
Mesto: Dom kulture - mala sala

Kontakt: Jugoslav Miletić, tel. 035/627-495
SOKOBANJA - Numizmatičko društvo "Sokograd"
Termin: nedelja 10-14 č, Mesto: restoran "Splendid", Kralja Petra I br. 2. Kontakt: Milovan Pantić, tel. 063/476-371

SUBOTICA - Termin: nedelja 9-12 č. Mesto: Zgrada Nove opštine, Trg Lazara Nešića 1. Kontakt: Silvester Gerlović, tel. 024/556-958, 024/544-957

SVRLJIG - Numizmatičko društvo "Timacum Maius"
Kontakt: Slaviša Milivojević, tel. 018/823-682

ZAJEČAR - Termin: sreda 18-21 č. Mesto: prostorije SOFKE. Kontakt: Zoran Pantić, tel. 019/769-617

ZRENJANIN - Termin: nedelja 9-12 č. Mesto: Dom penzionera

На основу Статута Српског нумизматичког друштва, усвојеног на редовној Скупштини одржаној 5. децембра 1996. године, и на основу члана 21. и 36. Закона о друштвеним организацијама СР Србије, Скупштина од 15. 2. 2011. године, одржана у Београду, на основу Закона о удружењима (Сл. гл. РС, 51/09), доноси измењени и допуњени

СТАТУТ СРПСКОГ НУМИЗМАТИЧКОГ ДРУШТВА

I. ОСНОВНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1.

1. Назив овог удружења грађана је *Српско нумизматичко друштво*, у даљем тексту: Друштво.
2. Седиште Друштва је у Београду, Народни музеј, Трг Републике 1а, тел. 063/201521 е-mail: numiserb@yubc.net, http://www.snd.org.rs.
3. На Меморандуму Друштва је амблем који приказује српски средњовековни динар, познат као крунидбени динар цара Душана.
4. Печат Друштва је округлог облика, пречника 30 мм, са латиничним текстом "Српско нумизматичко друштво – Београд".

Члан 2.

1. Друштво је правно лице непрофитабилног карактера.
2. Друштво представља и заступа Председник. Председник може овластити другог заступника.

II. ЧЛАНОВИ ДРУШТВА

Члан 3.

1. Чланови Друштва могу бити грађани Републике Србије и страни држављани који прихватају овај Статут.
2. Чланови Друштва могу бити све институције, школе, галерије и музеји.
3. Друштво може имати огранке у свим местима где има више од пет чланова.
4. *Колективни чланови* Друштва могу бити сва удружења сличног или истоветног карактера, а чији правилници или статuti су усклађени са овим Статутом.
5. *Млади чланови* Друштва, лица млађа од 18 година, имају сва права као и пунолетни чланови, осим да буду бирана у органе управљања. Њихова привилегија је да плаћају половину чланарине.
6. *Доживотни чланови* Друштва могу бити пунолетни чланови Друштва чији захтев за ову привилегију одобри Управни одбор. Управни одбор одређује и посебну чланарину за ове чланове.
7. *Почасне чланове* именује Скупштина Друштва

ценећи њихове заслуге на подручју нумизматике, без обзира на држављанство. Почасни чланови не плаћају чланарину и носиоци су пригодне Дипломе, са текстом на српском и енглеском језику.

8. Назив *доброшвора* Друштва добијају појединци, организације или институције који новчаним или другим донацијама помажу рад Друштва. Добротворе именује Управни одбор и додељује им *Дијлому доброшвора Друштва*. Добротвори не плаћају чланарину, и име им се објављује на пригодном месту у публикацијама Друштва.
9. *Редовни чланови* су пунолетна лица која то постају на сопствени захтев и по одлуци Управног одбора.
10. Сваки члан има право да присуствује Скупштини Друштва, да бира и да буде биран у органе управљања. У неотуђива права чланова спада суделовање на редовним и ванредним сусретима Друштва, размена, продаја или куповина нумизматичких експоната, коришћење библиотеке Друштва, учествовање на изложбама и аукцијама, довођење гостију на свим манифестацијама, доношење иницијативе за рад Друштва, обраћање Суду части итд.
11. Дужности чланова Друштва су: чување сопствене части и угледа Друштва, поштовање Закона о културним добрима Републике Србије и других прописа из ове области, плаћање чланарине, плаћање улазнице на сусретима и манифестацијама, плаћање закупнине за столове на изложбама, ректан однос према имовини друштва итд.
12. Престанак чланства у Друштву настаје сопственом жељом, неизмиривањем чланарине за две године или искључењем на предлог Суда части.

III. ДЕЛАТНОСТ ДРУШТВА

Члан 4.

1. Делатност Друштва је организовање и унапређење нумизматичких активности у Републици Србији и међународна сарадња у овој области.
2. Друштво омогућава и усмерава активност колекционара металног и папирног новца, обвезница и акција, бонова, жетона, значки, плакета,

Sadržaj

dinar br. 32/2012

• Живојин Андрејић, ДЕРОН, ИЛИ КОВАЊЕ НОВЦА ПОВОДОМ САКРАЛНОГ ДЕРОНИКОНА МАКЕДОНСКОГ КРАЉА АЛЕКСАНДРА I	3
• ШТА СЕ ДЕСИЛО СА ЗЛАТОМ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ???	9
• Rista Miletić, NOVAC IMPERATORA AVITUSA (218-222)	13
• ГОВОР ЉУБОМИРА КОВАЧЕВИЋА НА САХРАНИ СРПСКОГ ХЕРОЈА – СИНА ВЛАДЕТЕ	16
• Slavoljub Petrović, MEMORIJA I LEGIMITET - DIVO SERIJA KONSTANTINA VELIOG 317 - 318. GODINE	18
• ЗАКОН О ОДЛИКОВАНИМА ОРДЕНОМ КАРАЂОРЂЕВЕ ЗВЕЗДЕ СА МАЧЕВИМА	22
• Бошко Бошковић, НОВАЦ ДЕСПОТА ЈОВАНА ИНТЕРЕСАНТНА ВАРИЈАНТА, ИЛИ НОВА ВРСТА НОВЦА ДЕСПОТА ЈОВАНА	24
• ПРЕГЛЕД КОВАНОГ НОВЦА НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ У ОПТИЦАЈУ	26
• ПРЕГЛЕД ПАПИРНОГ НОВЦА НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ У ОПТИЦАЈУ	28
• Branko Glišić, KLASIFIKACIJA PEČATA SA NOVČANICA STRANIH ZEMALJA NAKON PRVOG SVETSKOG RATA, KOJI PRIPADAJU NOTAFILIJ SRBIJE (III)	32
• Pavle Šaponja, FENOMEN SERIJSKIH BROJEVA NOVČANICA	37
• Зоран Илић, КОЈОЈ ДРЖАВИ ПРИПАДА „СВ. ЋОРЂЕ СА РОЗЕТОМ“?	39
• Душанка Маричић и Љубомир С. Стевовић, СПОМЕНИЦА ДРУГОГ СРПСКОГ УСТАНКА	41
• Nenad Bjeloš, SPOMEN-MEDALJE PREŽIVELIH U NACISTIČKIM LOGORIMA AUŠVIC I DANAU	43
• Љубомир С. Стевовић и Видан Богдановић, ОДЛИКОВАЊА ВОЈВОДЕ И МАРШАЛА ФРАНШЕ Д'ЕПЕРЕА	45
• Богдан М. Копривица, ЋОРЂЕ ВАЈФЕРТ	47
• Vladimir Pavićević, АКЦИЈЕ ZANATSKE BANKE I PRIVILEGOVANE AGRARNE BANKE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE	49
• ПРИКАЗИ КЊИГА: Никола Црнобрња, ПЕТО ИЗДАЊЕ КЊИГЕ МИРОСЛАВА ЈОВАНОВИЋА „СРПСКИ СРЕДЊОВЕКОВНИ НОВАЦ“	51
• PRIKAZI KNJIGA: Rista Miletić, RARITETI RIMSKOG IMPERIJALNOG NOVCA	52
• ДВЕТА ГОДИНА ОД РОЂЕЊА ИЛИЈЕ ГАРАШАНИНА	53
• СРПСКИ ГЕНЕРАЛИ У БОРОДИНСКОЈ БИТЦИ	55
• KOSTA CUKIĆ I LAZA RAČU – TVORCI NOVČANOG SISTEMA KRALJEVINE SRBIJE	56
• СТАТУТ СРПСКОГ НУМИЗМАТИЧКОГ ДРУШТВА	59

Impresum

Izdavač:	Srpsko numizmatičko društvo, Beograd, Trg Republike 1a
Za izdavača:	ZORAN ILIĆ, predsednik Srpskog numizmatičkog društva
Redakcija:	RISTA MILETIĆ, LJUBOMIR STEVOVIĆ, ZORAN ILIĆ (urednik), ŽELJKO JELIĆ, PAVLE ŠAPONJA, DRAGAN PAVLOVIĆ
Tehnički urednik:	Lidija Mačej
Lektor i korektor:	Olivera Janković
Štampa:	«PANGRAF 011», Borča
Adresa redakcije:	Srpsko numizmatičko društvo, Makedonska 21, 11000 Beograd, Srbija tel: 063/201 521, 064/131 6370, e-mail: numiserb@yubc.net
Žiro račun:	205-69617-78, Srpsko numizmatičko društvo Beograd
Tiraž:	800 primeraka

Na osnovu mišljenja Ministarstva kulture Republike Srbije br. 413-00-649/2001-04 numizmatički časopis "dinar" jeste proizvod iz člana 11 stav 1 tačka 8 Zakona o porezu na koji se ne plaća porez na promet.

медаља, ордења и свих докумената од историјске важности.

- Друштво издаје часопис *Динар*, који бесплатно добија сваки члан који редовно плаћа чланарину. Часопис је ангажован на популаризацији нумизматике, објављује стручне радове, доноси приказе светске нумизматике и упутства корисна за рад наших чланова. Теме часописа су и хералдика (наука о грбовима), сфрагистика (наука о печатима), археологија, фалеристика, историја итд.
- Друштво организује, у сарадњи са Народним музејем, предавања и изложбе са темом наших културно-историјских вредности, ставља своју библиотеку и огледне колекције на располагање својим члановима и другим истраживачима.
- Друштво организује посете нумизматичким колекцијама у нашим и иностраним музејима, посете семинарима итд.
- Друштво издаје пригодне медаље, жетоне, значке и други промотивни материјал.
- Друштво обавља стручно испитивање новца, медаља и одликовања, даје стручне савете и мишљења и издаје сертификате за вредне примерке.
- Друштво учествује као консултант у доношењу одлука о емисијама новца у Републици Србији, а нарочито при издавању пригодног новца.

IV. ОРГАНИ УПРАВЉАЊА

Члан 5.

- Органи управљања Друштва су: Скупштина, Председник, Подпредседник, Извршни одбор и Суд части.
- Мандат ових органа је 3 године. Број мандата је неограничен.
- Мандат престаје оставком или га Скупштина или Извршни одбор укида.

Члан 6.

- Скупштина Друштва је највиши орган управљања и заседа једном годишње, а може бити сазвана и као ванредна.
- Скупштину сазива Председник, Извршни одбор или најмање 30 чланова Друштва писменим захтевом.
- Скупштина пуноважно заседа са најмање 40 чланова са правом гласа.
- Скупштина доноси одлуке већином гласова.
- Скупштина бира Председника Друштва, Подпредседника, Извршни одбор и Суд части.
- Скупштина доноси, мења и допуњује Статут.
- Скупштина разматра и одобрава Извештај о раду Извршног одбора, одобрава завршни рачун, додељује плакете, дипломе итд.
- Ванредна Скупштина има значај као и редовна.

Члан 7.

- Председник Друштва предводи удружење, стара се о његовом достојанству и текућим пословима.

- Председник председава Скупштином, Извршним одбором и Судом части.

Члан 8.

- Подпредседник замењује председника без посебних овлашћења, у случају Председникове спречености.

Члан 9.

- Извршни одбор је извршни орган Скупштине и стара се о спровођењу већ донетих одлука.
- Извршни одбор бира из својих чланова секретара и благајника.
- Извршни одбор има 9 чланова и одлуке доноси већином гласова.
- У раду Извршног одбора пуноправно учествују делегирани представници Народног музеја, Народне банке и Завода за израду новчаница и кованог новца.
- Извршни одбор се састаје по потреби.
- Седницу Извршног одбора заказује Председник или већина чланова Извршног одбора.

Члан 10.

- Суд части чине Председник Друштва и два члана високе моралне квалификације.
- Суд части решава спорове између чланова Друштва или између чланова и Друштва.
- Суд части доставља своје одлуке заинтересованим странама у писаном облику.
- Суд части се не бави споровима који спадају у надлежност правосуђа.

V. СРЕДСТВА ДРУШТВА

Члан 11.

- Средства Друштва чине приходи од уписнице, чланарине, приходи од улазница за сусрете Друштва, закупнине столова на сусретима, дотације и донације.
- О новчаним средствима Друштва се старају благајник и секретар.

VI. ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 12.

- У случају да Друштво престане да постоји, његова имовина и архива се предају Народном музеју у Београду на располагање.
- Ако буде основано удружење са истом сврхом, оно се има сматрати правним наследником *Српској нумизматичкој друштва*.

У Београду, 09.02.2011.

Секретар
Драган Павловић

Председник
Зоран Илић

**80. MEĐUNARODNI
SUSRET NUMIZMATIČARA**

SUBOTA 30. MART 2013.

HOTEL "SLAVIJA", BEOGRAD

OD 9 DO 15 ČASOVA

**81. MEĐUNARODNI
SUSRET NUMIZMATIČARA**

SUBOTA 1. JUN 2013.

HOTEL "SLAVIJA", BEOGRAD

OD 9 DO 15 ČASOVA

**82. MEĐUNARODNI
SUSRET NUMIZMATIČARA**

SUBOTA 5. OKTOBAR 2013.

HOTEL "SLAVIJA", BEOGRAD

OD 9 DO 15 ČASOVA

**83. MEĐUNARODNI
SUSRET NUMIZMATIČARA**

SUBOTA 7. DECEMBAR 2013.

HOTEL "SLAVIJA", BEOGRAD

OD 9 DO 15 ČASOVA

SRPSKO NUMIZMATIČKO DRUŠTVO - BEOGRAD

**ODRŽAVA SASTANKE SVAKOG UTORKA
OD 16 DO 19 ČASOVA U ULICI
SVETOG SAVE 16/18 U BEOGRADU**

NA OVIM SASTANCIMA MOŽETE:

- RAZMENITI NUMIZMATIČKI MATERIJAL
- IZVRŠITI PROCENU VAŠE NUMIZMATIKE
- NABAVITI STRUČNU NUMIZMATIČKU LITERATURU
- UČLANITI SE U SRPSKO NUMIZMATIČKO DRUŠTVO
- USPOSTAVITI KONTAKTE SA VIŠE OD 250 NUMIZMATIČARA IZ SRBIJE I INOSTRANSTVA, KOJI REDOVNO PRISUSTVUJU SASTANCIMA
- KONSULTOVATI STRUČNJAKE ZA ONU OBLAST NUMIZMATIKE KOJA VAS INTERESUJE
- IZVRŠITI PRETPLATU ILI KUPITI RASPOLOŽIVE BROJEVE ČASOPISA «dinar»
- NABAVITI POTREBNU OPREMU i dr.

**SASTANCI SND-a SU OTVORENI
ZA SVE ZAINTERESOVANE**

Telefoni za obaveštenja: 064/131 63 70 i 011/33 738 02
e-mail: numiserb@yubc.net www.snd.org.rs

Kolekcija

Numizmatički časopis dinar

br. 32
2012

Izdaje Srpskog numizmatičkog društva u Beogradu

HOMEN

Antički, srednjovekovni,
moderni i papirni novac,
stari vrednosni papiri,
ordenje i medalje

Spoznor broj

УДРУЖЕЊЕ
БАНАКА СРБИЈЕ